

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Lina LUKOŠIENĖ

Viešojo administravimo studijų programos studentė

**KULTŪRINIO TURIZMO PLĖTROS GALIMYBĖS:
TYTUVĖNŲ SENIŪNIJOS ATVEJIS**

Bakalauro baigiamasis darbas

Šiauliai, 2015

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Lina LUKOŠIENĖ

Viešojo administravimo studijų programos studentė

**KULTŪRINIO TURIZMO PLĖTROS GALIMYBĖS:
TYTUVĖNŲ SENIŪNIJOS ATVEJIS**

Bakalauro baigiamasis darbas
Socialiniai mokslai, Viešasis administravimas (N200)

Darbo vadovė:

Lekt. dr. Vita JUKNEVIČIENĖ

Teigiu, kad bakalauro studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu viešojo administravimo studijų programos bakalauro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Lukošienė, L. (2015). Kultūrinio turizmo plėtros galimybės: Tytuvėnų seniūnijos atvejis: universitetinių iššėstinių studijų Viešojo administravimo programos baigiamasis darbas. Baigiamojo darbo vadovė lekt. dr. V. Juknevičienė. Šiaulių universitetas, Viešojo administravimo katedra, 58 p. (75 p.).

SANTRAUKA

Bakalauro baigiamajame darbe nagrinėjama kultūrinio turizmo plėtros samprata, bruožai ir veiklos bei jų sąsajos su ekonominės, socialinės bei kultūrinės aplinkos vystymusi vietovėje, t.y. Tytuvėnų seniūnijos teritorijoje, atskleidžiant ir seniūnijos kaip vietos savivaldos institucijos vaidmenį šiuose procesuose.

Darbe buvo iškelti tokie *probleminiai klausimai*: Kokiais bruožais apibūdinamas kultūrinis turizmas? Koks seniūnijos vaidmuo turizmo plėtros koncepcijoje? Kuo pasižymi kultūrinis turizmas Tytuvėnų seniūnijoje? Kaip kultūrinis turizmas gali būti plėtojamas seniūnijoje? Kuo jis galėtų prisidėti prie seniūnijos gyventojų ekonominės, socialinės bei kultūrinės aplinkos vystymosi? Kokiais būdais seniūnija gali prisidėti prie kultūrinio turizmo plėtojimo? *Baigiamojo darbo tikslas* – atskleisti kultūrinio turizmo plėtros galimybes, identifikuojant seniūnijos (institucijos) vaidmenį procesuose, remiantis Tytuvėnų seniūnijos pavyzdžiu. Darbe taikyti tiek teoriniai, tiek empiriniai metodai: mokslinės literatūros analizė, teisės aktų analizė, kokybinis tyrimas (pusiau struktūruotas interviu), interviu turinio analizė (content metodas), apibendrinimas.

Pirmojoje (teorinėje) darbo dalyje išanalizuoti kultūrinio turizmo teoriniai aspektai, atskleista jo reikšmė ekonominės, socialinės ir kultūrinės aplinkos vystymui, seniūnijos, kaip institucijos, vaidmuo įgalinant kultūrinio turizmo plėtrą. Analizė parodė, kad kultūrinis turizmas, paremtas vietinės valdžios indėliu (geru valdymu), sėkmingai išnaudojant turimą turistinį potencialą, gali būti prioritetas vietovės vystymosi veiksny, išsaugant kultūrinės teritorijos vertybes. Antroje (empirinėje) dalyje pristatomi kokybinio tyrimo rezultatai, kuriuose identifikuojama seniūnijoje veikiančių suinteresuotų institucijų atstovų nuomonė apie kultūrinių išteklių bei veiklų panaudojimą kultūrinio turizmo plėtros galimybėms seniūnijoje bei seniūnijos (vietos valdžios institucijos) prisidėjimą prie plėtros procesų. Tyrimo metu identifikuota, kad Tytuvėnų seniūnija turi pakankamą kultūrinių išteklių potencialą ir galimybes pritaikyti jį kultūrinio turizmo plėtrai, tik reikia sutvarkyti ir pritaikyti turizmui vietovės infrastruktūrą, pritaikyti kultūrinius objektus lankytojams, bendradarbiaujant su gyventojais ir suinteresuotomis institucijomis išvystyti platesnį veiklų spektrą ir skleisti informaciją. Taip pat nustatyta, kad Tytuvėnų seniūnijos (institucijos) vaidmuo plėtros procesuose atsiskleidžia per tarpininkavimą tarp vietovėje veikiančių institucijų, aplinkinių seniūnijų, bendruomenės bei Kelmės rajono savivaldybės, taip pat per infrastruktūros, reikalingos kultūrinio turizmo plėtotei, projektų administravimą ir koordinavimą. Darbas baigiamas išvadomis ir rekomendacijomis, adresuotomis Lietuvos centrinės valdžios institucijoms, savivaldybei ir seniūnijai.

Pagrindinės sąvokos: kultūrinis turizmas, geras valdymas, seniūnija, socio-ekonominė plėtra.

Lukošienė L. (2015). Opportunities of Cultural Tourism: The Case of Tytuvėnai Municipality. The final bachelor work of Public Administration study program. The supervisor is lect. dr. V. Juknevičienė. Šiauliai University, Department of Public Administration, 58 p. (75 p.).

SUMMARY

In this final bachelor work it is analyzed the conception of cultural tourism's development, its features, activities and links with the development of economic, social and cultural environment in the area of Tytuvėnai Township, revealing the role of the Township (institution of local government) in those processes.

The *problematic issues* that were raised in this work: What features does the cultural tourism have? What is the role of township in the conception of cultural tourism? How the cultural tourism is characterized in Tytuvėnai Township? How it could be expanded in the Tytuvėnai area? How it could contribute to the development of the economical, social, and cultural environment for local citizens? How the Township could promote the cultural tourism? *The aim of final task* is to reveal opportunities of the cultural tourism's development, by identifying the role of township (institution) in processes, according to the sample of Tytuvėnai Township. Both methods (theoretical and empirical) were used in the final work: the analysis of scientific literature and legal documents, qualitative research (semi-structural interview), content analysis of the interview (content method), summarizing.

Theoretical aspects of cultural tourism, showing its role for the development of economic, social and cultural environment, the role of township (like institution) in empowering the growth of cultural tourism are analyzed in the first (theoretical) part of the final bachelor work there. The analysis brought out that cultural tourism supported by local government contribution (good governance) and successfully using available potential of cultural tourism, could be the priority factor of local development by saving cultural values in the area. The second (empirical) part of the final work presents the results of qualitative research, where the opinion of respondents (representing concerned institutions, existing in a township) about cultural resources and the exploitation of cultural resources and activities is identified with the links with the development opportunities of the township and Township's contribution to those processes.

The research brought out that Tytuvėnai Township has competent potential of cultural resources and opportunities to adapt it for developing the cultural tourism. It just needs to arrange and apply the infrastructure for the tourism in the area by cooperating with local community and concerned institutions to develop wider spectrum of activities and spread information. It was found also that the role of Tytuvėnai Township in the developing processes reflects through the mediation between local institutions, surrounding townships, community and the Municipality of Kelmė District. Also this role reveals through the administration and coordination of projects of infrastructure, needed for the development of cultural tourism, expansion. The final bachelor work is finished with conclusions and recommendations, directed towards central authorities of Lithuania, local authority and township.

Key words: cultural tourism, good governance, township, socio-economic development.

TURINYS

I. KULTŪRINIO TURIZMO KONCEPCIJA SENIŪNIJOS PLĖTROS KONTEKSTE	11
1.1. Kultūrinio turizmo teorinis pagrindimas	11
1.1.1. Turizmo samprata ir rūšys	11
1.1.2. Kultūrinio turizmo apibrėžtis ir bruožai	17
1.2. Seniūnijos vystymosi samprata įgalinant turizmo plėtrą	22
1.2.1. Seniūnijos reikšmė vietos valdymo kontekste	22
1.2.2. Seniūnijos plėtra ekonominiu, socialiniu ir kultūriniu požiūriais	25
1.2.3. Kultūrinio turizmo plėtros kryptys ir tendencijos, veikiančios seniūnijos veiklos prioritetus	27
II. KULTŪRINIO TURIZMO PLĖTROS TYRIMAS TYTUVĖNŲ SENIŪNIJOJE	30
2.1. Tyrimo metodika	30
2.2. Tytuvėnų seniūnijos situacijos analizė	33
2.2.1. Tytuvėnų seniūnijos charakteristika ir kultūrinių išteklių analizė	33
2.2.2. Seniūnijos vaidmuo kultūrinio turizmo kontekste	37
2.2.3. Seniūnijoje veikiančių institucijų veikla, prisidedanti prie kultūrinio turizmo plėtros ...	39
2.3. Institucijų, prisidedančių prie kultūrinio turizmo plėtros, atstovų nuomonės tyrimo rezultatai	42
2.4. Galimybės plėtoti kultūrinį turizmą seniūnijoje	49
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	52
LITERATŪRA	55
PRIEDAI	59

LENTELĖS

1.1 lentelė. Kultūrinio turizmo sampratos.....	18
2.1 lentelė. Interviu tipai pagal procedūrų griežtumą	31
2.2 lentelė. Tytuvėnų seniūnijos veiklos ir jų rezultatai, susiję su palankios aplinkos kultūriniam turizmui plėtra	38
2.3 lentelė. Svarbiausi respondentų išskirti kultūrinio turizmo ištekliai ir jų išskirtinumas	44
2.4 lentelė. Institucijų dalyvavimas kultūrinio turizmo plėtros procesuose.....	45
2.5 lentelė. Problemos, trukdančios kultūrinio turizmo plėtrai Tytuvėnų seniūnijoje.....	46
2.6 lentelė. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo situacija	48
2.7 lentelė. Galimybės plėtoti kultūrinį turizmą	49
2.8 lentelė. Seniūnijos veiksmai kultūrinio turizmo plėtrai	51

PAVEIKSLĖLIAI

1 pav.	Turizmo rūšys pagal kelionės tikslą.....	Error! Bookmark not defined.
2 pav.	Kultūrinio turizmo įtaka regionui	Error! Bookmark not defined.
3 pav.	Kultūriniai ištekliai	Error! Bookmark not defined.
4 pav.	Lankytojų skaičius Tytuvėnų piligrimų centre	Error! Bookmark not defined.
5 pav.	Lankytojų skaičius Tytuvėnų regioniniame parke.....	Error! Bookmark not defined.
6 pav.	Dažniausiai lankomi objektai 2013 metais	Error! Bookmark not defined.
7 pav.	Respondentų patirtį apibūdinantys duomenys	Error! Bookmark not defined.

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Pastaruoju metu, dėl augančios turizmo veiklų paklausos, tarptautinės organizacijos, valstybės, regionai bei vietos valdymo institucijos vis daugiau dėmesio skiria turizmo vystymui. Kultūrinių poreikių tenkinimas tampa viena iš pagrindinių keliavimo priežasčių, gamtiniai ir kultūriniai turizmo ištekliai sudaro palankias sąlygas kurti patrauklius turistinius produktus ir iš to gauti atitinkamą ekonominę, socialinę, politinę naudą. Tad kultūrinis turizmas gali būti įvardijamas kaip neatsiejamas regioninės plėtros elementas, o kai kuriose vietovėse ir pagrindinis jos vystymosi veiksnys, paremtas viešojo ir privataus sektoriaus partneryste, skatinantis bendruomenės sąmoningumą, kad kultūrinių išteklių kokybė ir vientisumas bus išsaugoti ir teiks socioekonominę ir kultūrinę naudą regionui ir žmonijai (Dapkus, 2008).

Kultūrinio turizmo vystymosi pagrindines charakteristikas, privalumus bei vystymosi tendencijas yra analizavę įvairūs užsienio šalių ir Lietuvos autoriai: G. Richards (2001), B. McKercher ir H. Du Cros (2002), P. Grecevičius ir A. Armaitienė (2002), R. Dapkus (2008), G. Indriūnas (2006), L. Žalys, I. Žalienė, I. Iždonaitė-Medžiūnienė (2010) ir kt. Tačiau būtina pabrėžti, kad šios srities vystymo specifika gali atsiskleisti tik analizuojant konkrečius atvejus ir šalies (regiono, vietovės) kontekstą apibūdinančius bruožus.

Lietuva turi stiprų kultūrinį ir gamtos turizmo potencialą (Lietuvos turizmo potencialo..., 2011), tačiau jis nėra pakankamai efektyviai išnaudojamas. Sparčiai augant turistų srautams, turizmas tampa prioritetine šalies ūkio šaka. Parengta ir įgyvendinama Lietuvos turizmo plėtros 2014–2020 metų programa, kurios tikslas, kad turizmas, kaip viena iš ūkio šakų, tinkamai naudojant šalies turizmo išteklius ir siūlant paklausią, kokybišką ir konkurencingą turizmo produktą užsienio ir vidaus turizmo rinkoms, padėtų didinti gyventojų pajamas, kurti naujas verslo nišas, pritraukti privačių investicijų, didinti šalies bendrąjį vidaus produktą, taip pat spręsti regionų ekonominės ir socialinės raidos klausimus, o drauge – saugoti kraštovaizdžio (gamtos ir kultūros) vertybes, racionaliai naudoti gamtos ir kultūros išteklius (Lietuvos turizmo plėtros..., 2014). Lietuvoje, ypač kaimiškose vietovėse lemiamą vaidmenį vaidina istorinė praeitis ir išlikęs kultūrinis paveldas bei natūrali gamta (Žalienė, Žalys, Iždonaitė-Medžiūnienė, 2010). Visa tai verčia išnaudoti turimą šalies potencialą siekiant sukurti patrauklius turizmo produktus. Tuo tikslu reikalinga atlikti turizmo plėtros perspektyvų analizę šalyje, o ypač silpniau išsivysčiusiuose jos kaimiškuosiuose regionuose: surasti turistus patraukiančius unikalius vietovės gamtovaizdžio ir kultūros bruožus, bei imtis reikiamų vadybinių priemonių tai panaudoti šių regionų konkurencingumui didinti (Dapkus, 2008). Kultūrinio turizmo pasiūla Lietuvoje yra suformavusi kultūrinio turizmo centrus: Vilnius, Kaunas, Klaipėda ir Lietuvos kurortai (Lietuvos turizmo potencialo..., 2011), tačiau yra daug vietovių, kuriose kultūrinio turizmo potencialas neišnaudojamas, ypač nuo didžiųjų miestų centrų

nutolusiose rajonuose. Tokiose nutolusiose (kaimiškosiose) vietovėse vystant kultūrinį turizmą turi būti restauruojamas, puoselėjamas kultūrinis ir istorinis paveldas, tvarkoma ir prižiūrima aplinka, ir visa tai vykdoma pasitelkus kruopštų planavimą, įtraukus vietos gyventojus į visas kultūrinio turizmo vystymo stadijas. Šiuo atžvilgiu įvairią (kultūrinę, ekonominę) naudą gautų tiek turistai, tiek ir vietos gyventojai. Todėl į kultūrinio turizmo plėtrą turi įsijungti ne tik nacionalinės valdžios, bet ir vietos valdymo institucijos, atliepdamos vietos gyventojų lūkesčius ir turizmo plėtros poreikius.

Seniūnija laikoma savivaldybės struktūriniu padaliniu, plėtojančiu vietos savivaldą kaip demokratinės valstybės raidos pagrindą jai priskirtoje teritorijoje bei įgyvendinti pavestas viešojo administravimo funkcijas (Žukovskis, Urmonienė, Jodenytė, 2013). Seniūnija siekia socialinės bei ekonominės vietos plėtros pasirinkdama ir įgyvendindama prioritetines plėtros kryptis. Siekdama kultūrinio turizmo plėtros, seniūnija ne tik turi tvarkyti ir gerinti teritorijos infrastruktūrą, bet ir gerai (efektyviai, veiksmingai, įtraukiant bendruomenę) valdyti turimus išteklius, galimus naudoti turizmo plėtrai. Tačiau atskirų vietovių (seniūnijų) potencialas kultūrinio turizmo plėtrai yra nevienodas, reikalaujantis skirtingų valdymo sprendimų.

Kelmės rajonas yra vienas iš septynių Šiaulių apskrities (vienos iš dešimties Lietuvoje) vietos savivaldos teises turinčių vienetų – savivaldybių. Turizmo sektorius Kelmės rajone taip pat turi potencialo, tačiau jis nėra pakankamai efektyviai išnaudojamas. Rajone yra keletas kultūrinių-istorinių vietovių, kurias tinkamai išnaudojus kultūrinio turizmo plėtrai, pagerėtų rajono ekonominė ir socialinė padėtis. Viena iš tokių vietovių savivaldybės teritorijoje – Tytuvėnų seniūnija, esanti puikioje geografinėje padėtyje, apsupta švarių ežerų, unikalios gamtos, turinti vieną iš vertingiausių sakralinės architektūros ansamblių Lietuvoje ir visoje Šiaurės Rytų Europoje (Klajumienė, 2006). Tytuvėnų seniūnijos kultūriniai turizmo ištekliai ir žmogiškasis potencialas turėtų būti labiau įjungiami plėtojant turizmą, kas stiprintų ekonominę, socialinę bei kultūrinę vietovės gerovę, užtikrinantų stabilesnę gyvenimo kokybę, skatintų teritorijos vystymąsi bei investicijų pritraukimą. Kadangi darbo autorės žiniomis iki šiol nebuvo atlikta panašaus tyrimo, nustatančio kultūrinio turizmo plėtros galimybes Tytuvėnų seniūnijoje, bakalauro baigiamajame darbe analizuojama kultūrinio turizmo plėtros problematika (vietovės infrastruktūra, kultūriniai ištekliai bei jų panaudojimo galimybės), siekiant identifikuoti ir seniūnijos kaip valdžios institucijos vaidmenį ir potencialą aktyviau dalyvauti procesuose.

Darbe keliama šie **problemniniai klausimai**: Kokiais bruožais apibūdinamas kultūrinis turizmas? Koks seniūnijos vaidmuo turizmo plėtros koncepcijoje? Kuo pasižymi kultūrinis turizmas Tytuvėnų seniūnijoje? Kaip kultūrinis turizmas gali būti plėtojamas seniūnijoje? Kuo jis galėtų prisidėti prie seniūnijos gyventojų ekonominės, socialinės bei kultūrinės aplinkos vystymosi? Kokiais būdais seniūnija gali prisidėti prie kultūrinio turizmo plėtojimo?

Tyrimo objektas: kultūrinio turizmo plėtra Tytuvėnų seniūnijoje.

Tyrimo tikslas – atskleisti kultūrinio turizmo plėtros galimybes, identifikuojant seniūnijos (institucijos) vaidmenį procesuose, remiantis Tytuvėnų seniūnijos pavyzdžiu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti kultūrinio turizmo teorinę sampratą ir reikšmę ekonominės, socialinės ir kultūrinės plėtros vystymesi, identifikuojant seniūnijos vaidmenį procesuose.
2. Išanalizuoti Tytuvėnų seniūnijos esamus kultūrinio turizmo išteklius ir reikšmę seniūnijos vystymuisi.
3. Atlikus kultūrinio turizmo tyrimą, identifiikuoti seniūnijos vaidmenį procesuose, atskleidžiant kultūrinio turizmo plėtros ir institucijų veiklos sąsajas, įgalinant Tytuvėnų seniūnijos vystymosi galimybes.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros, teisės aktų, strateginio planavimo dokumentų analizė, apklausa žodžiu (pusiau struktūruotas interviu), lyginimas, sisteminimas, analizė.

Darbo struktūra: Darbą sudaro įvadas ir dvi dalys (metodologinė ir tiriamoji). Pirmojoje (teorinėje) dalyje atskleidžiamas teorinis kultūrinio turizmo pagrindimas bei seniūnijos (šiuo metu vykdomos) veiklos aspektai kultūrinio turizmo plėtros procesuose. Antrojoje (empirinėje) darbo dalyje pristatoma tyrimo metodika bei tyrimo rezultatai: vietovės (Tytuvėnų seniūnijos) kultūrinio turizmo situacijos analizė, seniūnijos kaip institucijos veikla, plėtojant kultūrinį turizmą, kultūrinio turizmo poveikis seniūnijos teritorijos aplinkos (ekonominės, socialinės) vystymuisi, pateikiami Tytuvėnų seniūnijoje veikiančių institucijų, prisidedančių prie kultūrinio turizmo plėtros, atstovų nuomonės tyrimo rezultatai, kuriais remiantis numatomos kultūrinio turizmo plėtros galimybės. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados bei rekomendacijos. Tyrime panaudoti 85 šaltiniai, iš jų 54 – moksliniai. Tyrimo duomenis iliustruoja 9 lentelės, 7 paveikslai. Darbo apimtis – 75 psl.

I. KULTŪRINIO TURIZMO KONCEPCIJA SENIŪNIJOS PLĖTROS KONTEKSTE

Kiekvienos vietovės ekonominės ir socialinės gerovės kūrimui būtina, kad ją administruojantys viešojo administravimo subjektai, padedami privataus ir viešojo sektoriaus institucijų, imtųsi įvairių priemonių, kurios paskatintų vykdyti ūkines veiklas, sukurtų palankią terpę darbo vietų kūrimui, socialiniam ir kultūriniam stabilumui. Kultūrinio turizmo koncepcija dažniausiai analizuojama vadybos mokslo kontekste, tačiau siekiant atskleisti jo vaidmenį dėl tam tikros vietovės (seniūnijos) bendruomenės gerovės, būtina pateikti kultūrinio turizmo sampratą vietovės plėtros procesuose.

1.1. Kultūrinio turizmo teorinis pagrindimas

Siekiant suvokti nagrinėjamo tyrimo objekto specifiką, pirmiausiai, pateikiama jo teorinė apibrėžtis bendrame turizmą nagrinėjančiame moksliniame kontekste, vėliau išryškinant tik analizuojamam kontekstui būdingus bruožus.

1.1.1. Turizmo samprata ir rūšys

Turizmas dažnai vertinamas tik kaip pramoginis žmogaus užsiėmimas, o šiandieniniame narystės Europos Sąjungoje kontekste – kaip finansiniais Europos Sąjungos instrumentais remiama veikla. Tačiau būtina į jį žvelgti kaip į daug sudėtingesnę procesą, sujungiantį istorijos pažinimo, kultūros puoselėjimo, švietimo ir netgi ekonominės plėtros veiklas.

Turizmo sąvoka kildinama iš prancūzų kalbos žodžio *tourisme* ir *tour*, kuris reiškia keliavimą pramogos ar pažintiniu tikslu. Turizmo apibrėžimų yra labai daug ir įvairių. Moksliniuose darbuose, teisiniuose dokumentuose turizmo sąvoka, nors iš esmės yra vienoda, tačiau jos formuluotės turi tam tikrų skirtumų. Moksliniuose straipsniuose turizmo sąvokos daugiau orientuotos į konkrečius kriterijus – ekonominius, socialinius, ekologinius ir pan. Kaip teigia Žalys, Žalienė ir Ižonaitė (2006, p. 180), „turizmas – tai atviros šalies įvaizdis, paslaugų sferos plėtojimas, geresnis šalies infrastruktūros naudojimas, darbo efektyvumo didinimas, naujų darbo vietų sukūrimas, geresnis veiklos pasiskirstymas regionuose, aktyvesnė užsienio valiutos apyvarta, šalies pajamų didėjimas, mažų ir vidutinių įmonių plėtra, ryšių su kitais ekonomikos sektoriais stiprėjimas“. Kolosinska (2011, p. 3) teigia, kad „turizmas – paslaugų sektoriaus šaka, kai paslaugos susijusios su organizacijų turistinėmis kelionėmis žmonėms, laikinai išvykstantiems iš nuolatinės gyvenamosios vietos ne darbo reikalais“. Richards (1996, p. 21) pateikia tokį apibrėžimą: „turizmas yra laikinas trumpalaikis žmonių judėjimas už tų vietų, kuriuose jie įprastai gyvena bei dirba bei veiklos, kurias jie tų kelionių metu atlieka“. Pasaulinė Turizmo Organizacija (World Tourism Organization – WTO) turizmą apibrėžia taip: „tai visos kelionės, ekskursijos rūšys, kai asmuo palieka savo darbo ir gyvenimo vietą ilgiau nei vieną parą ir trumpiau nei dvylika mėnesių, ir kai išvykos tikslas nėra

samdoma, apmokama veikla“. Lietuvių veikla, susijusi su kelione ir laikinu buvimu už nuolatinės gyvenamosios vietos ribų ne ilgiau kaip vienerius metus, jei ši veikla nėra mokymas ar mokamas darbas lankomoje vietovėje“. Išanalizavus turizmo sampratą ir pagrindines rūšis, galima teigti, kad nors egzistuoja skirtingos turizmo sampratos, bet esmė išlieka ta pati – tai žmonių veikla, susijusi su judėjimu iš jų gyvenamosios vietos į kitas vietas su tam tikru tikslu.

Nagrinėjamame kontekste Žalio, Žalienės ir Ižonaitės (2006) pateiktas turizmo apibrėžimas labiausiai atspindi svarbiausius aspektus, todėl jis adaptuojamas tyrimo laukui ir pateikiama tokia turizmo samprata, kuria ir vadovaujamasi bakalauro baigiamajame darbe, t.y. **turizmas** – tai atviros vietovės įvaizdžio kūrimas ir įgyvendinimas, įgalinant įvairias veiklas: paslaugų sferos plėtojimą, geresnį infrastruktūros naudojimą, darbo efektyvumo didinimą, naujų darbo vietų kūrimą, geresnį veiklos pasiskirstymą, aktyvesnę valiutos apyvartą, vietovės pajamų didėjimą, mažų ir vidutinių įmonių plėtrą, ryšių su kitais ekonomikos sektoriais stiprinimą.

Turizmo ištakos sietinos su žmonių poilsiu ir noru pažinti aplinką, įgyti naujų patyrimų, ilgainiui virtęs ekonominiu rodikliu. Šiuo metu turizmas yra perspektyvi, sparčiausiai besivystančių pasaulio ekonomikos sričių: *kelionės, turistinių ekskursinių paslaugų ir prekių*. Turizmo produktas kaip prekė tenkina tam tikrus žmogaus rekreacinius poreikius ir tuo pačiu teikia ekonominę naudą subjektui, šaliai. Turizmas yra vienas didžiausių ir dinamiškiausių ekonomikos sektorių, kuris pasižymi greitu augimu, vis didesnėmis generuojamomis įplaukomis, augančiu darbo vietų skaičiumi ir kitais teigiamais efektais šalių ekonomikai (Bagdonas, 2012). Turistai dalyvauja pardavimų, pelnų, darbo vietų, mokestinių įplaukų ir pajamų kūrime. Šiuo metu pasaulinėje turizmo rinkoje Jungtinių Tautų Pasaulio turizmo organizacijos (JT PTO) duomenimis turizmas apima vidutiniškai 7 proc. bendrųjų pasaulinių investicijų, 11 proc. vartojimo išlaidų, suteikia 350 mln. darbo vietų (Romikaitytė, Kisieliauskas, 2012). Visumoje turizmą galima apibūdinti kaip gamtinį, kultūrinį, socialinį ir politinį reiškinių.

Visame pasaulyje, o taipogi ir Lietuvoje, turizmas egzistuoja kartu su valstybe. Turizmo plėtra turi galias istorines šaknis, nes kelionės žmonijai būdingos jau nuo seniausių laikų. Dominuojantys kelionės tikslai buvo piligrimystė, prekyba, sveikatos gerinimas ar naujų žemių paieška, turtingųjų sluoksnių atstovai keliaudavo savo malonumui. Turizmo raidos periodizaciją lėmė saviti ypatumai: tai – keliavimo paplitimas, ekonominiai rodiklių pokyčiai, politinės situacijos raidos įtaka keliavimui ir daugelis kitų. Grecevičius, Armaitienė, Junevičienė, Labanauskaitė, Lukšaitienė, Slušnys, Vaidelys (2002), išskiria keturis turizmo vystymosi etapus:

1. priešistorės periodas,
2. elitinio turizmo periodas,
3. socialinio turizmo periodas,
4. masinis turizmas.

Kiekvienas istorinio turizmo etapas turėjo įtakos šiuolaikiniam turizmo formavimuisi ir plėtrai. *Priešistorės periodas* (senovės turizmas) egzistavo iki XIX amžiaus pradžios. Tai pavienių keliautojų ar nedidelių grupelių keliavimo era į šventas vietas atnašauti dievams ar gauti žiniuonio patarimą, ieškoti naujų žemių ar vystyti prekybą. Keliaujama buvo laivais, arklių traukiamais vežimais ir pėsčiomis. Prekybininkams ir piligrimams buvo reikalingos ne tik keliavimui skirtos transporto priemonės, bet ir apgyvendinimo paslaugos. Galima teigti, kad jau šiame senovės turizmo periode susiformavo pagrindas kelionių bei apgyvendinimo paslaugų verslo vystymuisi. Renesanso epochoje padaugėjo individualių ir švietimo tikslais kelionių. Bajorai, pradėdami profesinę ir politinę karjerą, apkeliaudavo daugelį šalių. Besikuriantys miestai pradėjo garsėti gydomųjų savybių turinčiais mineraliniais vandenimis. Padaugėjo kelionių gydymosi, poilsio tikslais. Taigi, jau šiuo laikotarpiu atsirado pirmieji kurortai, pradėjo atsirasti pirmieji pramogų organizatoriai.

Elitinio turizmo periodo (XIX–XX a. pradžia) pagrindiniai keliautojai buvo visuomenės elitas. Šiuo laikotarpiu tobulinamos transporto priemonės, plečiamas kelių tinklas. Didėjant persikėlėlių skaičiui iš Europos į Ameriką, gerėja susisiekimas jūromis, atsiranda garlaivių kompanijos. Šiuo laikotarpiu vyksta ir socialiniai pokyčiai. Auga visuomenės gerovė, atsiranda daugiau laisvalaikio, suteikiamos žmonėms atostogos. Gerėjant gyvenimo kokybei, tobulėjant keliavimo sąlygoms didėja ir keliaujančiųjų srautas. Atsiranda pirmosios organizacijos teikiančios turizmo paslaugas. Autorės nuomone, šis turizmo periodas turėjo didžiausią įtaką infrastruktūriniais pokyčiams, t.y. suvokta, kad sutvarkytas kraštovaizdis, geras susisiekimas daro vietas patrauklias turistams.

Socialinio turizmo periodas (XX a. pradžia iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos) – konfliktiškas laikotarpis, kuris neigiamai veikė turizmo vystymąsi. Šiuo laikotarpiu praėję Pirmasis ir Antrasis pasauliniai karai, Didžioji ekonominė krizė slopino turizmo plėtrą. Tačiau būtent šiuo laikotarpiu turizmas patyrė kokybinį šuolį. Tam įtakos turėjo šveicaro G.Duttvailerio idėja pardavinėti pigias masines turistines keliones, orientuotas į vargingesnę visuomenės dalį. Antras aspektas, prisidėjęs prie turizmo kokybės – vokiškasis nacionalsocializmas, savo idėjoms stiprinti pasitelkęs masinį organizuoto poilsio turizmą, kurį rėmė valstybė (Grecevičius ir kt. 2002). Socialinio turizmo periodas pasiūlo platesnį turizmo spektrą, nuo brangių kelionių ir prabangių viešbučių iki pigių grupinių turistinių žygių, kas įgalina plėtoti turizmo verslą orientuotą į įvairius socialinius sluoksnius. Skirtingose šalyse socialinio turizmo esmė aiškinama įvairiai. Didžiojoje Britanijoje ir Airijoje socialinis turizmas siejamas su turizmo galimybėmis neįgalioms ar socialiai remtinoms šeimoms, kurios paprastai neturi išgalių atostogauti. Tuo tarpu Belgijoje socialinio turizmo sąvoka apima visus visuomenės individus. Vokietijoje koncepcija siejama su neįgalių asmenų integravimu turizmo srityje (Lynn, Maitland, Miller, 2013). Vadinasi, šis laikotarpis išvysto

galimybę į poilsį ir keliones įvairiems visuomenės sluoksniams. Turizmas įgauna platesnę prasmę, stiprėja bendravimas ir bendradarbiavimas, pažintinės kelionės ugdo žmonių intelektualinį lygį. Be to, tokiu būdu tam tikra vietovė gali sukurti savo turizmo sektoriaus pranašumą, pvz. sukuriant specialias sąlygas, veiklas, adaptuotas įvairių socialinių (specialių) poreikių turistams, jų grupėms, orientuojantis į tam tikras socialines grupes, jų pajamų lygį ir pan.

Po Antrojo pasaulinio karo ilgėjant darbo valandoms Europoje ir didėjant užimto reikšmei, poilsio ir atsipalaidavimo poreikis išaugo. Tai buvo viena iš *masinio turizmo* plėtros priežasčių (Robinson, Heitman, Dieke, 2011). Turizmas praranda prabangos poziciją. Rinkos paklausa ir pasiūla keičiasi, turizmas įgauna masinį pobūdį. Aktyviai vyksta viešbučių, motelių statybos, kuriasi turizmo firmos, vystomas pramogų verslas. Prie turizmo verslo plėtros stipriai prisidėjo mokslo ir technikos pasiekimai patobulinę vandens ir oro transportą. Sparčiai išaugo išvykstamasis ir atvykstamasis turizmas. Šį laikotarpį galima įvardinti ne tik kaip masinio, bet ir kaip diferencijuoto turizmo laikotarpį, kadangi turizmas įgyja rekreacinių, dalykinių, turistinių kelionių formas. Taigi, turizmas palaipsniui įgijo vis didesnę reikšmę žmonių gyvenime, jis tapo ne tik poilsio dalimi, bet suklestėjo kaip verslas, šiais laikais laikomas viena perspektyviausių pasaulio ūkio šakų. Būtent turizmas tampa prielaida konkrečiai vietovei sukurti savo socialinę-ekonominę gerovę įgalinant turimą potencialą.

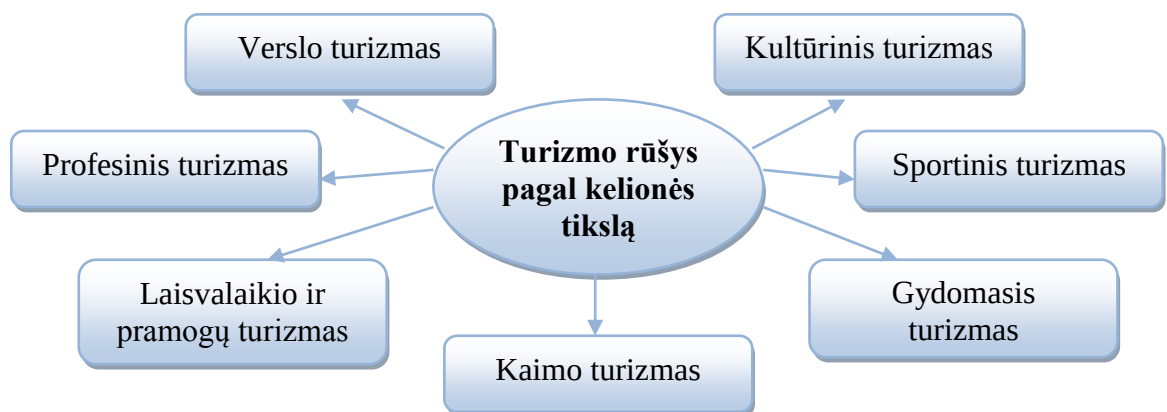
Lietuvoje turizmas vystėsi tokiais pat etapais ir tempais kaip ir kitose šalyse. Nors masinio turizmo laikotarpiu dėl sovietų invazijos turizmo bruožai skyrėsi nuo Vakarų Europos, tačiau masiškumo požymis vyravo. Pokario laikotarpiu susidomėta rekreacijos mokslu, daug dirbta formuojant Lietuvos rekreacijos ir turizmo teritorinę – erdvinę sistemą, parengta pirmoji šalies turizmo vystymo schema (Grecevičius ir kt. 2002). Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo visoje šalyje vykstanti reforma palietė ir turizmo sferą. Šį laikotarpį įvardijamas kaip *kokybinių pokyčių ir persiorientavimo laikotarpis*. Turizmas įvardijamas kaip prioritetinė Lietuvos ūkio šaka, parengiama Nacionalinė turizmo plėtros programa, įsteigiama Turizmo asociacija, 1998 m. priimamas Lietuvos Respublikos Turizmo įstatymas, 2002 metai priimama turizmo plėtros strategija, kurioje numatomos prioritetinės turizmo plėtros kryptys, skatinančios turizmo plėtrą efektyviai išnaudojant šalies turistinį potencialą – gamtinius, kultūrinius, rekreacinius, žmogiškuosius bei infrastruktūros išteklius.

Turizmo raida byloja, jog turizmas tapo svarbus žmogaus gyvenime kaip poilsis, perspektyvi sparčiausiai besivystančių pasaulio ekonomikos sričių verslo rūšis. Šiuolaikinis išplėtotas turizmas plačiai apima daugybę sričių, jį galima nagrinėti įvairiais požiūriais: socialiniu, ekonominiu, ekologiniu ar politiniu požiūriu. Mokslinėje literatūroje vieningos nuomonės dėl turizmo klasifikacijos, kaip ir apibrėžimo, nėra. Dažniausiai turizmas klasifikuojamas pagal aktyvumą, svarbiausią tikslą, kelionės trukmę, organizavimo pobūdį, turizmo srautų sezoniskumą, gamtinių

išteklių panaudą, nakvynės tipą (Grecevičius ir kt. 2002). Pastaruoju metu, turizmui intensyviai plėtojantis, t.y. didėjant turistų skaičiui, daugėjant įsavinamų erdvių ir teritorijų, siūloma turizmo klasifikaciją papildyti geografine prasme. Pasak Krupicko (2009, p.6) „dabartinė turistinė erdvė jau daug platesnė, pavyzdžiui, keliaujama kertant ne tik atskirų regionų, žemynų ar vandenynų dalis, bet dažnai jie įveikiami ištisai (kelionės Didžiuoju šilko keliu (Europa–Azija), per Atlantą, aplink Europą). Taip pat keliaujama aplink visą žemės rutulį“. Todėl autorius siūlo turizmo klasifikaciją papildyti dviem kriterijai – pagal kraštovaizdžio urbanizavimą ir pagal naudojamą erdvę.

Turizmui klasifikuoti galima pasitelkti ir laiko aspektą. Page ir Connell (2006, p. 4) išskiria tris pagrindines turizmo rūšis: trumpalaikis (išvykstama iš namų 24 valandoms), ilgesnio laikotarpio (naudojamas laisvas ar atostogų laikas kelionėms ir atostogoms, ilgiau nei 24 val.), verslo turizmas (vykstama darbo metu). Teigiama, kad turisto, atvykusio į kokią nors šalį ir praleidžiančio jame savaitę, elgesys bei įtaka vietai skiriasi nuo turisto, atkeliavusio į vietovę su ekskursija kelioms valandoms.

Ilgą laiką *turizmas buvo klasifikuojamas pagal motyvacinius faktorius* (išskiriamos turizmo rūšys), kurie nurodo dominuojantį motyvą (tikslą), paskatinusį turistus leisti į kelionę (žr. 1 pav.). Išsamiau bus aptariamos turizmo rūšys pagal kelionės tikslą, nes darbe analizuojama kultūrinio turizmo tema yra viena iš šio kriterijaus rūšių.



1 pav. Turizmo rūšys pagal kelionės tikslą

Šaltinis: adaptuota pagal Grecevičių ir kt. (2002, p. 82–85).

Turizmo rūšys pagal pagrindinį kelionės tikslą gali būti apibūdinamos taip:

• **Dalykinis turizmas**, kurį sudaro:

- **Verslo turizmas** – kelionės verslo reikalais ir susijusios su komerciniu turizmu (derybos, realizavimo kanalų paieškos, tiekėjų ar prekybos objektų paieškos ir pan.);
- **Profesinis turizmas**, kai kelionės susijusios su profesiniais interesais, su profesinių klausimų sprendimu (pavyzdžiui, gydytojų, architektų, inžinierių kelionės pas profesinius partnerius pasikeisti patirtimi, aptarti ir spręsti probleminius klausimus).

- **Laisvalaikio ir pramogų turizmas** – kelionės, kurių tikslas įgyvendinti laisvalaikio pomėgius, noru pramogauti. Šio turizmo pagrindas – atrakcijų verslas.
- **Pažintinis kultūrinis turizmas** (toliau – *kultūrinis turizmas*). Pavadinimas byloja apie turistų interesą kelionės metu pažinti kultūrą plačiaja prasme. Tai ir savos šalies kultūros, ir kitos šalies gyvenimo būdo pažinimas. Susipažinimas su įvairių formų kultūros raiška: buitinės kultūros elementais, svetingumo tradicijomis, architektūra, meno kūriniais, muziejais, tradiciniais šalies gaminiais, nacionalinėmis ir vietinėmis šventėmis, kitais šalies nacionalinio gyvenimo ypatumais. Bakalauro baigiamajame darbe analizuojamas būtent *pažintinis kultūrinis turizmas*, kadangi tiriama maža regiono dalis, t.y. seniūnija, kurios teritorija 984 ha, turinti 2500 gyventojų, neturinti pramonės, stipraus verslo, tačiau turinti gerą geografinę padėtį bei puikius turistinius išteklius. Šios turizmo rūšies plėtojimas vietovei aktualus tiek socialiniu, tiek ekonominiu aspektu.
- **Sportinis turizmas** yra susijęs su dalyvavimu kokioje nors sporto veikloje arba jos stebėjimu.
- **Kaimo turizmas** – tikslingas žmonių keliavimas į kaimo vietas ir laikinas gyvenimas kaimo sodyboje norint pailsėti ar pažinti kaimo gyvenimo būdą. Kaimo turizmas yra susijęs su daugeliu kitų turizmo rūšių, kurios persipina ir papildo vienos kitas.
- **Gydomasis turizmas**. Keliaujama į sanatorijas, įvairias gydyklas, kurortus, siekiant pasigydyti, sustiprinti sveikatą (Grecevičius ir kt. 2002).

Taigi, *turizmo rūšys pagal kelionėje praleidžiamą laiką ir pagrindinis turizmo tikslas* (pvz. pažintinis kultūrinis turizmas) yra dvi svarbiausios dimensijos, apibūdinančios kiekvieną konkretų atvejį.

Turizmo sektoriaus plėtra dažnai siejama su tam tikrais teigiamais pokyčiais, vykstančiais vietovėje. Anot mokslinės literatūros, naujos perspektyvos skatina ir stiprina turizmo verslą, ir tai daro teigiamą įtaką šalies ekonomikai (Bagdonas, 2012; Mak, 2004; McCool, Moisey, 2008; Sharma, 2004). Kaip teigia Bagdonas (2012, p.2), „tinkamai ir apgalvotai vystomas turizmas gali padėti valstybėms pasiekti užsibrėžtus ekonominius siekius“. Daugelis vyriausybių pripažįsta, kad turizmas kuria naujas darbo vietas, padeda vystyti ir modernizuoti šalies (arba konkrečios jo vietovės) ekonomiką. Turizmas siejamas su užsienio valiutos įplaukomis, naujų užimtumo galimybių kūrimu, ekonominių veiklų struktūros ir balanso tobulinimu, verslumo iniciatyvų skatinimu, todėl viena svarbiausių turizmo plėtos teigiamo poveikio aspektų – **vietovės ekonomikos stiprinimas**.

Turizmas kuria ir **socialinę-kultūrinę naudą**: dalyvavimas kultūrinėse pažintinėse ir mokomosiose programose didina žmonių intelektualinį lygį, daro auklėjamąjį poveikį jaunimui, vysto didžiavimąsi vietos paveldu, kultūra, ritualais, tradicijomis, plečia suvokimą apie kitas kultūras.

Pasekmė – didesnis supratingumas, pritarimas ir žavėjimasis kitomis visuomenėmis, puoselėjama taika tarp bendruomenių, geresnė infrastruktūra bei pagerėjusi gyvenimo kokybė ir vietos gyventojams (Sharma, 2004).

Dar vienas teigiamas turizmo aspektas – ***teigiamas poveikis aplinkai***, kadangi nei vienas ekonomikos sektorius nėra taip susijęs su aplinka kaip turizmas. Istorinių kultūros paveldo paminklų išsaugojimas, vietų ir istorinių statinių, nacionalinių parkų kūrimas, ežerų pakrančių ir paplūdimių apsauga, miškų priežiūra tausoja aplinką ir istorinius objektus. Ruževičius (2008) pažymi, kad reikia vystyti tausojamąjį turizmą „...užtikrinant aplinkosaugą ir turizmo tęstinumą bei plėtrą ateityje. Tai gali būti pasiekama labai taupiai naudojant gamtinius išteklius, patenkinant ekonominius, estetinius ir socialinius poreikius bei derinant juos su kultūrine integracija, ypatingais ekologijos procesais, biologine įvairove ir gyvenimą palaikomosiomis sistemomis. Tausojamojo turizmo aplinkosauginės kokybės laidavimo priemonės turėtų būti diegiamos visuose lygiuose: globalioje ir valstybių lygmens aplinkosaugos politikoje, žmonių ir viešojo sektoriaus organizacijų bei pavienių asmenų veikloje“ (p. 131).

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad turizmas ir jo poveikis yra svarbus tiek valstybiniame, tiek regioniniame, tiek vietos lygmenyse, kaip ekonominio vystymo prielaida, turinti socialinės bei kultūrinės naudos kūrimo potencialo, aplinkosaugos įgalinimo priemonių. Skirtingi turistų tikslai, poreikiai bei vietovėje praleidžiamas laikas lemia tai, jog vietovėje veikiantiems turizmo objektams labai svarbu identifikuoti savo lankytojus, žinoti pagrindinių turistų srautų ypatumus, siekiant jiems suteikti didžiausią naudą (patrauklų turistinį produktą, vietas, paslaugas ir t.t.), kurti didesnę patrauklumą (maksimaliai išnaudoti turimas galimybes) ir pakartotiną grįžtamumą, tuo pačiu taip gaunant didžiausią naudą ekonominę-socialinę naudą vietovės gyventojams (bendruomenei).

1.1.2. Kultūrinio turizmo apibrėžtis ir bruožai

Įvairių istorinių vietų, kultūrinių objektų, muziejų lankymas, susipažinimas su lankomos vietovės tradicijomis, papročiais, visada buvo ryškiausia turizmo dalis. Dažniausiai turistinės kelionės turi kultūrinių elementų, kadangi žmonės specialiai keliauja tam, kad įgytų žinių apie lankomos vietovės kultūrą bei kultūrinį ir istorinį palikimą. Lankymas perkelia žmones iš jiems įprastų kultūrinių rėmų į naujas kultūrines aplinkas. „Kultūra ir istorinis paveldas yra esminiai elementai, kuriant šalies ar regiono įvaizdį, todėl kultūrinis turizmas gali būti vienas svarbiausių dalykų, kuriant teigiamą įvaizdį šalies ar net tarptautiniu mastu“ (Dapkus, 2008, p. 4). Taigi, kultūrinis turizmas tampa svarbi turizmo rūšis, prisidedanti prie vietovės galimybių plėtoti savo turimo potencialo galimybes.

Mokslinėje literatūroje kultūrinis turizmas apibūdinamas įvairiai (žr. 1.1 lent.). Vieni mokslininkai (Grecevičius, Armaitienė ir kt., 2002; McKercher, Du Cros, 2002) kultūrinį turizmą

apibūdina kaip žmonių lankymąsi tam tikroje vietovėje, siekiant pažinti, dalyvauti, įgyti patirties, susiliesti su nepažinta kultūra, pabendrauti su lankomos vietovės gyventojais. Kiti autoriai (Richards, 2001; Žalys, Žalienė, Iždonaitė-Medžiūnienė 2010) daugiau pabrėžia ne funkcijas, o lankytinų kultūrinių vietovių objektus: muziejus dvarus, pilis, teatrus, vietovės tradicijas, šventes, papročius ir kt. Dar kiti autoriai pateikia politiškai orientuotus kultūrinio turizmo apibrėžimus (Taygibova, 2011), kad parodytų didelį kultūrinio turizmo poreikį ir taip suteiktų pagrindą investicijoms į su kultūriniu paveldu susijusias atrakcijas turistams.

1.1 lentelė

Kultūrinio turizmo sampratos

Apibūdinimas	Dokumentas/šaltinis
Kultūrinių poreikių realizavimas pažintinės kultūrinės ar piligriminės kelionės metu, dalyvaujant festivaliuose ir kituose kultūriniuose renginiuose, aplankant lankytinas vietas, paminklus, keliaujant su tikslu tyrinėti gamtą, folklorą.	Pasaulinė Turizmo organizacija (1985)
Kultūrinis turizmas reiškia kelionę, siekiant pažinti kultūrinę aplinką, įskaitant kraštovaizdžius, vaizduojamąją ir scenos menų, išskirtinį vietinį gyvenimo būdą, vertybes, tradicijas, įvykius bei kitų kūrybinių ir kultūrinių pokyčių procesus.	UNESCO (Baltijos šalių kultūrinio turizmo politikos dokumentas(2003)
Kultūrinis turizmas - turizmo rūšis, apimanti keliavimą, turint tikslą pažinti kultūrinę aplinką, įskaitant kraštovaizdžius, kultūros ir gamtos paveldą, tradicijas, išskirtinį vietos gyvenimo būdą, įvykius, kultūros renginius, pramogas, vaizduojamąją ir scenos menų, kitus kūrybinių ir kultūrinių pokyčių procesus.	Lietuvos turizmo plėtros 2014-2020 metų programa.
Kultūrinis turizmas- tai žmonių judėjimas už gyvenamosios vietos, į specifinius kultūrinius traukos centrus, tokius kaip muziejai, paveldo objektai, artistų pasirodymus ir festivalius. Kultūrinis turizmas apima „paveldo turizmą“ ir „meno turizmą“.	Richards (2001)
Kultūrinis turizmas – tai dalyvavimas konkrečių veiklų ir patirčių srityje, kuris apima: turizmą, kultūrinius išteklius, patirties produktų vartojimą, patirties produktų teikimą.	McKercher, Du Cros (2002)
Kultūrinis turizmas – tai kelionės, kurių metu gali stebėti arba tiesiogiai dalyvauti „išnykstančiame gyvenime“, kurį žmonės prisimena.	Grecevičius, Armaitienė (2002)
Kultūrinis turizmas, tai poreikis pažinti savo kraštą per kultūrą.	Šikšnienė (2003)
Siaurąja prasme kultūrinis turizmas – turisto kultūrinių poreikių tenkinimas, o plačiąja prasme – šalies, krašto pažinimas.	Indriūnas (2003)
Kultūrinis ir pažintinis turizmas labai tarpiai susijusios, tačiau skirtingos sąvokos. Pažintinis turizmas apima ir gamtinius, landšafto ir kultūros paveldo objektus. O kultūros paveldo objektų lankymą, dalyvavimą renginiuose, šventėse, specialiuose turistams skirtuose renginiuose, folkloro vakaruose, kulinarinio paveldo degustacijose galima vadinti kultūriniu turizmu.	Buivydienė D.(2010)
Kultūrinis turizmas plačiąja prasme jungia įvairias mokslo sritis: architektūrą, istoriją, sociologiją, simboliką ir kt. Siaurąja prasme kultūrinis turizmas dažniausiai yra siejamas su vizitais asmenų, kurie domisi istorija, menu ir mokslu.	Žalys, Žalienė, Iždonaitė-Medžiūnienė (2010)
Kultūrinis turizmas tai socialinės ir kultūrinės veiklos forma ir kaip pramonė, gaminanti paslaugas, reikalingas patenkinti kylančius keliautojų poreikius ir yra svarbi ekonomikos sfera, kurią reikia toliau plėtoti ir tobulinti, kuri padės padidinti šalies pajamas.	Taygibova (2011)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis nurodytais šaltiniais.

Taigi, išanalizavus kultūrinio turizmo apibrėžimus (žr. 1.1 lent.) galima teigti, kad daugelyje šaltinių **kultūrinis turizmas** apibūdinamas kaip specifinis turizmo vienetas, susijęs su pažintine veikla, kuria siekiama pažinti kultūrinę infrastruktūrą – unikalią kraštovaizdį, kultūrinį paveldą, istoriją, tradicijas. Įvertinus visus kultūrinio turizmo apibrėžimus pagal atliekamo tyrimo koncepciją, priimtinausia yra Lietuvos turizmo plėtros 2014–2020 metų pateikta kultūrinio turizmo

apibrėžtis, kadangi tiriamą vietovę turi tokius kultūrinius išteklius, kaip gražią gamtą, unikalius architektūrinius paminklus, stiprų kultūrinį potencialą.

Vienas svarbiausių faktorių formuojantis vietovės kultūrinį turizmą yra *kultūriniai ištekliai*. Grecevičius, Armaitienė ir kt. (2002, p. 90) prie svarbių kultūrinių išteklių priskiria buitinės kultūros elementus (apranga, kulinarinis paveldas), architektūrą, svetingumo tradicijas, nacionalines šventes, meno, istorijos muziejus, teatrus, parodas, tradicinius šalies gaminius ir suvenyrus. Kaip teigia Indriūnas (2003, p.3) „...gamtiniai ir kultūriniai turizmo ištekliai sudaro palankias sąlygas kurti patrauklius turistinius produktus“. Jis siūlo šias galimybes panaudoti kultūrinius išteklius:

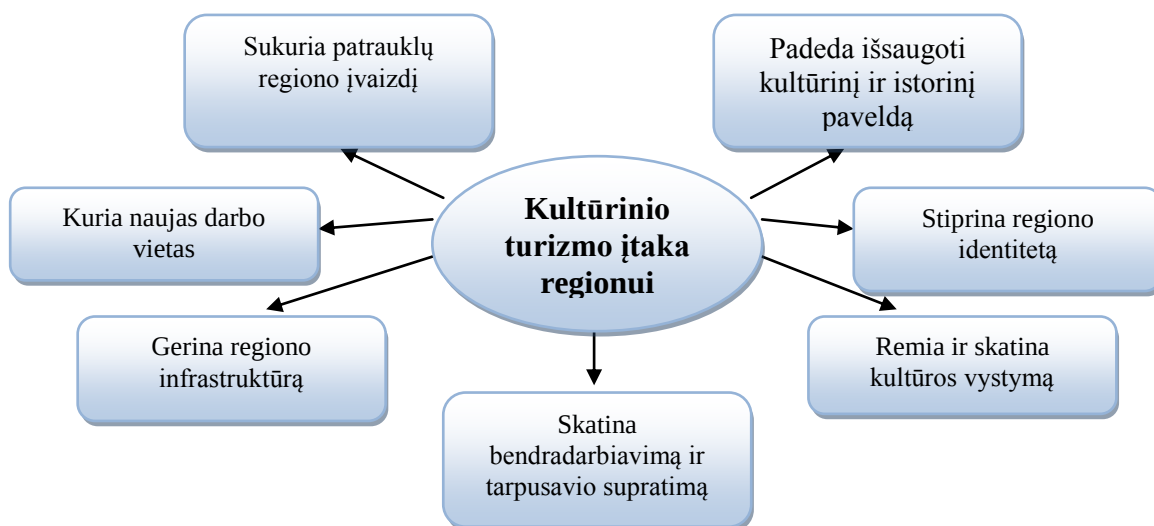
- ekspoziciniais tikslais: muziejams, galerijoms, parodoms, kultūriniams renginiams, kompleksinėms ekspozicinėms programoms;
- pritaikant turizmo paslaugų infrastruktūrai: apgyvendinimui, maitinimui, kultūriniams centrams, konferencijų ir renginių centrams, mokymo centrams, gyvajai etnokultūrinei veiklai ir pan.;
- kompleksinio pobūdžio priemonėms;
- netiesioginio pobūdžio priemonėms – šalies ir turizmo įvaizdžio formavimo priemonėse (leidiniuose, video medžiagoje ir pan.);
- tyrimų tikslais, kadangi daugelį išteklių sudaro meno, archeologiniai objektai, liaudies amatų, papročių tradicijos (Indriūnas, 2003).

Taigi, šalies kultūrinio turizmo ištekliai yra vienas iš svarbiausių konkurencinių pranašumų siekiant pritraukti turistus ir padidinti ekonominę turizmo naudą. Tai ypatingai svarbu silpnos ekonomikos šalims ir regionams, kuriuose kitos plėtros galimybės labai ribotos. Valstybės ar regiono mastu kultūrinį turizmą plėtoti skatina ekonominiai veiksniai. Ekonominis poveikis remiasi iš kultūrinio turizmo verslo ir su juo susijusių verslų gaunamomis pajamomis. Be to, žvelgiant iš ekonominės pusės, kultūrinis turizmas turi vieną išskirtinį privalumą – ši verslo forma reikalauja palyginti mažų kapitalinių investicijų, o rezultatas efektyvus, nes turizmo veikla artimai susijusi su kitomis ekonomikos šakomis. Kultūrinio turizmo vystymas skatina tvarkyti vietovės aplinką, renovuoti kultūrinius išteklius, gerinti kelių infrastruktūrą, tvarkyti parkus, poilsio zonas. Taip sudaromos prielaidos didinti žmonių užimtumą. Sukuriamos naujos darbo vietos, didinamos namų ūkio pajamos. Šiuose regionuose pagerėja demografinė padėtis, nes jaunimui suteikiama perspektyvų realizuoti save tokiose srityse. Taigi, sėkmingai naudojami kultūriniai ištekliai turi teigiamą ekonominę ir socialinę įtaką, padeda kurti šalies ar vietovės įvaizdį, saugoti kultūrinį ir istorinį paveldą. Taigybova (2011), analizuodama turizmo įtaką ekonominei ir sociokultūrinei sferai pažymi, kad turizmas yra ne tik pagrindinis veiksnys, kuriant papildomas darbo vietas, pagreitina kelių ir viešbučio statybos plėtrą, skatina visų rūšių transporto priemonių gamybą, bet ir prisideda prie šalies ir regiono liaudies meno ir tautinės kultūros, išsaugojimo. Taigi, dar vienas veiksnys,

įtakojantis kultūrinio turizmo plėtros skatinimą, tai regiono įvaizdžio formavimas, kultūrinio ir istorinio paveldo saugojimas. Pasak Dapkaus (2008, p. 4), „kultūra ir istorinis paveldas yra esminiai elementai, kuriant šalies ar regiono įvaizdį, todėl kultūrinis turizmas gali būti vienas svarbiausių dalykų, kuriant teigiamą įvaizdį šalies ar net tarptautiniu mastu“. Turizmas papildo kultūrinį ir istorinį paveldą, išlaikydamas gyvas tradicijas, finansuoja paveldo apsaugą bei skatina lankytojus domėtis tuo paveldu. Kuo didesnis visuomenės susidomėjimas kultūrinėmis vertybėmis regione, tuo didesni finansavimai skiriami paveldo apsaugai. Vadinasi gera kultūrinio turizmo vadyba gali paskatinti atgaivinti tradicijas, restauruoti vietas ir paminklus bei paskatinti paveldo panaudojimą vietovės ekonominei būklei sustiprinti. Tuo pačiu kultūrinis turizmas remia kultūrą. Kultūrinis turizmas kultūrai duoda papildomų pajamų, o tai yra labai svarbi parama pačiai kultūrai. Siekiant kultūrinio turizmo vadybą padaryti efektyvia, reikia siekti suderinti visus veiksmus naudojant vietovės kultūrinius išteklius, institucijų bendradarbiavimą, kultūrinio turizmo stebėseną ir prisitaikyti prie aplinkos pokyčių ir vartotojų poreikių. Navicko ir Malakauskaitės (2007) teigimu, tai galima išspręsti tinkamai suformavus paslaugų paketą ir išradingai jį pateikiant vartotojams. Siekiant darnios kultūrinio turizmo plėtros reikėtų išnaudoti visus kultūrinio turizmo plėtros veiksnus. Žalys, Žalienė ir Iždonaitė-Medžiūnienė (2010) išskiria tokius veiksnius darančius įtaką darniai kultūrinei plėtrai:

- Istorinių miestų ir miestelių kultūros ir paveldo vertės nustatymas savivaldybių iniciatyva.
- Vietos kultūrų autentiškumo ir išskirtinumo išlaikymas.
- Bendros darnaus kultūrinio turizmo vystymosi programos sudarymas.
- Kultūros ir paveldo objektų išsaugojimas.
- Naudos vietos bendruomenei suteikimas.
- Įtraukimas į kultūrinio turizmo plėtrą visų suinteresuotų grupių, įskaitant savivaldybes, vietos bendruomenes ir įmones.
- Lankytojų lūkesčių tenkinimas, teikiant jiems aukščiausios kokybės paslaugas.
- Nuolatinis reagavimas į pokyčius kultūros ir turizmo srityse.

Vadinasi efektyviai išnaudojus vietovės turimus kultūrinius išteklius, pasitelkus vietos suinteresuotas grupes galima sėkmingai pasiekti darnios kultūrinio turizmo plėtotės, suteikiant vietos gyventojams geresnę gyvenimo kokybę (naujas darbo vietas, pajamas), vietai ekonominę naudą, be to tausojant ir puoselėjant savo krašto kultūrines ir istorinio paveldo vertybes. Kultūrinio turizmo įtaka regionui gali būti pavaizduota schema (žr. 2 pav.).



2 pav. Kultūrinio turizmo įtaka regionui

Šaltinis: adaptuota pagal Baltijos šalių Kultūrinio turizmo politikos dokumentą. (2003).

Kaip matoma iš schemos, kultūrinis turizmas turi nemažą įtaką regiono vystymui dėl savo pridėtinės vertės. Efektyviai išplėtotas kultūrinis turizmas sukuria patrauklų vietovės įvaizdį, kas skatina turistų srautus. Vystosi verslas, didėja vietinės produkcijos pardavimai, turizmo paslaugų vystymui sukuriama naujos darbo vietos. Infrastruktūros gerinimas sukuria patrauklią aplinką vietos gyventojams, savivaldybei, atvykstantiems turistams, skatina investicijas. Turimų kultūrinio ir istorinio paveldo išteklių išsaugojimui skatinamas paveldo apsaugos finansavimas. Ne tik atkuriamos ir išsaugomos kultūrinio paveldo vertybės, bet ir skatinamas vietinio bei nacionalinio dvasingumo pasididžiavimas, kultūros puoselėjimas. Skatinamas vietinių gyventojų bendravimas, viešo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimas, naujų idėjų sužadinimas.

Apibendrinant galima teigti, kad kultūrinis turizmas ne tik suteikia galimybę atvykstantiems turistams susipažinti su to krašto savitumais (šalių, miestų, vietovių kultūriniais objektais, istoriniu paveldu, tradicijomis, papročiais), bet ir teikia regionui ekonominę, socialinę naudą. Siekis sukurti unikalios kultūros turizmo produktus, kad būtų galima juos pateikti turistams, priverčia išanalizuoti ir išnaudoti turimą gamtovaizdžio ar kultūrinį potencialą, ir efektyviai jį panaudoti. Turizmo infrastruktūros gerinimas tampa veiksmu, ne tik skatinančiu kultūrinį turizmą, bet ir vietinių gyventojų gerovę. Vystant kultūrinį turizmą sutvirtinamas regiono identitetas. Tai svarbus elementas ugdant socialines, kultūrinės ir pilietines vertybes, tai esminis pasididžiavimas saugant ir skatinant vietinį bei nacionalinį dvasingumą. Be to kultūrinis turizmas skatina saugoti ir puoselėti regiono istorinio ir kultūrinio paveldo vertybes. Kultūra ir istorinis paveldas yra esminiai elementai, kuriant šalies ar rajono įvaizdį, todėl kultūrinis turizmas gali būti vienas svarbiausių dalykų, kuriant teigiamą įvaizdį šalies ar net tarptautiniu mastu. Kultūrinis turizmas papildo kultūrinį ir istorinį paveldą, suteikdamas galimybę išlaikyti gyvas tradicijas, finansuoja paveldo apsaugą ir skatina lankytojus domėtis tuo paveldu. Kultūrinis turizmas išvysto naujas idėjas ir skatina vietinius

gyventojus bendradarbiauti. Visi šie veiksniai skatina plėtoti kultūrinį turizmą kaip vieną iš svarbiausių regiono, vietovės socialinę ir ekonominę gerovę skatinančių veiksnių.

1.2. Seniūnijos vystymosi samprata įgalinant turizmo plėtrą

Vietovės potencialo išnaudojimas turizmo tikslais, įgalinant vystytis ir kitas veiklos sritis, gali ir turi tapti ne tik nacionalinių arba Europos Sąjungos projektų prioritetais, bet ir vietos institucijų sąveikos ir bendradarbiavimo bendros gerovės kūrimo link prielaida. Čia reikšmingą vaidmenį atlieka valdžios institucijos, veikiančios vietos lygmenyje bei jų kuruojamų teritorijų strateginė orientacija. Daugelyje savivaldybių turizmas įvardijamas kaip prioritetinė vietos plėtros kryptis, kurios įgyvendinimas organizuojamas konkrečiose (mažesnės apimties) vietovės teritorijose, t.y. seniūnijose. Todėl būtina išsiaiškinti, kokios teorinės prielaidos suponuoja seniūnijų vystymosi ir (kultūrinio) turizmo plėtros sąsajas.

1.2.1. Seniūnijos reikšmė vietos valdymo kontekste

Kaip žinoma, Lietuvos valstybės teritorijoje yra dvi teritorinio valdymo formos: valstybinis vietos valdymas ir vietos savivalda. Vietos savivalda yra vienas pagrindinių valstybės elementų, kuris veikia tam tikroje valstybės teritorijoje. „Savivalda – tai pilietinės visuomenės siekis ir gebėjimas spręsti atitinkamo administracinio – teritorinio vieneto socialinius, ekonominius, kultūrinius ir aplinkosauginius uždavinius, t.y. užtikrinti jo darnų subalansuotą vystymąsi, atitinkantį visos valstybės strateginius uždavinius“ (Jasaitis, 2011, p. 335). Pagrindinis savivaldos institucijų tikslas – prisidėti prie valstybės politikos formavimo ir įgyvendinimo, spręsti vietos gyventojų problemas, skatinti gyventojų iniciatyvą dalyvauti sprendimų priėmimo procese. Pagal veiklos pobūdį vietos savivaldos institucijos įgyvendina vietos valdžios, viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų teikimo funkcijas. Vadinasi, vietos savivaldos institucijos atlieka tarpinį vaidmenį tarp gyventojų ir valdžios (Žukovskis, Urmonienė, Jodenytė, 2013). Savivaldybėse nuolatos vyksta socialiniai ir kultūriniai pokyčiai. Didėja žmonių migracija į miestus ir užsienio šalis, kaime mažėja švietimo, sveikatos apsaugos, kultūros veiklos paslaugos. Siekiant pažangių permainų savivaldybėse, būtina užtikrinti sistemingą planavimą, gerą valdymą, įtraukiant suinteresuotas institucijas ir gyventojus. Kaip teigia Buškevičiūtė ir Raipa (2011, p.19), „kiekviena demokratines vertybes puoselėjanti organizacija suvokia, kad visuomenės narių įtraukimas į politinius procesus yra demokratinės visuomenės varomoji jėga, kad pilietines pareigas suvokiantys, demokratines vertybes puoselėjantys piliečiai užtikrina šalies stabilumą ir demokratijos plėtrą. Šios tendencijos siejamos su naujuoju viešuoju valdymu, kuris skatina piliečių grupių ir valdžios institucijų bendradarbiavimą bei partnerystę“. Naujasis viešasis (geras) valdymas suvokiamas ne kaip nauja normatyvinė paradigma, o kaip geriausias valdymo sprendimų būdas (Alford, Hughes, 2008). Kadangi geras viešasis valdymas suprantamas kaip dalyvavimu grįstas valdymas, todėl siekiant

efektyviau valdyti vietos plėtros procesą, būtina ugdyti pilietinę visuomenę, kuri suprastų veiklos teigiamą poveikį ir entuziastingai įsitrauktų į vietos savivaldos procesą. Pasak Arimavičiūtės (2012, p. 274), „dalyvavimo kultūra laikoma viena iš esminių politinės kultūros elementų. Piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese liudija apie visuomenės aktyvumą, piliečių interesų atspindėjimą priimtuose sprendimuose, sprendimų priėmimo efektyvumą ir reikalingumą, skatina pasitikėjimą valstybės ir savivaldybės institucijomis, formuoja pilietinę atsakomybę...“. Būtent visų savivaldybės gyventojų, o ne tik vietinės valdžios, požiūris į esamas problemas ir norai, kokia turi būti bendruomenės ateitis, skatina gyventojus dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose. Tarpininkės vaidmenį tarp savivaldybės ir vietos bendruomenės sprendžiant vietos problemas, įgyvendinant tikslus bei priimant sprendimus užima seniūnija.

Kaip vietos savivaldos išraiška, seniūnija yra pavaldi savivaldybei ir nuo jos priklausoma (Marcinkevičiūtė, 2007). Seniūnijos vieta savivaldybėje gali būti pavaizduota schema (žr. 1 priedą). Pagal Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymą (Valstybės žinios, Nr. 55-1049, 2014), **seniūnija** „yra savivaldybės administracijos filialas, veikiantis tam tikroje savivaldybės teritorijos dalyje. Savivaldybės taryba nustato jų skaičių, pavadinimus, aptarnaujamos teritorijos ribas ir perduodamas savivaldybės administracijos funkcijas“. Pasak Baleženčio (2008, p.77), „*seniūnija visuomenės socialinio valdymo sistemoje yra mezolygmens, tai yra tarpinė pakopa tarp įmonės (individo) ir valstybės lygmenų. Todėl jų vystymuisi įtakos turi viešojo politika, o jo rezultatai – įmonių (individo) veiklai*“. Šiuo apibrėžimu ir vadovaujamasi bakalauro baigiamajame darbe, nes atsižvelgiant į tai, seniūnija gali būti traktuojama kaip savivaldybės administracijos struktūrinis teritorinis padalinys, jos filialas, vykdomas valstybės politiką bei atliekantis tarpininko vaidmenį tarp seniūnijos gyventojų ir savivaldybės. „Seniūnijų tikslas – plėtoti vietos savivaldą kaip demokratinės valstybės raidos pagrindą joms priskirtose teritorijose bei įgyvendinti joms pavestas viešojo administravimo funkcijas“ (Žukovskis ir kt., 2013, p. 86). Kaip nurodo Vidrevičienė ir Žukovskis (2010, p. 70), svarbiausi seniūnijų uždaviniai: stiprinti bendruomeninius ryšius, skatinti gyventojus dalyvauti vietos savivaldos procese, siekti užtikrinti gyventojų socialinę ir ekonominę gerovę. Seniūnijos, nors ir yra bendruomenės traukos centras ir galėtų efektyviau identifikuoti bei spręsti lokalias problemas, tačiau dėl savarankiškumo stokos bei finansinės priklausomybės nuo savivaldybių ne visuomet jų veikla yra efektyvi (Marcinkevičiūtė, 2007).

Seniūnija ir jai vadovaujantis seniūnas yra arčiausiai žmonių ir geriausiai žino jų rūpesčius. Seniūnijos turi galimybę pasiūlyti vietos ir tarptautinei bendruomenei susipažinti su teritorijos savitumais bei gauti iš to didžiausią ekonominę ir socialinę naudą. Visa tai verčia išnaudoti turimą potencialą ir sukurti unikalios kultūros turizmo produktus. Seniūnas savo veiklą vykdo vadovaudamasis Lietuvos Respublikos įstatymais, kitais teisės aktais. Jam tenka aktyviai bendrauti su įvairiomis subjektų grupėmis, seniūnijos gyventojais. Paprastai seniūnas dalyvauja savivaldybės

tarybos, tarybos komitetų ir kituose posėdžiuose, kai yra svarstomi su seniūnijai priskirtos teritorijos bendruomenės viešaisiais reikalais susiję klausimai. Todėl seniūnijos gyventojai seniūną vertina kaip galintį išspręsti jiems iškilusias problemas ir rūpimus klausimus. Seniūno kaip lyderio vaidmenį, sprendžiant problemines situacijas, pripažįsta dauguma vietos bendruomenės gyventojų, todėl savivaldybės taryba, meras turėtų atkreipti į tai dėmesį bei suteikti daugiau teisių ir pareigų seniūnijoms ne tik ūkinėje, bet ir kultūrinėje, edukacinėje veikloje. Seniūnas savo vadybinę veiklą turėtų organizuoti įtraukdamas vietos bendruomenės narius (Nefas, 2009). Bendradarbiavimas su seniūnijos gyventojais dažniausiai vyksta gyventojų priėmimų, įvairių sueigų ir susirinkimų metu bei įvairiais būdais konsultuojant ir informuojant gyventojus apie viešuosius reikalus. Pasak Duobaitės (2010), „seniūnas turi platesnių ir svarbesnių kaimo vietovių pokyčių valdymo funkcijų, tokių kaip gyventojų iniciatyvų skatinimas, jų motyvavimas dalyvauti pokyčių valdymo procese ir pan.“. Taigi, seniūnija užima svarbią vietos valdymo sistemoje. „Globalėjančiame pasaulyje seniūnijos vystymo svarba negali mažėti. Seniūnija yra svarbi jungiamoji žmonių ir kitų viešojo administravimo pakopų grandis. Seniūnija yra teritorija, kurioje turi būti konkrečiais darbais įgyvendinama „didžioji“ politika. Socialinių sistemų, viešojo administravimo iššūkiai, socialinių įtampų laukai ir darnaus vystymo problemos visų pirma reiškiasi seniūnijose“ (Baležentis A., 2008, p. 74). Išanalizavus mokslinę literatūrą, galima daryti išvadą, kad seniūnija tai tarpinė – jungiamoji grandis tarp savivaldybės institucijų ir gyventojų, įgalinanti vietovės vystymąsi ir plėtrą bei tenkinant žmonių poreikius. Nors, pasak Jasaičio (2011), seniūnija turėtų tapti pirmąja, t.y. pamatine savivaldos grandimi.

Apibendrinant galima teigti, kiekvienos savivaldybės paskirtis – kurti, tobulinti ir pertvarkyti ekonominę, socialinę ir kultūrinę valdomos teritorijos standartą, derinant vietos bendruomenės ir valstybės interesus, siekiant, kad kiekvienas gyventojas būtų tiesioginis savo miesto ar rajono, o kartu ir savo paties gerovės kūrėjas. Šiuos tikslus įgyvendinti padeda svarbi vietos savivaldos lygmeniu institucija – seniūnija. Seniūnija ne tik atlieka viešojo administravimo funkcijas jai priskirtoje teritorijoje, bet yra tarpinė grandis tarp vietos gyventojų ir savivaldybės, įgyvendindama gero valdymo principą. Tačiau pasiekti veikos efektyvumo, seniūnijai trūksta savivaldos teisių. Siekiant efektyvesnio seniūnijų darbo, joms turėtų būti suteikiamas finansinis, ekonominis savarankiškumas, mažiau ribojama veiklos laisvė. Nepriklausomai nuo seniūnijos veiklą ribojančių įvairių aspektų, kiekviena seniūnija, kaip institucija, siekia ne tik efektyviai teikti gyventojams viešojo administravimo paslaugas, tvarkyti vietovės infrastruktūrą, bet siekia ir bendruomenės darnos bei vietovės vystymo strateginio proveržio.

1.2.2. Seniūnijos plėtra ekonominiu, socialiniu ir kultūriniu požiūriais

Seniūnijos, kaip šalies teritorijos samprata svarbi tuo, jog būtent jos kontekste nagrinėjamas jos socialinis, ekonominis, kultūrinis ir kt. išsivystymo lygis. Seniūnijos – tai tos šalies teritorijos, kurias labiausiai palietė ekonominė krizė. Ištuštėję kaimai, nedidelis darbo užmokestis beveik per pus atsiliekantis nuo šalies vidutinio darbo užmokesčio, daugumos gyventojų pagrindinis pajamų šaltinis – pensija ir socialinė pašalpa. Ekonomikos perspektyvai didelį poveikį daro migracija, gyventojų senėjimo procesai. Itin smulkūs ūkiai, daug namų ūkių, kuriuos sudaro vienas gyventojas. Seniūnijos, kaip institucijos tikslas – gerinti vietovės ekonominį lygį. Šiam tikslui pasiekti seniūnijos prerogatyva plėtoti vietovės infrastruktūrą, siekiant vietovės patrauklumo, skatinti gyventojų užimtumą, privataus verslo augimą. Kaip teigia Khan (2006), tai reikalauja kryptingų veiksmų, besiremiančių institucijų strateginiais planais ir regionine politika. Pasiiekti norimus vietovės vystymo rezultatus, būtinas strateginis, kūryba pagrįstas geras valdymas, kuris duotų peno atsirasti naujoms idėjomis, sukurtų didesnę ekonominę naudą. Raipa (2002, p. 14) teigia, „kad nuo viešųjų institucijų sugebėjimo planuoti, efektyviai parengti ir priimti sprendimus, koordinuoti jų įgyvendinimą, sutelkiant išteklius, priklauso šalies ekonominė padėtis, įvaizdis, galimybės naudotis pasaulio politinių ir finansinių institucijų parama“. Atkočiūnienės (2011) teigimu, kaimo vietovėse inicijuojamos ekonominės veiklos (pvz., kaimo turizmas) sukuria pajamas ne tik tuo verslu užsiimantiems kaimo vietovių gyventojams, bet ir įsteigia naujas darbo vietas, keičia žemės ūkio gamybinę struktūrą, kaimo infrastruktūrą bei įtraukia bendruomenę į vietos ekonomikos vystymą, gyvenimo kokybės gerinimą ir t. t. Seniūnija ne tik skatina gyventojus imtis naujos veiklos, vystyti turizmo ar kitokį verslą, bet ir padeda renkant informaciją, ruošiant dokumentus bei rašant projektus paramos gavimui. Gyventojų verslumo skatinimas vienas iš pagrindinių seniūnijos prioritetų. Seniūnija, savo ruoštu, gerina infrastruktūrą, kad padarytų vietovę patrauklią investicijoms, turistų srautams. Ribašauskienė, Šalengaitė (2011, p. 192), teigia, kad „daugelis vietovių gali pasiūlyti tas pačias prekes – teritoriją, infrastruktūrą, išsilavinusią darbo jėgą ar beveik identišką valdymo sistemą. Pagrindinį vaidmenį vietovių konkurencijos kontekste atlieka vietos identitetas, kuris yra naudojamas kaip atspirties pozicija kurti vietovės prekinį ženklą bei išskirti jį iš kitų vietovių“. Taigi, vietos plėtrai būdinga ne tik bendruomenės darna, verslumas, bet ir identitetas. Vietos identitetas, kaip su tam tikra geografinė vietove susijęs kultūrinis savitumas ir šio savitumo suvokimas, įgyja ypatingą reikšmę – jis tampa atpažinimo elementu, atskleidžiančiu ir pabrėžiančiu vietos išskirtinumus bei privalumus, teigiamai veikiančiu konkurencingumą bei patrauklumą, gyventojų gyvenimo kokybę (Šutinienė, 2009). Kaip nurodo Žukovskis, Urmonienė ir Jodenytė (2013), turimi ištekliai yra plėtos potencialas, kuris naudojamas siekiant įgyvendinti socialinius, ekonominius, kultūrinius, aplinkosauginius vietovės vystymo tikslus. Seniūnija saugo ir prižiūri turimus gamtinius išteklius, tausoja kultūrinį ir istorinį vietovės paveldą.

Socialinės gerovės aspektas yra tiek pat svarbus, kaip ir ekonominis. „Tam tikrų ekonominių ir socialinių veiklų derinimas ir geras valdymas teritorijoje gali sukurti multiplikacinį efektą, o vietovė pajusti strateginį proveržį“ (Atkočiūnienė, Vaišnoraitė, 2012, p. 182). Todėl kalbant apie žmogiškuosius faktorius, seniūnijos tikslas atitinka regioninės politikos tikslą – laimingi gyventojai visuose šalies regionuose. Taip yra todėl, kad vis dažiau suprantama, kad toli gražu ne vien ekonominė gerovė nulemia žmonių pasitenkinimą gyvenimu. Graži, švari, saugi aplinka, tvirtos bendruomenės, tikra savivalda, gera kaimynystė, žmonių solidarumas ir šilti santykiai tarp gyventojų gali būti svarbesni veiksniai nulemiant žmonių pasitenkinimą gyvenimu (Burneika, 2013). Nacionaliniu lygmeniu vykdoma socialinė politika ne visada atspindi žmonių poreikius. Kaip teigia Merkys, Brazienė ir Kondrotaitė (2008), nors objektyvus ekonometrinis parametras (bendrasis vidaus produktas ir kt.) daug metų šalyje sparčiai auga, tačiau dėl neapdairios socialinės politikos minėtas augimas nevirsta viešąja gerove, praktiškai neatspindi atskirų socialinių grupių ir regionų gyvenime, nepagerina pavienių žmonių gyvenimo kokybės. Todėl seniūnija, turėdama šiokių tokių įgaliojimų ir būdama vietos bendruomenės nare, siekia sukurti darnius bendruomeninius ryšius, aktyviai bendradarbiaudama su gyventojais ir kitomis vietos institucijomis. Seniūnija telkia gyventojus dalyvauti vietos valdymo, problemų sprendimo procese, įvairiuose kultūriniuose renginiuose. Žmogus, būdamas tam tikros bendruomenės narys egzistuoja tenkindamas ne tik gyvybiškiausius poreikius – maisto, būsto. Kultūra, jos skleidimas, kūrimas bei vartojimas tampa vienu svarbiausiu bendruomenės, taip pat – kiekvieno jos nario poreikiu (Luobikienė, 2001). Kultūra įgyvendinama vadovaujantis kultūros politika. Vieni svarbiausių regioninės kultūros politikos uždavinių yra remti projektus ir priemones, reikalingas regiono kultūros gairėms įgyvendinti, gerinti kultūros struktūrą, informacijos sklaidą, koordinuoti ir bendrai organizuoti kultūros renginius kurti priemones, padedančias išsaugoti kultūros paveldą, gerinti gyvenimo kokybę per kultūros ir kitų veiklos sričių sąsajas (Vilkončius, 2007). Kaip nurodo Pauliukevičiūtė ir Raipa (2014), kultūros politikos įgyvendinimas yra veikiamas politinių, ideologinių, ekonominių, organizacinių, kultūrinių, technologinių iššūkių. Seniūnijos tikslas įgyvendinti kultūros politiką vietiniame lygmenyje, sušvelninant šiuos iššūkius. Deuland (2003), cituojamas Pauliukevičiūtės ir Raipos (2014), nurodo, kad kultūros politika gali būti identifikuojama kaip specifinis į visuomenės poreikių tenkinimą nukreiptas kultūros sektorius. Seniūnija, kaip institucija padeda tenkinti gyventojų kultūrinius poreikius, įgyvendindama regioninę kultūros politiką, telkdama gyventojus, viešąjį ir privatų sektorių kultūriniam bendradarbiavimui.

Apibendrinant galima teigti, glaudus bendradarbiavimas tarp gyventojų, partnerystės ryšiai su vietos institucijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, taip pat su vietos valdžia įgalina seniūnijos plėtrą ekonominiu, socialiniu ir kultūriniu požiūriu. Seniūnijos vystymo idėją generuoja aktyvūs vietos gyventojai, plėtrą įgalina gerinama vietovės infrastruktūra, turimi ir efektyviai

išnaudojami gamtos, kultūros paveldo, istoriniai ištekliai. Vis tai yra svarbūs gyventojų kultūrinio tobulėjimo, socialinės sanglaudos ir ekonomikos augimo skatinimo veiksniai. Siekdama sistemingo ir darnaus vystymo, seniūnija privalo išnaudoti efektyviausią naudą duodantį vietos potencialą. Viena iš prioritetinių krypčių gali būti kultūrinio turizmo plėtra seniūnijoje.

1.2.3. Kultūrinio turizmo plėtros kryptys ir tendencijos, veikiančios seniūnijos veiklos prioritetus

Kultūrinis turizmas yra neatsiejamas nuo regioninės (o tuo pačiu ir vietovės) plėtros, o „kai kuriose vietovėse gali būti netgi pagrindinis jos vystymo veiksnys. Kultūrinis turizmas regioninės plėtros aspektu, turi būti paremtas abipuse viešojo ir privataus sektoriaus partneryste, įtraukiant į veiklos planavimą tiek turizmo paslaugų teikėjus, tiek ir gavėjus; turi būti užtikrinama, kad kultūrinių išteklių kokybė ir vientisumas bus išsaugoti ir teiks ekonominę, socialinę naudą, t.y. teiks ne tik piniginę, bet ir kultūrinę naudą regionui ir žmonijai“ (Dapkus, 2008, p. 10). Sumanus architektūrinių ypatumų atskleidimas ir meniškas turimų kultūrinių išteklių pristatymas kuria vietovės originalumą bei nepakartojamą vertę. Kultūrinis turizmas remia kultūrą, sužadina naujas idėjas ir skatina vietinius gyventojus bendradarbiauti (Karbauskienė, 2009). Kaip teigia Paulauskienė (2013), „*turistinė vietovė* valdymo (angl. *Destination Management*) požiūriu yra traktuojama kaip tam tikras teritorinis (administracinis) vienetas įvairiuose lygmenyse: vietiniame (savivaldybė, seniūnija), nacionaliniame (šalis), tarptautiniame (regionas, kontinentas)“ (p. 100). Turistinės vietovės – kaip klasteriai – gali atsirasti natūraliai, tačiau tam, kad būtų pasiektas didžiausias efektyvumas, turistinės vietovės turėtų būti vystomos. Plėtrai įtaką gali daryti tokie veiksniai kaip strateginis planavimas, valdžios institucijų parama, investicijos į infrastruktūrą, marketingo priemonės ir pan. (Lietuvos turizmo potencialo..., 2011). Taigi, kultūrinio turizmo ir vietovės (regiono) plėtros sąsajos (per turistinių vietovių valdymo veiklas) yra įtvirtinamos ir strateginiuose dokumentuose.

Sėkmingo kultūrinio turizmo plėtros įgyvendinimo tikslus ir priemones reglamentuoja įvairių institucijų sukurtos veiksmų programos. *UNESCO Pasaulio paveldo ir atsinaujinančio turizmo 2013–2015 programos veiksmų plane* numatyta stiprinti palankią aplinką, politiką, strategijas, sistemas ir priemones, remiančias tvarų turizmą kaip svarbi priemonė saugant ir valdant kultūros ir gamtos paveldą, kaip išskirtinę visuotinę vertę. Skatinti aktyvų suinteresuotųjų šalių dalyvavimą planuojant, kuriant ir valdant turizmą, paveldo išsaugojimą įtraukiant vietos bendruomenes (UNESCO Pasaulio Paveldo..., 2013). *Lietuvos turizmo plėtros 2014–2020 metų programoje*, numatyta didinti Lietuvos turizmo sektoriaus konkurencingumą, įgyvendinant uždavinius: plėtoti kultūrinio turizmo, verslo turizmo, sveikatos turizmo ir žaliąjo (ekologinio) turizmo viešąją ir privačią infrastruktūrą prioritetiniuose turizmo plėtros regionuose; plėtoti patrauklius turistinius maršrutus; gerinti turizmo srities verslumo įgūdžius; didinti ir plėsti kaimo turizmo paslaugų pasiūlą

ne tik turistinio sezono metu ir kt. (Lietuvos turizmo plėtros...2014). Programose numatyti uždaviniai turi būti įgyvendinami konkrečioje turistinėje vietovėje.

Auganti turizmo paklausa Lietuvoje skatina ne tik valstybines institucijas, bet ir vietos valdžios institucijas – savivaldybes, seniūnijas skirti daugiau dėmesio turizmo vystymui, kaip pajamas generuojančiai ekonominei veiklai. Turizmo vystymas vietiniame lygmenyje gali būti kaip viena iš prioritetinių krypčių, nes didėjanti turizmo paklausa skatina pajamas, naujas darbo vietas bei verslo paslaugų plėtrą. Jei vietovės (miestelio, kaimo, gyvenvietės) turizmas gerai valdomas, jis gali suteikti karjeros perspektyvas, ypač jauniems žmonėms (Briedenhann, Ramchander, 2006). Todėl kultūrinio turizmo planavimas ir politikos formavimas vietiniame lygmenyje priklauso nuo gero valdymo ir jo principų tinkamo įgyvendinimo.

Daugelis mokslinės literatūros autorių išskiria tokius turizmo **gero valdymo** elementus, kaip konstruktyvus komunikavimas, suinteresuotų pusių dalyvavimas ir atsakomybė, keitimasis žiniomis ir patirtimi, pozityvi kultūra, aiški institucinės sistemos struktūra ir procesai (Briedenhann, Ramchander, 2006; Malviya, 2005; Edwards, 2002; Beaumont, 2010; Paulauskienė, 2013). Vadinasi, gerą valdymą siekiant efektyvaus turizmo įgyvendinimo vietiniame lygmenyje, pirmiausiai, apsprendžia žmogiškasis faktorius, paremtas geranorišku komunikavimu. Tačiau tokio gero valdymo siekti yra sudėtingas procesas net ir išsivysčiusiose valstybėse. Pavyzdžiui, sprendimų priėmimas dėl turizmo vystymo Belgijos sostinės regione Matonge vyksta iš viršaus į apačią, dar vadinamu vertikaliu sprendimų priėmimo būdu, kai nei vietiniai gyventojai, nei turistai neįtraukiami į vystymo procesą (Maitland, Ritchie, 2010), tad darbo autorės teigimu, tęsiant tokią politiką ir valdymo kryptį, turizmo vystymo procesas ateityje gali tapti nesėkmingu arba neteikiančiu tiek galimų socialinių-ekonominių rezultatų, kiek galėtų būti pasiekama įgalinant gero valdymo praktiką.

Siekiant įgalinti kultūrinio turizmo plėtrą vietovėje (šiuo atveju – seniūnijoje), seniūnijos (kaip valdžios institucijos) darbuotojų misija būtų kompetentingai atlikti priskirtas funkcijas sąlygu turizmo plėtrai kūrimo veiklose gero valdymo lygmeniu, įgalinti sprendimus, kurie prisidėtų prie efektyvaus turimų vietovės išteklių ir potencialo išnaudojimo. Tai svarbu visos šalies seniūnijoms, todėl tai turėtų būti apibrėžta ir administracinių vienetų (pavyzdžiui, savivaldybių, strategijose).

Bakalauro baigiamojo darbo autorė, išanalizavusi įvairių savivaldybių strateginius planus (Druskininkų savivaldybės...,2015, Ignalinos rajono...2011, Kelmės rajono...,2013, Pakruojo rajono...2014, Raseinių rajono...,2015, Šiaulių rajono...2011) teigia pastebinti galimas išskirti keletą esminių veiklų, į kurias turėtų būti kreipiamas dėmesys seniūnijose, siekiant plėtoti kultūrinį turizmą, galintį vienu ar kitu būdu vėliau prisidėti ir prie vietovės socio-ekonominės plėtros. Taigi, siekiant kultūrinio turizmo plėtros, seniūnijos (institucijos) prioritetinės veiklos kryptys ir

sprendimai bendradarbiaujant su viešojo ir privataus sektoriaus organizacijomis vietovėje turėtų būti orientuoti į šias esmines sritis:

- *turizmo infrastruktūros įrengimas* – automobilių kelių, stovėjimo aikštelių gerinimas, dviračių trasų, įrengimas, siekiant patenkinti turizmo rinkos poreikius, padaryti vietovę prieinamesnę, numatyti vandentiekio ir energijos linijų pateikimo infrastruktūrą į naujai projektuojamas turistų lankomas vietas;
- kultūrinio turizmo plėtros interesai suformuoja svarbias priežastis bei galimybes *sutvarkyti aplinką, saugoti unikalias gamtos vietas*, įrengti ir tvarkyti parkus, kelius, prižiūrėti, renovuoti sunykusius kultūros paveldo objektus;
- nustatyti ir įtvirtinti *vietovės identitetą* – tai esminis elementas, saugant ir skatinant vietinį bei nacionalinį dvasingumą ir pasididžiavimą;
- *įvaizdžio formavimas, kultūrinio ir istorinio paveldo saugojimas*. Kultūra ir istorinis paveldas kaip esminiai elementai, kuriantys vietovės įvaizdį yra svarbūs seniūnijos uždaviniai. Kultūrinis turizmas sustiprina kultūrinio ir istorinio paveldo išsaugojimą, suteikiant galimybę išlaikyti gyvas tradicijas, finansuojant paveldo apsaugą ir skatinant lankytojus domėtis tuo paveldu (kuo labiau visuomenė domisi kultūrinėmis vertybėmis, tuo didesni fondai skiriami paveldo apsaugai). Gera kultūrinio turizmo vadyba gali paskatinti atgaivinti tradicijas, restauruoti paminklus, padeda suderinti paveldo apsaugą ir jo panaudojimą. Taigi, kultūrinis turizmas kultūrai duoda papildomų pajamų, o tai yra labai svarbi paramos šiai sričiai forma, ypač vietovėse;
- *skatinti smulkų verslą*, t.y. teisingai suplanuoti viešąjį turizmo infrastruktūrą, iš anksto projektuojant vietas, kuriose ateityje galėtų kurtis smulkieji prekybininkai;
- *ugdyti viešojo ir privataus sektoriaus partnerystę*, įtraukiant visas suinteresuotas puses į turizmo planavimą, siekiant padidinti turistinių vietovių konkurencingumą ir žinomumą;
- *skatinti vietinius gyventojus bendrauti ir bendradarbiauti*, siekiant socialinės sanglaudos bei naujų, racionalių idėjų.

Apibendrinant teigtina, kad kultūrinis turizmas gali ir turi būti vienas iš pagrindinių vietovės vystymosi veiksnių, kurio sėkmingumas grindžiamas vietinės valdžios indėliu vystant turizmą, aiškiu planavimu, geru valdymu, bendradarbiavimu ir partneryste. Tačiau kiekvienos vietovės, pasižyminčios tam tikrais ypatumais, atveju, turi būti atlikta kultūrinio turizmo plėtros analizė, identifikuojant konkrečios seniūnijos vystymosi galimybes.

II. KULTŪRINIO TURIZMO PLĖTROS TYRIMAS TYTUVĖNŲ SENIŪNIJOJE

2.1. Tyrimo metodika

Bakalauro baigiamojo darbo empirinę dalį sudaro dvi dalys. Pirma dalis – Tytuvėnų seniūnijos situacijos analizė: turimų kultūrinių išteklių seniūnijoje analizė, seniūnijos, kaip institucijos, vaidmuo kultūrinio turizmo skatinime bei kultūrinio turizmo reikšmė seniūnijos socialinės-ekonominės aplinkos vystymui. Antra – kultūrinio turizmo plėtros procesų analizė (kokybinis tyrimas), siekiant išsiaiškinti vietos kultūrinių išteklių panaudojimo galimybes, bendradarbiaujant suinteresuotoms institucijoms. Siekiant šių uždavinių atliekamas tyrimas, kuris, kaip teigia Bitinas, Rupšienė, Židžiūnaitė (2008), yra sistema, kurios paskirtis yra rinkti informaciją apie nagrinėjamos tikrovės objektus, ją pertvarkyti, išryškinti svarbia, reikšminga tikrovei pažinti ir tobulinti, o visuomenei pateikti jau apibendrintas, visapusiškai patikrintas išvadas apie tiriamuosius objektus.

Pirmame empirinės dalies poskyryje analizuojama kultūrinio turizmo situacija. Įgalinant dokumentų analizės (teisės aktų, strateginių dokumentų, veiklos ataskaitų) metodą, statistinių duomenų analizės metodą, lyginimą, grupavimą, apibendrinimą. Pirmiausiai, identifikuojama, kuo pasižymi ir yra išskirtinė Tytuvėnų seniūnijos teritorija ir jos turimi kultūrinio turizmo ištekliai. Po to identifikuojamas seniūnijos, kaip valdžios institucijos vaidmuo kultūrinio turizmo plėtroje, reglamentuojamas teisės aktais ir apibūdinamas veiklomis, nurodytomis veiklos ataskaitose. Galiausiai, siekiama identifikuoti, kokiais būdais kultūrinis turizmas prisideda prie Tytuvėnų seniūnijos socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkų puoselėjimo ir stiprinimo (čia taip pat atliekama įvairių šaltinių analizė).

Antrojoje bakalauro baigiamojo darbo empirinės dalies poskyryje pristatomos kultūrinio turizmo plėtros kryptys Tytuvėnų seniūnijoje, siekiant identifikuoti, kokie ištekliai dar yra nepakankamai išnaudojami vietovės vystymuisi. Pristatomi ir atlikto kokybinio tyrimo rezultatai, siekiant išsiaiškinti suinteresuotų vietos institucijų dalyvavimą kultūrinio turizmo plėtros procesuose Tytuvėnų seniūnijoje, kad būtent šios plėtros kryptys labiau išryškėtų.

Kokybinio tyrimo metodas. Siekiant, kad tyrime dalyvautų asmenys, kurie profesionaliai dirba su viešuoju administravimu ir kultūrinio turizmo plėtra susijusiose veiklose, nes būtent tokių informantų įžvalgos apie galima plėtros perspektyvas yra argumentuotos ir pagrįstos, kokybiniam tyrimui pasirinktas interviu metodas. Interviu yra pagrindinis kokybinių duomenų rinkimo būdas. Tai yra labai geras priartėjimo prie žmonių suvokimo, reikšmių, situacijų apibrėžimo ir realybės konstravimo (aiškinimo) būdas (Kudinovienė, 2008). Tyrėjas tiesioginio pokalbio metu pateikia klausimus tiriamajam ar jų grupei ir registruoja atsakymus. Vienas pagrindinių interviu privalumų –

tyrėjas gali kontroliuoti interviu situaciją. Jei respondentui neaiški klausimo formuluotė – tyrėjas gali ją paaiškinti. Tyrėjas gali papildomai žodžiu motyvuoti respondentą ir taip užtikrinti, kad bus surinkta visa tyrimui reikalinga informacija (Telešienė, 2008). Pagal procedūrų lankstumą arba griežtumą interviu galima skirstyti interviu tipus.

2.1 lentelė

Interviu tipai pagal procedūrų griežtumą	
Interviu tipas	Apibūdinimas
Griežtai struktūruotas	Iš anksto paruošiamas vienodas interviu planas visiems respondentams su griežta klausimų formuluote bei nustatyta klausimų seka. Atliekant griežtai struktūruotą interviu visi respondentai gauna vienodus klausimus, vienodomis formuluotėmis ir vienoda seka.
Pusiau struktūruotas	Iš anksto paruošiamas vienodas interviu planas visiems respondentams, tačiau tyrimo eigoje galima užduoti papildomų klausimų, jei siekiama surinkti daugiau informacijos, jei numatyti klausimai nepadengia tyrimui svarbių temų ar tiriamajam nepatogu atsakyti į klausimą. Beveik nenaudojami uždari klausimai su atsakymų formuluotėmis.
Nestruktūruotas	Iš anksto sudaromas tik preliminarus planas su įžanginiais bei esminiais klausimais, pateikiamos tik pagrindinės pokalbio temos. Klausimai kuriami interviu metu, pagal poreikį. Tyrėjui gali lanksčiai pateikti klausimų formuluotes bei organizuoti klausimų seką.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Telešienę, 2008.

Bakalauro baigiamajame darbe pasirinktas ir panaudotas **pusiau struktūruotas interviu**, nes jis yra vienas iš efektyviausių kokybinio tyrimo metodų (Kardelis, 2002; Tidikis, 2003). Taikant šį metodą vyksta pokalbis pagal iš anksto parengtus klausimus, tačiau interviu eigoje tyrėjas gali improvizuoti, išplėsti pasakojimo temas. Tinkamai atliktas struktūruotas interviu suteikia didžiulį kiekį duomenų (Kudinovienė, 2008). Šis interviu metodas taikomas siekiant išsiaiškinti kultūrinio turizmo plėtros galimybes Tytuvėnų seniūnijoje. Šiame darbe pusiau struktūruoto interviu metu gautų informantų atsakymų turinio išanalizavimui, lyginimui ir apibendrinimui naudojamas kokybinio turinio analizės metodas (content metodas). „Kokybinio turinio analizė gali būti apibrėžta kaip empirinis, metodologinis tekstų nagrinėjimas šių tekstų rėmuose, remiantis metodologiškai pagrįstais analizės žingsniais“ (Bitinas ir kt., 2008, p. 82). Kaip teigia šis autorius, tai yra technika, leidžianti, teisingai ir sistemiškai išnagrinėjus teksto ypatumus, daryti patikimas išvadas.

Tyrimo imtis. Kokybiniu tyrimu yra siekiama gauti realybę atitinkančius duomenis apie tiriamą dalyką, todėl informantų pasirinkimą lemė analizuojama tema. Taikyta *tiksline* tyrimo imtis, nes atrinkti tie informantai, kurie yra tipiškiausi tiriamojo požymio atžvilgiu, atitinkantys tyrimo kriterijus (Kardelis, 2005). Pasak Bitino, Rupšienės ir Žydžiūnaitės (2008) tikslinga taikyti kriterinę atranką, kai imties vienetai iš populiacijos yra atrenkami laikantis tyrėjo nustatomų kriterijų. Šis metodas yra efektyvus, nes padeda surinkti kokybiškus duomenis. Tytuvėnų seniūnijoje bendradarbiauja ir darnaus vietovės vystymo siekia valstybinės bei privačios

institucijos, nevyriausybinių organizacijų. Remiantis kriterine atranka buvo atrinkti ir apklausti 6 respondentai, kurie atitiko šiuos kriterijus:

- yra tikslinės teritorijos gyventojas;
- užima pareigas ir yra atsakingi už savo institucijos veiklą, kuri susijusi su seniūnijos plėtra;
- patys asmeniškai aktyviai dalyvauja seniūnijos plėtros procesuose.

Buvo apklausti 6 institucijų – Tytuvėnų seniūnijos, Tytuvėnų apylinkių seniūnijos, Tytuvėnų kultūros centro, Tytuvėnų bendruomenės, VšĮ Tytuvėnų piligrimų centro atstovai, VI Tytuvėnų regioninio parko. Tyrime dalyvavusių respondentų asmens duomenys ir kontaktai yra žinomi, respondentų atsakymai yra koduojami R1–R6, tačiau esant pareikalavimui, darbo autorė juos gali identifikuoti.

Tyrimo instrumentas. Tiriamasis interviu yra apibrėžiamas kaip tyrėjo inicijuotas dviejų asmenų pokalbis, kurio pagrindinis tikslas yra gauti reikalingą tyrimo uždaviniams informaciją (Kardelis, 2002). Kadangi tyrimui pasirinktas pusiau struktūruotas interviu, tyrimui atlikti sudarytos klausimyno gairės. Pirmiausiai sužinoma demografinė informacija apie informantą. Gairėse pateikta 10 klausimų grupių (1–4 klausimų) (žr. 3 priedą), tačiau pasiliekančios tyrėjui teisę klausti papildomų klausimų. Klausimų tikslas buvo išsiaiškinti seniūnijos teritorijoje veikiančių institucijų atstovų požiūrį į kultūrinio turizmo plėtros galimybes, išteklių panaudojimo galimybes, seniūnijos vaidmenį ir veiklos aktyvumą šiame kontekste. Klausimų grupės galima būtų suskirstyti į tokius blokus: veikiančių institucijų atstovų požiūrį į kultūrinio turizmo plėtros galimybes, išteklių panaudojimo galimybes, seniūnijos vaidmenį ir veiklos aktyvumą šiame kontekste (1–4 grupės); respondento atstovaujamos institucijos vaidmuo kultūrinio turizmo plėtros procesuose (5–6 grupės); respondentų požiūris į kultūrinio turizmo valdymo veiklas, seniūnijos vaidmenį ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo situaciją siekiant bendrų tikslų (7–8 grupės); respondento pozicija dėl kultūrinio turizmo poveikio vietovės vystymuisi ir ateities perspektyvų (9–10 grupės).

Interviu organizavimo vieta ir laikas. Tyrimas buvo atliktas Tytuvėnų mieste, iš anksto susitarus su respondентаis, susitikti jiems patogiose vietose ir patogiu laiku. Interviu buvo vykdomas 2015 m. kovo – balandžio mėnesiais.

Tyrimo etikos principai. Kokybiniame tyrime ypač svarbu paisyti tyrimo etikos principų, nes dažnai susiduriama su tokiomis problemomis: tiriamieji nepageidauja, kad būtų atskleistas jų dalyvavimas tyrime, anonimiškumo neužtikrinimas, tyrėjo poveikis tiriamiesiems ir kt. (Flick, 2007). Todėl atliekant tyrimą buvo vadovautasi tokiais etikos principais:

- *Tiriamąjo anonimiškumas.* Kokybinio tyrimo metu užtikrintas tiriamųjų privatumas ir anonimiškumas. Jų atsakymai yra koduojami R1–R6, taip sudarant galimybę respondentui lengviau reikšti savo nuomonę.

- *Tyrimo dalyvių laisvas apsisprendimas dalyvauti tyrime.* Buvo gauti išankstiniai respondentų sutikimai dalyvauti tyrime, iš anksto suderinus laiką ir vietą.
- *Tyrimo dalyvių teisė žinoti, kas bus daroma su tyrimo metu gautais duomenimis.* Kokybinio tyrimo įvadinėje dalyje buvo pateikta trumpa informacija apie tyrimą, jo tikslą ir naudą, kad informacija galimai prisidės prie seniūnijos plėtros. Dalyviams buvo paaiškinta, kad duomenys bus naudojami tik moksliniais tikslais.
- *Tyrimo dalyvių orumo ir pagarbos jiems išlaikymas.* Tyrimo ir duomenų analizės metu buvo siekiama laikytis pagarbos principo. Nepaisant to, kokia yra dalyvių patirtis ir kaip jie vertina tyrimo metu pateiktus klausimus, jų mintys ir supratimas buvo gerbtinas ir priimamas kaip unikali žmogaus patirtis (Kardelis, 2002; Rupšienė, 2007; Židžiūnaitė, 2006).

Interviu rezultatų apdorojimas ir analizė. Tyrimo metu gauti atsakymai buvo analizuojami turinio analizės (content) metodu. Šis metodas, anot Bitino ir kt. (2008), priklauso nuo tyrimo objekto ir konteksto susitelkia į kategorijų ar kodų skirtumus bei panašumus, ir apie tai, kas tekste kalbama atvirai, išreiškiama kategorijomis, o temos yra latentinio (paslėpto) turinio raiška. Turinio analizės metodas padėjo detaliai išnagrinėti bei apibendrinti gautą informaciją, nes gauti respondentų atsakymai buvo suskirstyti į kategorijas, subkategorijas bei buvo atliekama duomenų interpretacija, remiantis raktiniais žodžiais ir atsakymuose užkoduotos informacijos atskleidimu. Kategorijos, subkategorijos pateikiamos lentelių forma, kai kurie atsakymai – integruojami tekste.

2.2. Tytuvėnų seniūnijos situacijos analizė

Tytuvėnų seniūnijos sėkmingas vystymasis gali būti siejamas su kultūrinio turizmo plėtra, kadangi vietovė turtinga istorine praeitimi ir perspektyvia ateitimi, nes turi vertingus natūralius gamtos išteklius ir stiprų kultūrinį paveldą. Be to, seniūnija įsikūrusi patogioje geografinėje padėtyje: ją kerta respublikinės reikšmės keliai, jungiantys didžiuosius miestus. Būtent tokia seniūnijos geografija užtikrina vietinių turistų srautą ateityje sukuriant jiems patogią infrastruktūrą, pasiūlant paslaugas ir pramogas vasaros sezono metu.

2.2.1. Tytuvėnų seniūnijos charakteristika ir kultūrinių išteklių analizė

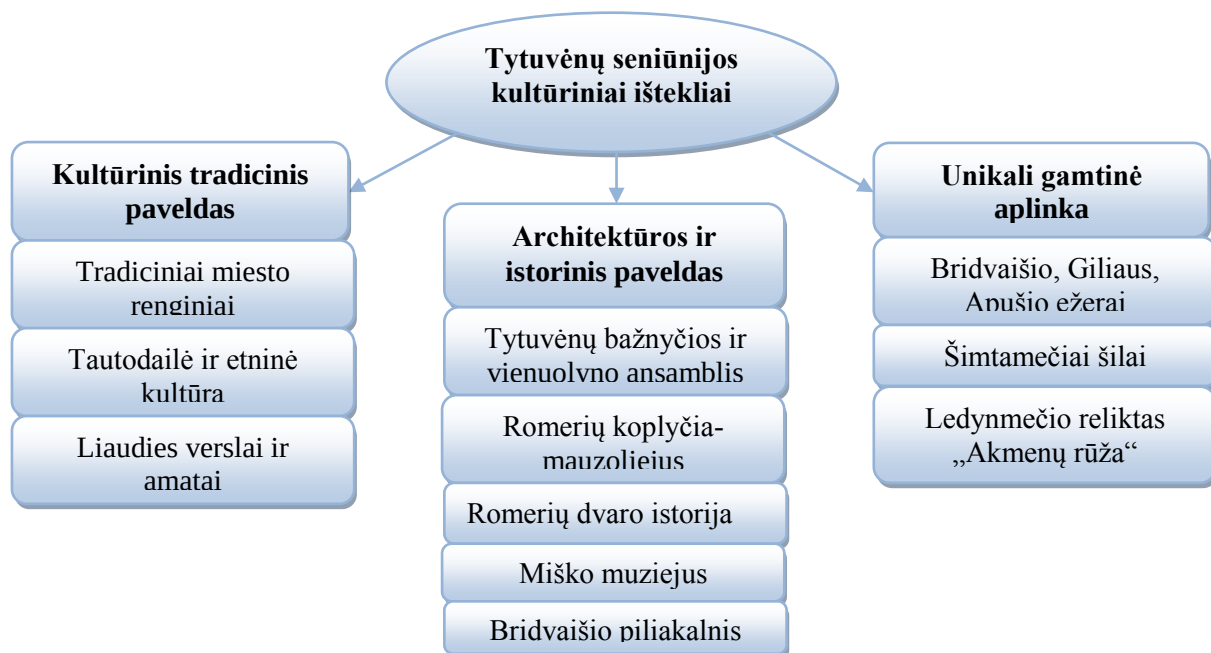
Pagal Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymą seniūnija yra savivaldybės administracijos struktūrinis teritorinis padalinys, veikiantis tam tikroje savivaldybės teritorijos dalyje (Žin., 2014, Nr. 55-1049). Tytuvėnų seniūnija yra Kelmės rajono savivaldybės administracijos struktūrinis padalinys. Seniūnijos veiklą reglamentuoja savivaldybės administracijos direktoriaus patvirtinti seniūnijos veiklos nuostatai. Seniūnijos veikla finansuojama iš savivaldybės biudžeto, tam seniūnijai skiriami reikiami asignavimai. Tytuvėnai – gamta, architektūros ir meno paminklais išsiskirianti Žemaičių žemės vietovė. Tytuvėnų seniūnija įsikūrusi

Vakarų Lietuvoje, Šiaulių apskrityje, rytinėje Kelmės rajono dalyje, 18 km nuo Kelmės, dviejų kelių jungiančių Raseinius – Šiaulius ir Radviliškį – Kelmę sankryžoje. Seniūnijos teritorijos riba sutampa su Tytuvėnų miesto riba ir užima 984 ha plotą. 1956 m. Tytuvėnai paskelbti miestu. Tytuvėnų seniūnijoje 2015 metų sausio 1-ai dienai gyveno 2225 žmonės. Kiekvienais metais gyventojų skaičius seniūnijoje mažėja. Mažėjimo priežastys – mažas gimstamumas, emigracija į užsienį ir mirtingumas. Seniūnija turi 2002 m. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu patvirtintą Tytuvėnų herbą, miesto vėliavą, herbinį antspaudą su Vyčiu, sąskaitą banke. Seniūnijos veiklą reglamentuoja savivaldybės administracijos direktoriaus patvirtinti seniūnijos veiklos nuostatai. Seniūnijos veikla finansuojama iš savivaldybės biudžeto. Kiekvienais metais, tvirtindama savivaldybės biudžetą, savivaldybės taryba tvirtina seniūnijos veiklos programas ir skiria jai įgyvendinti reikalingas lėšas. Savivaldybės taryba nustato seniūnijos veiklos programų sudarymo tvarką ir asignavimų paskirstymo kriterijus. Seniūnija, vykdydama jai pavestus uždavinius ir funkcijas, bendradarbiauja su atitinkamomis respublikos institucijomis, kitomis savivaldybėmis, rajono bei vietinėmis įstaigomis, įmonėmis ir organizacijomis. Tytuvėnų seniūnijos administracija įsikūrusi miesto centre. Seniūnijos administraciją sudaro 16 žmonių (seniūnijos struktūra pavaizduota schema (žr. 2 priedą)), kur sprendžiamos Tytuvėnų miesto socialinės, ekonominės, kitos (pavyzdžiui, komunalinės) problemos. Iš seniūnijos aptarnaujamos teritorijos gyvenamųjų vietovių ar jų dalių yra sudaromos seniūnaitijos. Tytuvėnų seniūnijos yra sudarytos trys seniūnaitijos: Durpyno, Centro ir Pušyno. Seniūnaičių, dirbančių visuomeniniais pagrindais, misija – atstovavimas gyvenamųjų vietovių žmonėms. Tytuvėnų seniūnijoje yra viena Tytuvėnų miesto bendruomenė, taip pat dirbanti visuomeniniais pagrindais, kuri padeda seniūnijai ir Kultūros centrui organizuoti gyventojų užimtumą.

Mažas gamtos užterštumas – švari ir saugi aplinka, saugomos gamtos teritorijos, unikalūs kultūros objektas sąlygoja vietovės patrauklumą. Tytuvėnai ilgą laiką garsėjo kaip kurortinis miestelis. Jį supa trys ežerai – Bridvaišio, Giliaus ir Apušio. Miestas yra Tytuvėnų regioninio parko teritorijoje. Šiuo metu Tytuvėnai žinomi ne tik kaip kurortas, bet ir kaip kultūros bei maldininkų centras. Nors Tytuvėnų seniūnija nepasižymi ypatinga kultūrinių išteklių gausa, tačiau turimi ištekliai išsiskiria unikalumu. Juos būtų galima panaudoti plėtojant kultūrinį turizmą ne tik rajono, bet ir visos šalies ar net užsienio lygmenyje. Kultūriniai ištekliai, kurie galėtų būti panaudoti siekiant vietovės kultūrinio turizmo plėtros, pateikti 3 paveiksle.

Istorinis architektūrinis paveldas. Vienas svarbiausių kultūrinių išteklių, reprezentuojantis Tytuvėnus yra Tytuvėnų Švč. Mergelės Marijos Angelų Karalienės bažnyčios ir bernardinų vienuolyno ansamblis – vienas įdomiausių ir didžiausių XVII–XVIII a. Lietuvos sakralinės architektūros pavyzdžių. Jo architektūroje ryški daugiasluoksnė gotikos, renesanso ir baroko stilių dermė. Ansamblį sudaro vienas šalia kito išsidėstę bažnyčia, šventorius su Kristaus laiptų koplyčia,

dviaukščio vienuolyno mūras ir šiam ansamblui priklausančios ūkinės paskirties pastatai. Šis ansamblis yra vienas iš geriausių barokinių ansamblių Lietuvoje ir Šiaurės Rytų Europoje. Jis įtrauktas į Vyriausybės patvirtintą Jono Pauliaus II piligrimų kelio objektų sąrašą. Šio objekto svarbai pažymėti 2009 metais Lietuvos bankas išleido Tytuvėnų vienuolyno architektūrai skirta 50 litų monetą.



3 pav. Kultūriniai ištekliai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Karbauskiene (2009).

Senovinės gyvenimo ir laidojimo vietos sudaro nemažą Lietuvos istorinės kultūros palikimo dalį, kurios panaudojimas turizmui yra ne mažiau vertinga ir perspektyvi. Tytuvėnų mieste stovi žymios dailininkės Sofijos Romerienės šeimos koplyčia – mauzoliejus. Koplyčia pastatyta 1853 metais Hieronimo Przewozewskio rūpesčiu mirusiai žmonai Celinai. Koplyčios rūsiuose palaidoti Tytuvėnų ir Pagryžuvio dvarų valdytojai bei jų artimieji: Przewozewskių ir Romerių šeimų nariai. Šiuo metu koplyčia nėra sutvarkyta, norint ją panaudoti kaip turistinį objektą, būtina restauruoti ir įtraukti į turistinį maršrutą.

Tytuvėnų dvaras su savo istorija išliko tik rašytiniuose šaltiniuose. Buvusio dvaro vietoje pūpso tik griuvėsiai. Dvaro valdytojai buvo garsūs Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikai: Sapiegos, Valavičiai, Radvilos. XX amžiaus pradžioje Tytuvėnų dvaro ir dalies miestelio šeimininkais tapo šviesūs ir talentingi žmonės Sofija ir Eugenijus Romeriai. Jų gyvavimo laikotarpiu, dvaras buvo žymi vieta, kuri traukė kultūros ir meno žmones. Dvare svečiuodavosi Maironis. Čia jis praleido ir paskutinę savo gyvenimo vasarą.

Nuo 1962 m. Tytuvėnuose veikia „Miško muziejus“, kuriame apie krašto gamtą, liaudies meistrų gabumus pasakoja per 50 metų surinkti eksponatai. Čia galima pamatyti ir sužinoti, kokie gyvūnai, kokie paukščiai, tame tarpe ir retieji, gyvena regiono apylinkėse, galima pamatyti

paukščių, žvėrelių buveines, t. y. lizdus, aplinką, imituojančią natūralią, medienos, vabzdžių, drugelių kolekcijas, gausybę iš įvairiausių medžiagų ir neįprasčiausių inkilų, vaikų pagamintų, vietinių liaudies meistrų drožinių, radinių ir kitų įdomybių.

Bridvaišio ežero pakrantėje stūkso 10 m. aukščio piliakalnis, apipintas padavimais ir legendomis. Jis įrengtas žemaičių genčių žemėse, šiauriniame Bridvaišio ežero krante esančioje kalvoje – buvusioje ežero saloje. Padavimai mena, kad piliakalnyje esą mūro rūšiai ir juose paslėptas lobis, kad nuo pakrantės į ežero salą veda kūlgrinda. Kiti kalba, kad slaptais požemio takais piliakalnis susisiečia su bažnyčios požemiais.

Vertingas istorinis architektūrinis paveldas suteikia galimybę Tytuvėnuose vystyti kultūrinį turizmą. Svarbu veiksmingai išnaudoti turimą potencialą, Lietuvos bei užsienio turistų pritraukimui, propaguojant turizmo produktus, gerinti svetingumo paslaugų kokybę.

Kultūrinis paveldas. Kultūrinės tradicijos Tytuvėnuose suklestėjo po Nepriklausomybės atkūrimo. Miesto gyventojai, be įvairių asmeninių, profesinių, kalendorinių švenčių, rengia kasmetinius tradicinius bendruomenės susiejimus, kurie sujungia itin gausų žmonių būrį. Pavasarį mėgstamos ir spalvingai švenčiamos Užgavėnės. Vasaros pradžioje, pirmą birželio šeštadienį, vyksta tradicinė miesto šventė „Tytuva“, kurioje pasirodo geriausi vietos ir nacionaliniai kolektyvai. Penkeri metai vyksta dviračių žygis „Tytuvelo“, tampantis miesto tradicija. Pro Tytuvėnus driekiasi piligrimų pamėgtas kelias Šiluva – Tytuvėnai – Kryžių kalnas. O kiekvieną rugsėjį visos Lietuvos maldininkų eiseną iš Tytuvėnų pėsčiomis traukia į Šiluvą. Šiaulių filharmonijos iniciatyva 2003 m. pradėti rengti tarptautiniai Tytuvėnų vasaros festivaliai. Birželio – rugsėjo mėnesiais į Tytuvėnus sukviečiami garsūs įvairių Europos valstybių ir Lietuvos dainininkai ir muzikantai. Festivalio metu koncertai vyksta Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblyje ir Šiaulių regiono dvarų kompleksuose. Dauguma šių renginių yra patrauklūs ir įdomūs ne tik vietiniams lankytojams, bet ir rajono svečiams bei turistams iš užsienio. Todėl organizuojant šiuos renginius, būtina skatinti kultūrinį turizmą, propaguoti juos įtraukti į kultūrinius pažintinius maršrutus. Taigi, kultūriniai ištekliai yra svarbus pagrindas kultūriniam turizmui ir su jomis susijusioms paslaugoms plėtoti.

Gamtinė aplinka priskiriama prie turizmo išteklių, tačiau Tytuvėnų seniūnijos atveju ji yra neatsiejama ir nuo kultūrinio turizmo vystymo išteklių. Įspūdingiausias kraštovaizdžio elementas – ežerų grandinė. Ežerai čia tarsi suverti ant vienos gijos ledyno tirpsmo vandens išgraužtame slėnyje, apsupta šimtamečių šilų. Bridvaišio ežeras garsėja savo gilumu, skaidriu vandeniu. Šiaurinėje ežero pusėje esantis piliakalnis, apipintas legendomis ir padavimais. Giliaus ežeras nuo seno mėgiamas dėl šaltiniuoto žalsvo vandens. Aplink šį ežerą vingiuoja pažintinis takas, atskleidžiantis daug gamtos paslapčių. Apušis ir jo apyežerės – retųjų augalų ir paukščių rojus, paskelbtas Europinės svarbos gamtinė buveinė. Ledynmečio reliktas – įspūdingas savo ilgiu akmenų ruožas „Akmenų

rūža“ susiformavęs prieš 10–14 tūkstančių metų, paskutinėje ledynų tirpimo stadijoje. Šią unikalią kraštovaizdžio įvairovę saugo ir reprezentuoja Tytuvėnų regioninis parkas. Taigi, Tytuvėnų seniūnijos gamtiniai ištekliai gali būti panaudojami kaip viena iš prielaidų kultūriniam turizmui vystyti, gamtines vertybes panaudojant pėsčiųjų, dviračių ar kituose turistiniuose maršrutuose.

Apibendrinant galima teigti, kad Tytuvėnų seniūnija turi palankias gamtines sąlygas ir kultūrinius išteklius kultūriniam turizmui vystyti, todėl būtina išnaudoti visas galimybes, įgalinant ir vietos valdžios institucijos – seniūnijos galias.

2.2.2. Seniūnijos vaidmuo kultūrinio turizmo kontekste

Tytuvėnų seniūnijos misija ne tik įgyvendinti savivaldos teisę ir vykdyti viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų teikimo funkcijas seniūnijos lygiu, bet ir tenkinti seniūnijos bendruomenės viešuosius poreikius ir interesus, rūpintis seniūnijos gyventojų gerove, nuolat gerinti gatvių, turizmo ir poilsio infrastruktūrą, kurti saugią ir patogią gyvenamąją aplinką, patrauklią investicijoms, kadangi seniūnija nuolat vykdo gatvių, atmintinų vietų, parkų, paplūdimių tvarkymą, želdinių priežiūrą, gėlynų įrengimą viešose erdvėse, rūpinasi istorinio architektūrinio paveldo priežiūra, puoselėja kultūrinės tradicijas (Kelmės rajono savivaldybės administracijos seniūnijos nuostatai, 2010). Siekiant išsiaiškinti seniūnijos indėlį į vietovės kultūriniam turizmui palankios aplinkos plėtrą, buvo išanalizuotos Tytuvėnų seniūnijos seniūno 2009–2014 metų veiklos ataskaitos, identifikuoti esminiai veiklos, finansuotos seniūnijai skirtais asignavimais ir kitais šaltiniais, rezultatai (žr. 2.2 lent.).

Taip pat kartu su Kelmės rajono savivaldybe ruošiamas projektas „Tytuvėnų miesto centrinės aikštės ir šalia esančios rekreacinės teritorijos sutvarkymas ir pritaikymas visuomenės poreikiams“ siekiant sutvarkyti Tytuvėnų miesto centrinės dalies ir šalia vienuolyno esančią teritoriją ir pritaikyti ją poilsui ir rekreacijai. 2014 metais rengiamas techninis projektas. 2014 m. atlikta Galimybių studija ir Kelmės rajono savivaldybės taryba pritarė dėl miesto bibliotekos rekonstrukcijos ir kultūros centro pastato projektavimo Šiluvos gatvėje. Įgyvendinus dar vieną projektą – „Tytuvėnų miesto kultūros įstaigų optimizavimas bei kultūros paslaugų prieinamumo didinimas“ būtų rekonstruotas, modernizuotas ir optimizuotas esamas kultūros įstaigų tinklas, sudarytos palankios sąlygos naujų paslaugų teikimui, kokybiško gyventojų užimtumo Tytuvėnų mieste gerinimui ir konkurencingumo didinimui. Šis projektas kol kas projektavimo stadijoje (Tytuvėnų seniūnijos seniūno ataskaita už 2014 metus..., 2015). Ataskaitose už 2009–2014 m. pažymėta, kad siekiant efektyvios seniūnijos plėtros, skiriamas finansavimas nepakankamas infrastruktūrai vystyti, vietovėje nepakankamai išvystytos turizmo paslaugos: apgyvendinimo, sveikatinimo, maitinimo, vyrauja turizmo paslaugų sezoniškumas. Kita vertus, nepaisant mažo finansavimo, kultūrinio turizmo plėtrai tinkama aplinka seniūnijoje kuriama palaipsniui ir sistemingai: tvarkomos ir

gerinamos seniūnijos viešosios teritorijos, ežerų pakrantės. Tam tikra paspartis seniūnijai tvarkant viešąsias miesto teritorijos erdves, prižiūrint želdinius yra Darbo biržos siųstų asmenų bei už socialines pašalpas visuomenei naudingus darbus dirbančių asmenų (darbo jėgos) panaudojimas.

2.2 lentelė

Tytuvėnų seniūnijos veiklos ir jų rezultatai, susiję su palankios aplinkos kultūriniam turizmui plėtra

Metai	Veiklos ir rezultatai (iš seniūnijos gautų asignavimų)	Veiklos ir rezultatai (kiti finansavimo šaltiniai)
2009	Tvarkoma miesto infrastruktūra – rekonstruota Tytuvėnų autobusų stotis su autobusų stovėjimo aikštele ir šaligatviais, nutiesti trinkelio šaligatviai dvejoje gatvėse, vedančiose į Bridvaišio ežerą, suremontuotos gatvių dangos.	Bendradarbiaujant su Kelmės krašto VVG, buvo parašytas projektas ir gautomis lėšomis prie Bridvaišio ežero įrengta vaikų žaidimo aikštelė
2010	Tvarkoma miesto infrastruktūra – paruoštas kelių gatvių rekonstrukcijų techniniai projektai, atlikti gatvių kadastriniai matavimai.	Bendradarbiaujant su Kelmės krašto vietos veiklos grupe, pagal LEADER programą įgyvendintas projektas – miesto centre rekonstruotos seniūnijai priklausančios patalpos, pritaikant jas visuomeninių organizacijų veiklai.
2011	Tęjami miesto infrastruktūros gerinimo darbai, ruošiamas projektas įrengti miesto apvažiavimą, nukreipiant sunkiasvorį eismą nuo miesto centro. Kai kuriose miesto gatvėse atlikti apšvietimo remonto ir atnaujinimo darbai.	Iš ES struktūrinių fondų vykdomas miesto vandentiekio ir kanalizacijos tinklų praplėtimas. Projekto vertė 4,7 mln. Lt.
2012	Tvarkomos miesto gatvės, atliekant asfalto dangos remontą. Atlikti A.Valavičiaus gatvės projektavimo darbai. Iš papildomų asignavimų buvo naujai išasfaltuota Durpyno gatvės atkarpa – įvažiavimas į vaikų lopšėlį – darželį ir užtaisyta 130 m ² asfaltbetonio išlaužų miesto gatvėse.	Iš ES projektų lėšų pilnai sutvarkytos dvi gatvės miesto pakraščiuose. Baigtas įgyvendinti projektas „Sedulos gatvės Tytuvėnų mieste ir Sedulos gatvės Skogalio kaime, Kelmės rajone, rekonstrukcija“, įrengiant naujus gatvių apšvietimus, automobilių stovėjimo aikšteles, viešuosius tualetus prie Bridvaišio ežero. Bendra projekto vertė apie 3,7 mln. Lt (1,07 mln. eurų).
2013	Dėl sumažinto finansavimo atliko tik būtiniausius miesto gatvių bei ežerų pakrančių priežiūros ir tvarkymo darbus.	Pabaigtas įgyvendinti projektas „Kelmės rajono Tytuvėnų m. apvažiavimo kelio – Citavičiaus g. rekonstrukcija (darbai)“. Bendra projekto vertė – 2,5 mln. Lt (724 tūkst. eurų).
2014	Paruošti penkių miesto gatvių rekonstrukcijos techniniai projektai.	Iš ES lėšų, bendradarbiaujant su Kelmės krašto VVG, įgyvendinus projektą, pastatytas tiltas į Bridvaišio ežero salą.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Tytuvėnų seniūnijoje 2009 metais... (2009); Tytuvėnų seniūnijoje 2010 metais... (2010); Tytuvėnų seniūnijoje 2011 metais... (2011); Tytuvėnų seniūnijos seniūno ataskaita už 2012 metus... (2013); Tytuvėnų seniūnijos seniūno ataskaita už 2013 metus... (2014); Tytuvėnų seniūnijos seniūno ataskaita už 2014 metus... (2015).

Tytuvėnų seniūnija nuolat vykdo komunalinių paslaugų plėtrą (įrangos atnaujinimas, miesto apželdinimas, apšvietimas) išlaikant švaresnį miesto įvaizdį, šviečia visuomenę bei didina gyventojų sąmojingumą, kuriant saugią ir švarią aplinką. Kasmet organizuojami gražiausiai tvarkomų sodybų, įmonių ir įstaigų konkursai, skatinantys seniūnijos gyventojus mylėti savo kraštą. Tytuvėnų seniūnijoje kasmet rengiama tradicinė miesto šventė „Tytuva“. Į ją susirenka ne tik seniūnijos, bet ir aplinkinių seniūnijų žmonės, svečiai iš kitų miestų ir rajonų. Su seniūnijos pagalba kasmet organizuojamos valstybinės šventės, įvairūs kultūriniai renginiai. Viena iš jų – tarptautinis Tytuvėnų vasaros festivalis. Šis festivalis jau tapo tradicija, į Tytuvėnus pritraukiantis nemažai klausytojų iš kitų miestų, mėgstančių puikią klasikinę muziką, kurią atlieka profesionalai. Tytuvėnai

pasižymi rajone išskirtiniu sakraliniu turizmu, todėl Tytuvėnų seniūnijos užsakymu išleistos kelios knygos, reprezentuojančios Tytuvėnus (4 priedas).

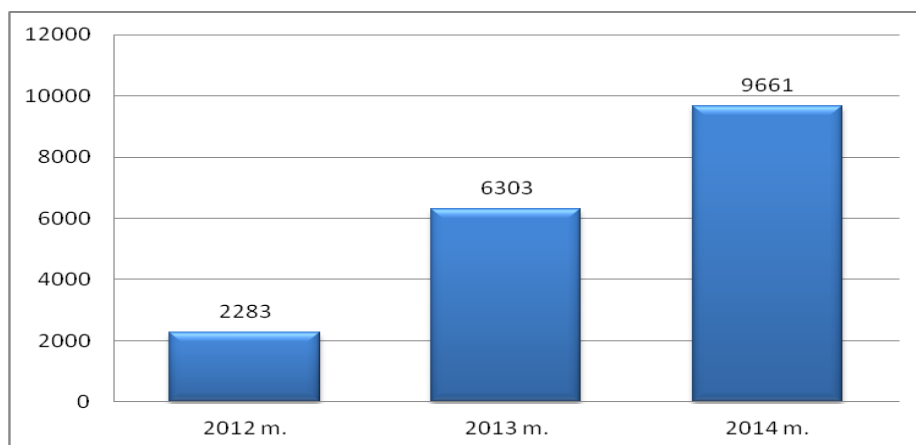
Kelmės rajono savivaldybės 2013–2020 metų ilgalaikiame strateginiame plėtros plane numatytas kryptingas tolimesnis kultūrinio turizmo vystymas Tytuvėnų seniūnijoje: profesionaliai parengiant kultūrinio turizmo maršrutus, pilnai sutvarkant lankytinus kultūros paveldo objektus, išvystant informacinę infrastruktūrą, išvystant poilsinį turizmą (Kelmės rajono savivaldybės 2013–2020 metų..., 2013). Seniūnija įgyvendina strateginiame plėtros plane numatytus uždavinius: Bridvaišio ežero centrinio pliažo sutvarkymas ir automobilių stovėjimo aikštelės įrengimas, Tytuvėnų miesto centrinės dalies teritorijos sutvarkymo darbai, vandens telkinių pakrančių sutvarkymas, Tytuvėnų m. pėsčiųjų ir dviračių takų infrastruktūros modernizavimas, Tytuvėnų miesto gatvių rekonstrukcija, Kultūros įstaigų infrastruktūros (IRT sistemų) gerinimas ir kt. (Kelmės rajono savivaldybės 2013–2020 metų..., 2013). Uždaviniai įgyvendinami gero valdymo lygmenyje, intensyviai bendraujant ir aptariant konkrečius darbus, veiklas su miesto gyventojais, seniūnaičiais, nevyriausybinėmis organizacijomis, verslininkais. Aktyvus bendradarbiavimas vyksta su visomis Tytuvėnų miesto plėtra suinteresuotomis institucijomis, tačiau intensyviausiai bendradarbiaujama su tomis institucijomis, kurių funkcijos ir konkreti veikla susijusi Tytuvėnų miesto plėtra, tai Tytuvėnų apylinkių seniūnija, Tytuvėnų kultūros centru, Tytuvėnų bendruomene, VšĮ Tytuvėnų piligrimų centru, VšĮ Tytuvėnų vasaros festivaliu, VĮ Tytuvėnų regioniniu parku. Darbe plačiau aptariamos dvi institucijos, tai VšĮ Tytuvėnų piligrimo centras ir VĮ Regioninis parkas, nes šių institucijų veikla susijusi su turizmo plėtra. VšĮ Tytuvėnų piligrimo centras administruoja Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblį, vykdo jame turistines veiklas. VĮ Regioninis parkas saugo Tytuvėnų kraštovaizdį bei išnaudoja gamtos potencialą turizmo vystymui.

2.2.3. Seniūnijoje veikiančių institucijų veikla, prisidedanti prie kultūrinio turizmo plėtros

Tytuvėnų mieste gyvenantys ir dirbantys žmonės suinteresuoti gyventi saugioje ir gražioje aplinkoje, jiems svarbi atvykstančiųjų nuomonė apie Tytuvėnų kraštą, svarbu, kaip sumažinti emigracijos srautą. Prie miesto ir apylinkių infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos kokybės gerinimo prisidėjo Tytuvėnų seniūnijos teritorijoje įgyvendinti ar dar įgyvendinami ES lėšomis finansuojami projektai. Tačiau jų iniciavimas ir įgyvendinimas būtų neįmanomas be kitų institucinių veikėjų veiklos ir prisidėjimo.

Tytuvėnų seniūnijoje veikiančios institucijos (įstaigos, NVO) aktyviai dirba siekiant miesto socio-ekonominės plėtros. Kultūrinis turizmas neegzistuoja be institucijų, kurių funkcijos atliepia kultūrinio turizmo plėtros tikslus. Tokios institucijos savo tiesiogine veikla taip pat prisideda ir prie seniūnijos gyventojų socialinės ir ekonominės gerovės palaikymo ir stiprinimo.

Tytuvėnų miesto patrauklumą didina viešosios įstaigos „Tytuvėnų piligrimų centras“ įgyvendinami projektai, kuriais siekiama atkurti ir restauruoti Tytuvėnų Švč. Mergelės Marijos bažnyčią ir vienuolyną bei kompleksiskai pritaikyti juos viešojo kultūrinio turizmo reikmėms. 2009–2011 ši įstaiga įgyvendino projektą „Tytuvėnų Švč. Mergelės Marijos bažnyčios pritaikymas viešojo kultūrinio turizmo reikmėms“. Įsisavinta 10 mln. Lt (2,9 mln.eurų) Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų. Šiomis lėšomis rekonstruotas vienas didžiausių sakralinės architektūros paminklų Lietuvoje, pritaikytas turizmo reikmėms (VŠĮ „Tytuvėnų piligrimo centro“ 2013 metų..., 2014). 2012–2014 metais įgyvendintas dviejų etapų projektas „Tytuvėnų Švč. Mergelės Marijos bažnyčios restauravimas ir pritaikymas viešojo kultūrinio turizmo reikmėms“ I etapo vertė – 2,3 mln. Lt (666 tūkst. eurų), II etapo vertė – 2,9 mln.Lt (840 tūkst. eurų) (VŠĮ „Tytuvėnų piligrimo centro“ 2014 metų..., 2015). 2015 metais pradedamas bažnyčios fasado (paveikslų, puošybos elementų) restauravimas, projekto vertė 1,4 mln. litų (402 tūkst.eurų). Ši viešoji įstaiga ne tik atlieka statinių restauravimo darbus, bet vykdo įvairias veiklas, skatinančias visuomenės veiklą, turizmą ir piligrimystę. Vienuolyno patalpose vyksta įvairūs renginiai: poezijos skaitymais, koncertai, parodos, edukacinės programos. Restauruotas ansamblis bei vykdomos veiklos kasmet pritraukia vis didesnį lankytojų srautą (žr. 4 pav.).

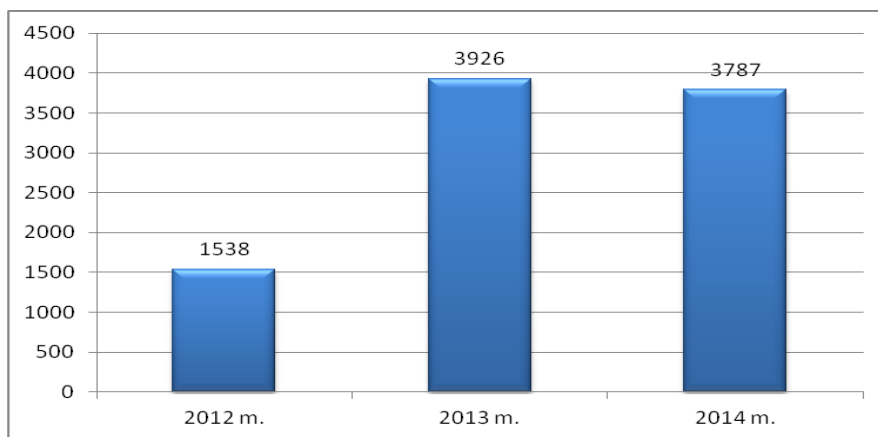


4 pav. Lankytojų skaičius Tytuvėnų piligrimų centre

Šaltinis: sudarytas darbo autorės pagal VŠĮ „Tytuvėnų piligrimų centras“ 2013–2014 metų veiklos ataskaitas.

Tytuvėnų regioninio parko direkcija, vykdydama savo veiklas, daro didelį indėlį į seniūnijos kultūriniam turizmui palankios aplinkos ir veiklų plėtrą. Ši institucija ne tik saugo ir tausoja gamtą, bet sėkmingai išnaudoja teritorijos gamtinius išteklius, sudarydama palankias sąlygas aktyviam turizmui didinti, viešosios turizmo infrastruktūros potencialą, pritraukti privačias investicijas ir didesnius turistų srautus. Direkcija įgyvendino projektą „Aktyvaus turizmo infrastruktūros plėtra Tytuvėnų regioniniame parke – naujos verslo galimybės“. Bendra projekto vertė – 1,8 mln. Lt (520 tūkst. eurų). Tytuvėnų seniūnijoje ir jos apylinkėse įrengė informacinę sistemą, Tytuvėnų dviračių taką (ilgis 15 km), apžvalgos bokštą ant Kokmaniškės kalno (aukštis 15 m). Savo pastangomis

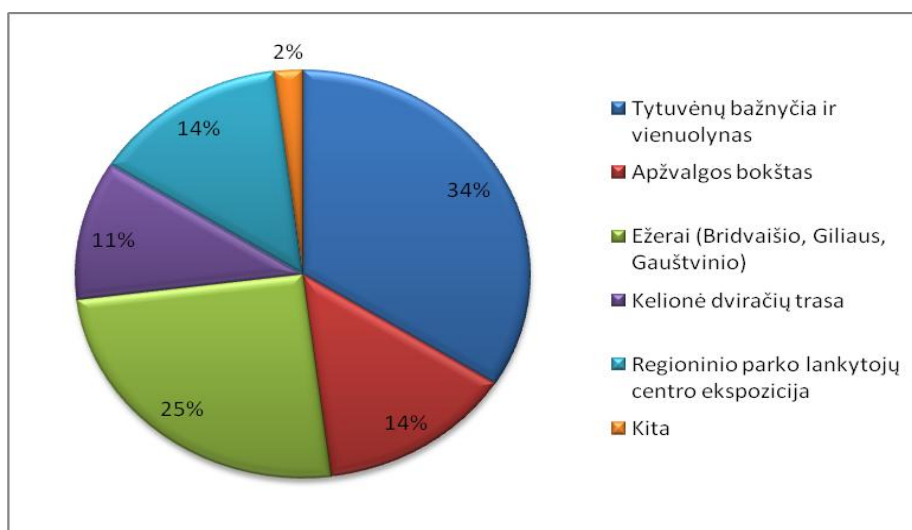
įrengė 2 pėsčiųjų takus: Giliaus ežero (3,3 km), Bridvaišio ežero (0,5 km), paukščių stebėjimo bokštą prie Apušio ežero. 2012–2014 metais įgyvendino bendrą Lietuvos – Latvijos projektą „Ežerai ateičiai“. Projekto metu įsisavinta 730 tūkst. Lt (212 tūkst. eurų), už juos sutvarkyta Giliaus ežero pakrantės infrastruktūra – atnaujintas pliažas, pastatyta vasaros estrada, pavėsinės, vaikų žaidimo įrenginiai, lauko tualetai (Tytuvėnų regioninio parko 2012–2015 metų veiklos ataskaitos). Direkcija glaudžiai bendradarbiauja su seniūnija, nuolat padeda prižiūrėti ir tvarkyti ežerų pakrantes, parkus. Tytuvėnų regioninio parko darbuotojai lankytojų centre rengia vidaus ekspozicijas, priima turistus, veda ekskursijas. Siekdama išsiaiškinti lankytojų srautus bei poreikius, rengia lankytojų monitoringo ataskaitas. Regioninio parko lankytojų pokytis pavaizduotas grafike (žr. 5 pav.).



5 pav. Lankytojų skaičius Tytuvėnų regioniniame parke

Šaltinis: sudarytas autorės pagal Tytuvėnų regioninio parko direkcijos 2013–2015 metų lankytojų monitoringo ataskaitas.

Tytuvėnų regioninio parko darbuotojai 2013 metais atliko monitoringą, siekdami išsiaiškinti lankytojų (turistų) dažniausiai lankomus objektus bei populiariausias veiklas (žr. 6 pav.).



6 pav. Dažniausiai lankomi objektai 2013 metais

Šaltinis: Sudaryta autorės pagal Tytuvėnų regioninio parko direkcijos lankytojų monitoringo 2013 metų ataskaitą.

Seniūnijoje miestelio patrauklumą lankytojams didina pritraukiantys kultūriniai renginiai. Tytuvėnų kultūros centras mieste aktyviai vykdo kultūrinę veiklą. Pagal Galimybių studijos atliktą analizę, 2013 metais Tytuvėnų mieste įvyko 83 renginiai, apsilankė daugiau, kaip dvidešimt su puse tūkstančio lankytojų. Renginių lankytojų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų, buvo 9390 lankytojų (Tytuvėnų miesto kultūros įstaigų..., 2014). Tytuvėnų kultūros centras yra ir VšĮ Tytuvėnų vasaros festivalio renginių organizavimo partneris. VšĮ Tytuvėnų vasaros festivalis, vadovaujamas meno vadovo, Nacionalinės premijos laureato, dirigento Roberto Šerveniko – vienintelis profesionalaus meno festivalis, populiarus visoje Šiaulių apskrityje. Festivalyje dalyvauja daug žinomų, įvertintų tik Lietuvos, bet ir užsienio atlikėjų iš viso pasaulio: Vokietijos, Švedijos, Norvegijos, Rusijos, Japonijos, Argentinos. Visą vasarą trunkantį renginių maratoną paprastai užbaigia opera Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblio erdvėse. Šis festivalis į Tytuvėnus kasmet sukviečia po kelis šimtus klasikinės muzikos klausojų (Tytuvėnų kultūros centro tradicinių...2013). Nemažą trauką ir populiarumą Tytuvėnuose turi kiekvienais metais pirmą birželio šeštadienį vykstanti tradicinė miesto šventė „Tytuva“, organizuojama Tytuvėnų seniūnijos kartu su kultūros centru. 2015 metais ši šventė bus švenčiama 30-ąją kartą. O rugsėjo mėnesį, per Šilines, vienus iš didžiausių atlaidų Lietuvoje, vyksta piligriminės eitynės keliu Tytuvėnai–Šiluva taip pat pritraukianti daugybę piligrimų iš Lietuvos ir kitų šalių (Tytuvėnų seniūnijos seniūno ataskaita už 2013 metus..., 2014). Turint omenyje, kad pakankamai dideli lankytojų srautai atvyksta į Tytuvėnus esamomis sąlygomis, yra pagrindo manyti, kad pagerinus infrastruktūrą, profesionaliai parengus kultūrinio turizmo maršrutus, pilnai sutvarkius lankytinus kultūros paveldo objektus, išvysčius informacinę infrastruktūrą, besilankančių (atvykstančiųjų iš kitų vietovių) Tytuvėnuose skaičius padidėtų.

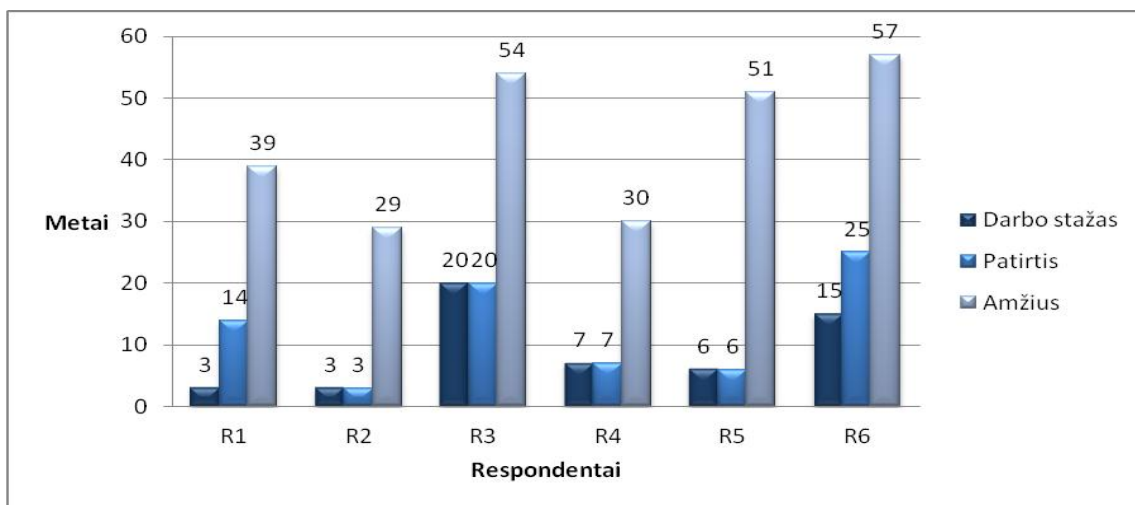
Tačiau nepaisant seniūnijos ir minėtų institucijų prisidėjimo, kultūrinis turizmas vis dar vystomas mažais tempais, todėl buvo tikslinga atlikti institucijas atstovaujančių asmenų nuomonės tyrimą ir identifikuoti kliūtis institucijų veiklos kliūtis ir paskatas dirbti kultūrinio turizmo plėtros srityje.

2.3. Institucijų, prisidedančių prie kultūrinio turizmo plėtros, atstovų nuomonės tyrimo rezultatai

Atlikus kokybinį tyrimą, kuriuo siekiama išsiaiškinti suinteresuotų vietos institucijų atstovų požiūrį į kultūrinio turizmo plėtros galimybes, išteklių panaudojimo galimybes, seniūnijos vaidmenį ir veiklos aktyvumą šiame kontekste, pristatomi ir atlikto kokybinio tyrimo – pusiau struktūruoto interviu rezultatai.

Demografinis respondentų apibūdinimas. Tyrime dalyvavo šeši valstybinių, viešosios bei nevyriausybinių institucijų vadovai arba darbuotojai, kurie pagal pareigas yra atsakingi savo institucijoje už su kultūriniu turizmu susijusios veiklos plėtrą, atitinkamą laikotarpį (žr. 7 pav.).

Respondentų amžiaus vidurkis – 43 metai, vidutiniškai jie turi 9 metų stažą, o su sritimi susipažinę – vidutiniškai 12,5 metų. Penkių iš šešių respondentų išsilavinimas yra aukštasis universitetinis, vieno – aukštesnysis. Visi respondentai yra Tytuvėnų seniūnijos gyventojai ir aktyviai dalyvauja seniūnijos kultūrinio turizmo plėtros procesuose.



7 pav. Respondentų patirtį apibūdinantys duomenys
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis tyrimo rezultatais.

Kultūrinio turizmo ištekliai ir poreikiai. Respondentų požiūris į kultūrinio turizmo plėtrai reikalingus seniūnijos turimus išteklius bei jų panaudojimo galimybes išryškėja interviu kontekste.

Tyrimo metu iš respondentų pateiktos informacijos konteksto buvo išskirta kategorija „Seniūnijos kultūrinio turizmo ištekliai“. Pagal šią kategoriją respondentų įvardinti ištekliai suskirstyti į tris subkategorijas (žr. 2.3 lent.).

Respondentų nuomone, kultūriniam turizmui plėtoti, galima įveiklinti tiek objektų patrauklumo didinimą, tiek populiarinant užsiėmimus (renginius), tiek naudojantis natūraliais resursais ir jų patrauklumu turistams. Svarbiausiu Tytuvėnų seniūnijos kultūrinio turizmo traukos objektu respondentai be išimties įvardija Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblį. Kaip lankytiną objektą išskiria Romerių šeimos mauzoliejų. Respondentai taip pat įvardija seniūnijoje ir apylinkėse esančius senkapius, pilkapius, dvarvietes. Svarbiausioms veikloms respondentai priskiria organizuojamas ekskursijas Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblyje bei Tytuvėnų regioniniame parke. Kaip išskirtinę, Tytuvėnus garsinančią veiklą, respondentai išskiria tarptautinį Tytuvėnų vasaros festivalį, pamini tradicinę miesto šventę „Tytuva“. Gamtos išteklių subkategorijoje respondentai pirmumą teikia legendomis apipintam Bridvaišio piliakalniui, pažymi gražią, išskirtinę gamtą, švarius ežerus. Apibendrinant galima teigti, kad Tytuvėnų seniūnijoje yra išteklių, galinčių būti kultūrinio turizmo plėtros (traukos) objektais.

Atskleisdami „Seniūnijos išskirtinumą turizmo plėtrai“ respondentai pabrėžė keturis aspektus (išskirta į keturias subkategorijas). Respondentai vieningai įvardija Tytuvėnų seniūnijos

išskirtinumą turimu *kultūriniu paveldu* – Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblį bei *išskirtine gamta* – švarius ežerus, Tytuvėnus supančius pušynus, gamtos tylą ir ramybę.

2.3 lentelė

Svarbiausi respondentų išskirti kultūrinio turizmo ištekliai ir jų išskirtinumas (R=6)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Teiginiai
Seniūnijos kultūrinio turizmo ištekliai	Objektai	6	„Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblis“ (R ₁ ; R ₂ ; R ₄ ; R ₅)
		2	„bažnyčios ir vienuolyno ansamblis“ (R ₆)
			„unikalus vienuolynas“ (R ₃)
		1	„S.Romerienės šeimos mauzoliejus“ (R ₅)
		1	„Romerių mauzoliejinė koplyčia“ (R ₁)
	Veiklos		„senkapiai, pilkapiai...dvarvietės“ (R ₁)
		2	„ekskursinės programos bažnyčioje“ (R ₁)
			„ekskursija į vienuolyną“ (R ₃)
		2	„ekskursijos parko teritorijoje“ (R ₁)
		3	„galim parodyti regioninį parką“ (R ₃)
Seniūnijos išskirtinumas turizmo plėtrai	Gamtos ištekliai	2	„Tytuvėnų vasaros festivalis“ (R ₂ ; R ₅ ; R ₆)
		2	„šventė „Tytuva“ (R ₄ ; R ₆)
		1	„įvairias edukacines programas“ (R ₆)
		2	„Bridvaišio piliakalnis“ (R ₁ ; R ₅)
		1	„graži gamta“ (R ₃)
	Kultūrinis paveldas	1	„ežerai“ (R ₄)
		1	„kabančios pelkės“ (R ₅)
		4	„išskirtinių kultūriniu paveldu“ (R ₁)
			„kultūros objektai: nuostabus bažnyčios ir vienuolyno kompleksas“ (R ₂)
			„išskirtinį vienuolyną, kaip didžiulį traukos objektą“ (R ₃)
Seniūnijos išskirtinumas turizmo plėtrai	Išskirtinė gamta		„bažnyčios ir vienuolyno ansambliu“ (R ₄)
		5	„vertinga gamta ir gamtos paveldu...ežerai“ (R ₁)
			„išskirtiniai gamtos objektai...puikūs ežerai, pušynai“ (R ₂)
			„turime ežerus, turime upes, miškus, girias“ (R ₃)
			„ežerai, pelkės“ (R ₅)
	Prekinis ženklas		„savo gamta, tai nepaliestu senoviniu šilu, ežerais“ (R ₆)
		1	„Tytuvėnų vasaros festivalis“ (R ₂)
		1	„Piligrimų gira“ (R ₄)
	Geografinė padėtis	5	„strategiškai labai palankioje vietoje“ (R ₅)
			„seniūnija yra palankioje geografinėje vietovėje“ (R ₆)
			„piligrimų kelio (Popiežiaus Jono Pauliaus kelią) nauda“ (R ₁)
			„piligrimai iš Šiluvos atkeliauja į Tytuvėnus“ (R ₂)
			„patenka į popiežiaus Jono Pauliaus piligrimų kelią“ (R ₆)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo rezultatais.

Analizuojant atsakymus pastebėta, kad nebuvo įvardinta konkretaus išskirtinio gaminio, būdingo šiai teritorijai. Respondentai įvardino Tytuvėnų vasaros festivalį, kaip galimą *prekinį ženklą* ir naują produktą Piligrimų girą, tikint, kad šis produktas taps išskirtiniu trauką skatinančiu ženklu. Kaip išskirtinumas buvo įvardinta seniūnijos *geografinė padėtis*, esanti strategiškai palankioje vietoje, didžiuosius miestus jungiančioje respublikinės reikšmės keliais sankryžoje bei patenkanti į Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintą Jono Pauliaus II piligrimų kelią.

Atliekant interviu, respondentų pasiteirauta, kaip (kokiomis formomis) jų atstovaujama institucija prisideda prie kultūrinio turizmo plėtos ar jam palankios aplinkos kūrimo ir palaikymo (žr. 2.4 lent.). Išryškėjo keturios esminės veiklų sritys: renginių organizavimas ir vykdymas, objektų priežiūra ir tvarkymas, projektų rengimas ir įgyvendinimas, informacijos sklaida visuomenėje.

Institucijų dalyvavimas kultūrinio turizmo plėtros procesuose (R=6)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Teiginiai
Suinteresuotų institucijų veikla plėtojant kultūrinį turizmą	Renginiai	10	„gidai veda ekskursijas“ (R ₂) „vyksta renginiai, eksponuojamos parodos“ (R ₂) „vaikų dainuojamosios stovyklos“ (R ₃) „prisidedame savo renginiais, programa, įgarsinimu“ (R ₃) „darome įvairias edukacines programas“ (R ₄) „vedame ekskursijas“ (R ₄) „vestuvėms ar krikštynoms atliekame bažnyčios puošimą“ (R ₄) „rengia tradicinę „Alyvų“ šventę (R ₅) „organizuojame rudens lygiadienio, Baltų vienybės dieną“ (R ₅) „turime paruošę tris edukacines programas“ (R ₅)
	Objektų priežiūra	5	„turi įspūdingų ir patrauklių kultūros objektų...tai juos prižiūri“ (R ₁) „rūpinasi infrastruktūros, informacijos sistemos kūrimu ir saugojimu“ (R ₂) „restauruodama Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblį“ (R ₄) „tvarkome viešąsias erdves“ (R ₆) „prižiūri ir tausojame kultūros objektus“ (R ₆)
	Projektai	5	„rašome, įgyvendiname projektus“ (R ₂) „svetainė su ištaigingu rūsiu...LEADER projektas“ (R ₅) „stengiamės kažką padaryti iš ES lėšų, iš projektų rašymo“ (R ₆) „tiltas į Bridvaišio ežerą“ (R ₆) „suremontuotos seniūnijai priklausančios patalpos“ (R ₆)
	Informacijos sklaida	6	„galime papildomai reklamuoti, propaguoti. Tą mes ir darome“ (R ₁) „teikiame informaciją apie vietovę...nuo pavienių asmenų iki leidyklų bei turizmo agentūrų“ (R ₂) „teikiame konsultacijas apgyvendinimo, maitinimo klausimais“ (R ₄) „kurdama ir platindama turistinius maršrutus“ (R ₄) „teikdama turizmo informaciją“ (R ₄) „interneto svetainėje reklamuojame savo ir kitų Tytuvėnų organizacijų renginius“ (R ₅)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo rezultatais.

Suinteresuotos seniūnijos socio-ekonominės aplinkos plėtra institucijos, pakankamai aktyviai dirba ir skatinant kultūrinį turizmą. Institucijos organizuoja įvairius *renginius*, koncertus, parodas, stovyklas, vykdo edukacines ir kitokias programas, veda ekskursijas. Jie prisiima ir kultūriniam turizmui reikalingų išteklių – objektų apsaugos funkciją: *prižiūri objektus*, juos tvarko, saugo ir restauruoja. Siekiant miestelio gražaus ir švaraus įvaizdžio išlaikymo, saugo ir rūpinasi infrastruktūra, tvarko viešąsias erdves. Be viso to, institucijos siekia sukurti kuo patrauklesnę aplinką lankytojams ir gyventojams, todėl inicijuoja, parengia *projektus* Europos sąjungos lėšoms gauti, kad būtų restauruoti turimi kultūriniai ir kiti objektai, būtų kuriamos ir tvarkomos viešosios poilsio zonos, ežerų pakrantės. Respondentai įvardino, kad siekdami kultūrinio turizmo plėtros vykdo ir *informacijos sklaidos* funkciją: reklamuoja, populiarina renginius, objektus, paslaugas, teikia konsultacijas ir informaciją turizmo, apgyvendinimo, maitinimo klausimais.

Kliūtys, problemos kultūrinio turizmo potencialo panaudojimui. Tyrimo metu respondentai įvardijo ir keletą esminių problemų, kurias jie įžvelgia, kaip galima kliūtis egzistuojančio kultūrinio turizmo paveldo potencialo tinkamam panaudojimui ir problemas, kylančias pačioje institucijose, siekiant vykdyti veiklą, skatinančią kultūrinį turizmą (žr. 2.5 lent.).

2.5 lentelė

Problemos, trukdančios kultūrinio turizmo plėtrai Tytuvėnų seniūnijoje (R=6)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Teiginiai
Kliūtys kultūriniam turizmui plėtoti seniūnijos teritorijoje	Tinkamos infrastruktūros stoka	7	„kas liečia miestelio centrą, tai graudu“ (R ₃) „trūksta pasivaikščiojimo takų miestelio prieigose“ (R ₅) „nėra pakankamai autobusų, mašinų stovėjimo aikštelių“ (R ₅) „trūksta vietos prie ežerų autoturistams su nameliai ant ratų“ (R ₅) „jaukios kavinukės...svenyryų krautuvėlės“ (R ₅) „tobulinti...gatvės, šaligatviai, apšvietimas, kad būtų saugu“ (R ₆) „maži nesudėtingi kioskeliai, mažos maitinimo įstaigėlės“ (R ₆)
	Lankytojams siūlomų veiklų mažas spektras	5	„neišnaudotas lankytojų, turistų užimtumas per mokymus, edukacines programas“ (R ₁) „skatinti jaunimo turizmą, organizuoti stovyklas, plenerus ir kitokią įdomią, netradicinę veiklą“ (R ₂) „turėtų būti sudėliotos programos“ (R ₃) „panaikinus sezoniškumą“ (R ₄) „nėra veiklos aktyvaus vandens sporto entuziastams, nesukurtas paslaugų tinklas poilsiautojams“ (R ₅)
	Informacijos sklaidos trūkumas	3	„įrengti daugiau nuorodų“ (R ₂) „per silpna yra viešojo informacija“ (R ₆) „reikėtų reklamos“ (R ₆)
Institucijoms (jų veiklai) kylančios problemos skatinant kultūrinį turizmą	Materialiųjų išteklių stoka	9	„išteklių yra minimalūs“ (R ₁ ; R ₃) „išteklių yra gana riboti“ (R ₂) „biudžetas skirtas tik išgyvenimui“ (R ₃), „finansavimo labai trūksta“ (R ₃) „trūksta piniginių lėšų“ (R ₄) „išteklių turime labai nedaug“ (R ₅) „per mažai turime technikos“ (R ₆) „kaip ir visiems trūksta finansų“ (R ₆)
	Žmogiškųjų išteklių nepakankamumas	4	„kiek galime su savo darbuotojais, darbininkais...bet tai yra minimalūs darbai“ (R ₁) „išteklių taip pat riboti“ (R ₂) „per mažai turime darbo jėgos“ (R ₆) „labai reikėtų režisieriaus“ (R ₃)
	Kitų veiksmų neigiamas poveikis	4	„reikia daugiau dėmesio ir lėšų“ (R ₁) „susiduriame su laiko bei finansinių išteklių trūkumu“ (R ₂) „idėjų įgyvendinimą apriboja ...kultūros paveldo statusas“ (R ₄) „didžiausia problema...sezoniškumas“ (R ₄)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo rezultatais.

Respondentai, identifikuodami kliūtis Tytuvėnų seniūnijos potencialo pritraukti turistus įgalinimui, įvardija nepakankamą seniūnijos teritorijos *tinkamą infrastruktūrą*, išskirdami automobilių, autobusų, „namelių ant ratų“ stovėjimo aikštelių trūkumą, pėsčiųjų takų trūkumą, kuriais galėtų vaikščioti mamos su vaikų vėžimėliais bei neįgalieji. Įvardijamas miesto centrinės

dalies sutvarkymas, gatvių, šaligatvių sutvarkymas ir jų apšvietimo tobulinimas. Vienas respondentas teigiamai įvertino pradėtą tiesti dviračių taką tarp Tytuvėnų ir Šiluvos, jis teigia, kad „čia yra du didžiuliai kultūriniai židiniai, kurie vienas be kito sunkiai įsivaizduojami. Tas takas...pritrauks daugiau lankytojų...suartins Tytuvėnų – Šiluvos bendruomenės narius bendradarbiauti, suteiks galimybes naujoms idėjoms gimti“ (R₁). Kaip nepakankamai išnaudojamą seniūnijos potencialą, respondentai įvardija *lankytojų užimtumo* įvairesnėmis veiklomis *stoką*: trūksta paslaugų tinklo poilsiautojams, sukurtų bendrų programų, jaunimo užimtumo. Pasigendama veiklos aktyvaus poilsio mėgėjams, užimtumo vakarais (nėra naktinio klubo). Vienas respondentas įžvelgia teigiamus infrastruktūros aspektus kultūrinio turizmo linkme, jis teigia, kad „Tytuvėnus galima būtų vystyti kaip aktyvaus poilsio centrą, kas jau po truputį daroma: įrengta dviračių trasa, jungianti gamtos ir kultūros objektus, informacinė sistema“ (R₂). Kaip dar vieną problemą, neskatinančią kultūrinio turizmo seniūnijoje, respondentai įvardina *informacijos sklaidos* trūkumą. Pasigendama aktyvesnės informacijos elektroninėje erdvėje apie mūsų kultūrinio turizmo objektus jų lankymo galimybes, teikiamas paslaugas, įvardinamas nuorodų ir reklamos trūkumas.

Nors institucijos, dalyvaudamos kultūrinio turizmo plėtros procesuose siekia būti aktyvios, turi daug idėjų, tačiau tyrimo metu išaiškėjo, kad susiduria su tam tikromis problemomis, mažinančiomis jų galimybes prisidėti prie kultūrinio turizmo plėtros procesų. Visi respondentai pažymėjo, kad labiausiai jų institucijoms trūksta *materialinių išteklių*, t.y. finansavimo. Finansiniai ištekliai yra minimalūs, biudžetas skiriamas tik išgyvenimui, o vystant kultūrinį turizmą lėšų trūksta būtent įvairioms priemonėms, technikai įsigyti, veikloms, programoms vykdyti ir t.t. Kita svarbia problema institucijose respondentai įvardija kitą išteklių grupę – *žmogiškuosius išteklius* ir jų stoką. Tačiau ne visi respondentai teigia, jog neužtenka žmogiškojo potencialo: vienas respondentų teigia, kad jų institucijoje šie ištekliai „gana neblogi“ (R₃), o kitas respondentas akcentuoja, kad „turime labai veiklių...žmonių“ (R₅). Kitomis problemomis vystant veiklą kultūrinio turizmo kryptimi, respondentai įvardino vyraujančią sezoniškumą bei saugomų teritorijų statusą, kas riboja idėjų ir veiklų įgyvendinimą.

Kultūrinio turizmo plėtra seniūnijoje turėtų būti palaikoma institucijų tarpusavio bendradarbiavimu. Respondentai įvardijo tarpinstitucinio bendradarbiavimo (su seniūnija ir kitomis institucijomis seniūnijoje ir už jos ribų, pavyzdžiui, savivaldybe) siekiant kultūrinio turizmo plėtros teigiamus ir neigiamus aspektus (žr. 2.6 lent.).

Respondentai (net penki iš šešių) *teigiamai* įvertino bendradarbiavimą, įvardindami, kad visos planuojamos veiklos, projektai, bet kokie sprendimai planuojamiems darbams derinami su visomis suinteresuotomis institucijomis, tariamasi su miesto gyventojais. Kai kurie projektai, susiję su turizmo plėtra, derinami aukštesniu lygmeniu, t. y. su rajono savivaldybe. Institucijų geras bendradarbiavimas pasireiškia ir per įvairius renginius: bendrai aptariami renginių scenarijai,

parenkamas laikas, vietovė, kartu dalyvaujama renginiuose. Vienas respondentų išdėstė *neigiamą* požiūrį į bendradarbiavimą, teigdamas, kad buvo ignoruojamas jo pasiūlymas vieną kartą per mėnesį rinktis visoms suinteresuotoms institucijoms dėl renginių datų suderinimo, kad renginiai nesidubliuotų.

2.6 lentelė

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo situacija (R=6)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Teiginiai
Tarpinstitucinis bendradarbiavimas skatinant kultūrinį turizmą	Vykstančio bendradarbiavimo teigiami aspektai	7	„planuojamos veiklos ir svarbiausi darbai aptariami su...organizacijomis, gyventojais“ (R ₁) „pasiūlymai, sprendimai visuomet derinami su organizacijomis, kurios yra susijusios“ (R ₂) „iš tiesų derinam“ (R ₃), „bendradarbiaujam visuose renginiuose“ (R ₃) „visi sprendimai...aptariami ne tik su Tytuvėnų seniūnija, bet ir su Kelmės rajono savivaldybe“ (R ₄) „visada kreipiamas didelis dėmesys į miestelio bendruomenę“ (R ₄) „visi projektai...yra derinami“ (R ₆)
	Bendradarbiavimo trūkščiai	2	„labai sunkiai vyksta derinimo darbai“ (R ₅) „iniciatyvos rinktis vieną kartą per mėnesį ir suderinti renginių datas liko neišgirsta“ (R ₅)
Tytuvėnų seniūnijos sąveika su kitomis institucijomis, siekiant kultūrinio turizmo plėtos	Teigiami sąveikos aspektai	10	„aktyviai bendradarbiaujame“ (R ₁) „dalyvaujame bendruose renginiuose“ (R ₁) „konsultuojamės iškilus problemoms“ (R ₁) „komunikacija vyksta betarpiškai ir nuolat“ (R ₁) „iškylančiai klausimais su seniūnija bendradarbiaujama visuomet, komunikacija yra gera“ (R ₂) „kai reikia, sueiname, susiburiame, pasikalbame“ (R ₃) „mūsų...glaudžiai bendrauja ir bendradarbiauja su seniūnija“ (R ₄) „seniūnija geranoriška ir mūsų įstaigai padeda“ (R ₄) „be seniūnijos mes nei iš vietos“ (R ₅) „iš seniūnijos sulaukiame materialinės paramos“ (R ₅)
	Sąveikai trukdantys veiksniai	3	„laiko, finansų stoka, nes abi organizacijos turi daug veiklų ir įsipareigojimų“ (R ₂) „trūksta lėšų ir seniūnijai“ (R ₃) „seniūnija be mūsų idėjų, aktyvaus palaikymo viena nedalyvauja“ (R ₅)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo rezultatais.

Tytuvėnuose veikiančių institucijų *sąryšiai su seniūnija* (kaip organizacija) vyksta gana sklandžiai. Respondentai įvardija glaudų bendravimą ir nuolat vykstantį komunikavimą. Su seniūnija aptariami įvairūs klausimai siekiant bendrų miestelio plėtos tikslų, sprendžiant iškilusias problemas. Respondentai teigia sulaukiantys iš seniūnijos ne tik bendrų sprendimų, bet ir materialinės pagalbos, elementariausios techninės pagalbos ruošiant šventes, renginius, parenkant, paruošiant, sutvarkant teritorijas. Kaip *problemas*, kylančias tarp institucijų ir seniūnijos, respondentai įvardija laiko bei finansų stoką, bei faktą, kad seniūnija viena, be kitų institucijų pagalbos (idėjų, prisidėjimo), neįgali pasiekti nei kultūrinio turizmo plėtos tikslų nei socio-ekonominės gyventojų gerovės.

2.4. Galimybės plėtoti kultūrinį turizmą seniūnijoje

Tytuvėnai turi geras galimybes tapti patrauklia turistams vietoje, tačiau siekiant, kad turizmas suklestėtų, yra dalykų, kuriuos reikėtų tobulinti. Tyrimo metu atskleidžiant galimybes kultūrinio turizmo plėtrai, išryškėjo keturios esminės sritys: objektų pritaikymas lankytojams, infrastruktūros sukūrimas, išvystytos veiklos bei darni gyventojų ir institucijų partnerystė (žr. 2.7 lent.).

2.7 lentelė

Galimybės plėtoti kultūrinį turizmą (R=6)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Teiginiai
Galimybės plėtoti kultūrinį turizmą	Objektų pritaikymas lankytojams	4	„pritaikyti lankymui kultūros paveldo objektus“ (R ₁) „atkurti vienuolių sodą ir vyno daryklą“ (R ₁) „Kubilių piliakalnio pritaikymas lankymui ir turizmui“ (R ₁) „reikia...amatų centro, mini muziejaus“ (R ₁) „atstatyti žydo Chvaideno namą“ (R ₁)
	Infrastruktūros sukūrimas	5	„sutvarkyti Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblio teritoriją...tvenkinį, miesto centrinę aikštę“ (R ₁) „sutvarkius centro infrastruktūrą susidomėtų kiekvienas atvykęs – o kas toliau?“ (R ₃) „kuo skubiau pasinaudoti ES parama“ (R ₅) „Įrengti kuo daugiau patrauklių turizmui erdvių, sutvarkyti esamas, ypatingai atspindinčias tik tos vietos išskirtinumą“ (R ₅) „Tytuvėnus pripažinti kurortu“ (R ₆)
	Galimų veiklų pasiūla	17	„išnaudoti ... Popiežiaus Jono Pauliaus kelio naudą“ (R ₁) „jei bus paslaugų paketas“ (R ₁) „organizuojant renginius, didinant vietovės žinomumą, saugant istorines žinias apie šį kraštą“ (R ₂) „kurdamas naujas paslaugas, naujus paslaugų paketus“ (R ₄) „nemažai yra miestelyje gyventojų, turinčių gidų pažymėjimus...gali vesti ekskursijas“ (R ₆) „jei pasiūlysi sustoti papietauti“ (R ₁) „jaunesni gyventojai užsiims apgyvendinimo paslaugų veikla“ (R ₃) „Prie Giliaus ežero įsikūrę nauji savininkai...turi planų pasiūlyti paslaugas nebūdingas mūsų kraštui“ (R ₁) „jei pasiūlysi...kokią veiklą susijusią su gamtos paveldu“ (R ₁) „paruošti pėsčiųjų maršrutą“ (R ₁) „gamtinėse erdvėse...rengti renginius, plenerus“ (R ₂) „reikėtų siėti turizmą su edukologija, su mokymais“ (R ₁) „įkurti stacionarią Stepono Varšiaus parodą“ (R ₃) „daryti renginius S.Varšiui paminėti...atvykstantiems turistams“ (R ₃) „padaryti visą ciklą renginių“ (R ₃) „atidirbti programas, skirtas turistui, kartu su bažnyčia, piligrimų centru, įtraukiant vargonų muziką“ (R ₃) „ekskursija po Tytuvėnus...vakare programa kultūros centre apie mūsų įžymius žmones“ (R ₃)
	Darni gyventojų ir institucijų partnerystė	4	„reikėtų bendromis jėgomis, kartu su kitomis institucijomis, gyventojais, verslininkais aptarti, tobulinti, kurti, generuoti idėjas“ (R ₁) „kuo daugiau žmonių, tuo daugiau idėjų“ (R ₁) „įtraukti gyventojus į šią veiklą“ (R ₃) „mažinti gyventojų išvykimą, didinti darbo vietų skaičių, mažinti sezoniškumą“ (R ₄)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo rezultatais.

Respondentai teigia, kad siekiant kultūrinio turizmo plėtros pirmiausia būtina sutvarkyti turimus kultūros paveldo *objektus, pritaikant juos lankytojams*. Kitą, ne mažiau svarbų kultūrinio turizmo plėtrai aspektą respondentai įvardija *infrastruktūros sukūrimą*, pirmiausia sutvarkant miesto centrą, teritoriją apie Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblį, centrinę aikštę, išnaudoti turimą gamtos potencialą, t.y. sutvarkyti vietovės išskirtinumą atspindinčias viešąsias erdves ir įrengti kuo daugiau turizmui patrauklių erdvių gamtoje, išnaudojant ežerų pakrantes, įrengiant jose pėsčiųjų, dviračių takus, mažas maitinimo įstaigas. Vienas respondentas priminė prieš keletą metų iškeltą profesoriaus K.Masiulio idėją siekti, kad Tytuvėnams būtų sugrąžintas kurorto statusas. Pavykus įgyvendinti šią idėją Tytuvėnams atsivertų didesnės galimybės vystytis. „Paskelbimas kurortine teritorija padėtų pritraukti naujų valstybės, ES fondų ir privačių investuotojų investicijų. Valstybė, skirdama finansavimą, linkusi teikti prioritetą kurortams“ teigia respondentas (R₆). Kultūrinio turizmo plėtrai neužtenka vien sutvarkyti objektus ir vietovės infrastruktūrą. Vietovė lankytojui bus daug patrauklesnė, jei bus pasiūlyta programų, renginių, ekskursijų. Interviu kontekste respondentai daug dėmesio skiria *galimų veiklų pasiūlai*. Jie pateikia visą paketą įvairių galimų veiklų, susijusių su gamta, kultūra, paslaugomis, siekiant vystyti kultūrinio turizmo plėtros. Respondentai siūlo veiksmingai išnaudoti per Tytuvėnus einančio Jono Pauliaus II piligrimų kelio naudą, sukuriant naujas paslaugas ne tik piligrimams, bet ir naujus paslaugų paketus visiems lankytojams. Organizuoti įvairius renginius, didinant vietovės žinomumą, pateikiant istorines žinias apie šį kraštą. Pasak respondentų, miestelyje yra nemažai gyventojų turinčių gidų pažymėjimus, kurie gali vesti ekskursijas, gyventojai yra dalyvavę ne viename apgyvendinimo paslaugų teikimo seminare, todėl siūloma skatinti vietos gyventojus panaudoti įgytas žinias. Respondentų nuomone, vietos gyventojai galėtų teikti ne tik apgyvendinimo, bet maitinimo bei kitas paslaugas ir iš to gauti pajamų. Interviu tekste respondentai dažnai mini išskirtinį Tytuvėnų gamtos potencialą ir siūlo išnaudoti šį potencialą turizmo tikslais įruošiant turistinį pėsčiųjų maršrutą, gamtoje rengti renginius, susijusius su gamtos paveldu, to krašto istorija, kitus renginius ir plenerus. Puoselėjant kultūros sritį, respondentai siūlo rengti parodas, sukurti programų paketus, skirtus atvykstantiems turistams, į programas įtraukiant bažnyčios vargonų muziką, Piligrimų centro edukacines programas, kultūros centro renginius. Siekti bendrų tikslų, įgyvendinti rekomenduojamas veiklas, kultūrinio turizmo vystymui, galima tik palaikant *darnius partnerystės* ryšius tarp vietos bendruomenės, institucijų, verslo atstovų. Respondentų interviu kontekste dažnai minima, kad tik bendrų pastangų dėka įmanoma sėkminga vietovės plėtra ir gyventojų gerovė. Siūloma aktyviau įtraukti gyventojus, sprendžiant vietovės vystymo problemas, skatinti patiems imtis veiklų, kurtis darbo vietas. Kartu aptarti, kurti, generuoti idėjas su seniūnijoje veikiančiomis institucijomis, verslininkais, gyventojais.

Vietos bendruomenės traukos centras, jungiamoji žmonių ir kitų viešojo administravimo pakopų grandis, yra seniūnija (kaip institucija), galinti stiprinti bendruomeninius ryšius, skatinti gyventojus dalyvauti vietos plėtros procese, siekti užtikrinti gyventojų socialinę ir ekonominę gerovę (žr. 2.8 lent.).

2.8 lentelė

Seniūnijos veiksmai kultūrinio turizmo plėtrai (R=6)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Teiginiai
Seniūnijos galimi veiksmai kultūrinio turizmo plėtrai	Vystyti infrastruktūrą	4	„infrastruktūros plėtimasis ir atnaujinimas“ (R ₄) „įsirengti vaikų žaidimo aikštes, stadioną, teniso kortą, boulingą, vandens atrakcionų parką po atviru dangum“ (R ₅) „išvystyti infrastruktūrą“ (R ₆) „savo seniūniją, savo objektus gražiai pateikti ir ...nenuvilti atvažiavusių turistų“ (R ₆)
	Atstovauti gyventojus ir įstaigas aukštesnėse valdžios institucijose	3	„įtikinti rajono valdžią, kad mums reikia“ (R ₃) „seniūnijoje turėti etatą žmogui, dirbančiam vien tik su ES projektais“ (R ₅) „Tytuvėnams gauti kurorto statusą...galime tik paraginti, priminti, kad ši idėja neliktų tik idėja“ (R ₆)

Saltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo rezultatais.

Kultūrinio turizmo plėtros procesuose *seniūnijos galimus veiksmus* respondentai įvardijo vietovės *infrastruktūros gerinimą*, rekreacinių zonų sutvarkymą ir pritaikymą turistams. Respondentai įvardijo, kad seniūnija turi galimybę ir reikėtų efektyviai ją išnaudoti *atstovaujant vietos gyventojus ir institucijas savivaldybėje*, įtikinant valdžią, kad esame išskirtiniai su savo istorija, gamtos ir kultūros paveldu, todėl turėtų būti skiriamas didesnis dėmesys ir finansavimas seniūnijos poreikių tenkinimui, vieno ar kito objekto restauravimui, statybai, atskirų veiklų vykdymui, projektų įgyvendinimui. Dar viena seniūnijos galimybė įtikinti rajono politikus, dėl Tytuvėnams kurortinio miesto statuso reikalingumo, o seniūnijai kryptingai kurti ta linkme vietovės turizmo ir rekreacijos infrastruktūrą.

Apibendrinant galima teigti, kad seniūnija, kaip institucija, siekdama kultūrinio turizmo plėtros Tytuvėnų mieste gali teisingai suplanuoti viešąjį turizmo infrastruktūrą, iš anksto projektuojant vietas, kuriose ateityje galėtų kurtis smulkieji prekybininkai, tvarkyti ir saugoti kultūros objektus, tačiau viena nepajėgi užtikrinti Tytuvėnų miesto ekonominės, socialinės bei kultūrinės gerovės. Tik įgalinusi gero valdymo principus (ypač bendradarbiavimo su kitais sektoriaus aspektą), ji gali tapti branduoliu, suburiančiu apie save vietos bendruomenę, institucijas ir verslą, kad bendromis pastangomis per kultūrinio turizmo plėtrą būtų kuriamas Tytuvėnų miesto vystymasis, vietos gyventojų gerovė.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Išanalizavus kultūrinio turizmo teorinę sampratą ir reikšmę ekonominės, socialinės ir kultūrinės plėtros vystymuisi bei identifikavus seniūnijos vaidmenį šiuose procesuose, galima teigti, jog kultūrinis turizmas, paremtas vietos valdžios indėliu, pagrįstu gero valdymo principais, sėkmingai išnaudojant turimą turistinį potencialą, gali būti prioritetas vietovės vystymosi veiksnys. Kultūrinis turizmas įgalina įvairias veiklas: plėtoja paslaugų sferą, geriau naudoja infrastruktūrą, didina darbo efektyvumą, kuria naujas darbo vietas, geriau paskirsto veiklą, aktyvina finansų apyvartą, didina vietovės gyventojų ir įstaigų pajamas, skatina mažų ir vidutinių įmonių plėtrą, stiprina ryšius su kitais sektoriais. Kadangi kultūrinis turizmas tiesiogiai susijęs su konkrečios vietovės kultūrine infrastruktūra bei jos pažinimu, jis įgalina naudingai pateikti unikalų kraštovaizdį, kultūrinį paveldą, krašto istoriją, tradicijas ir tuo pačiu gauti grįžtamąjį ryšį – socialinę ir ekonominę naudą. Seniūnija dalyvauja plėtros procesuose prižiūrėdama turimus kultūros paveldo objektus, puoselėdama kultūrinės tradicijas, kurdama ir gerindama vietovės infrastruktūrą. Seniūnija viena nepajėgi įgalinti socio-ekonominės plėtros, todėl pasitelkia įvairių sektorių organizacijas, t.y. skatina partnerystę ir bendradarbiavimą tarp vietos institucijų, nevyriausybinių organizacijų, pasitelkia gyventojus, verslą dalyvauti planavimo, sprendimų priėmimo procesuose bei ieško galimybių palankios aplinkos kūrimui kultūriniam turizmui, kad būtų priimti palankūs sprendimai aukštesnėse valdžios institucijose, būtų panaudoti Europos Sąjungos finansiniai instrumentai.
2. Atlikus Tytuvėnų seniūnijos kultūrinio turizmo išteklių analizę ir reikšmę seniūnijos vystymuisi, paaiškėjo, kad Tytuvėnai turi stiprų kultūrinio turizmo (kultūrinį, istorinį ir gamtinį) potencialą: restauruotą skaralinės reikšmės pastatų ansamblį, taip pat turizmui patrauklią gamtinę aplinką, susijusią su gamtos paveldu ir turistiniais pažintiniais takais, paplūdimiais, dviračių trasomis. Tik reikia tinkamai sutvarkyti ir pritaikyti turizmui vietovės infrastruktūrą, pritaikyti kultūrinius objektus lankytojams. Bendradarbiaujant su gyventojais ir suinteresuotomis institucijomis išvystyti platesnį veiklų spektrą ir skleisti informaciją. Todėl galima teigti, jog kultūrinis turizmas vystomas kryptingai, siekiant sukurti patrauklų vietovės įvaizdį, padėti išsaugoti kultūrinio ir istorinio paveldo vertybes, gerinti vietovės infrastruktūrą, tokiu būdu pritraukti turistų ir kelti vietovės ekonominį lygį (skatinti investicijas, kurti naujas darbo vietas). Be to, kultūrinio turizmo plėtra gali palaipsniui kuria nematerialiąją vertę, stiprina vietos identitetą. Dalyvavimas kultūrinėse pažintinėse ir mokomosiose programose kelia žmonių intelektualinį lygį, remia ir skatina kultūros vystymą, suteikia kultūrinę naudą. Kultūrinio turizmo plėtros galimybių paieška skatina bendravimą ir bendradarbiavimą tarp

gyventojų, įvairių institucijų, taigi, vystomi socialiniai sąryšiai tarp vietos bendruomenės ir institucijų.

3. Atlikus kultūrinio turizmo tyrimą, pavyko identifikuoti seniūnijos vaidmenį procesuose, atskleidžiant kultūrinio turizmo plėtros ir institucijų veiklos sąsajas bei įgalinant Tytuvėnų seniūnijos vystymosi galimybes. Remiantis surinkta ir išanalizuota medžiaga, galima teigti, kad seniūnija, kaip vietos savivaldos institucija, yra jungiamoji grandis tarp savivaldybės institucijos ir gyventojų, siekiant įgalinti vietovės vystymą ir plėtrą bei tenkinti gyventojų poreikius. Seniūnija, įgyvendindama kultūrinio turizmo plėtros procesus, įgyvendina gero valdymo principus, ypač piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimo procesą, t.y. skatina gyventojus, institucijas, verslą dalyvauti planavimo, sprendimų priėmimo procesuose, siekiant vietovės vystymo strateginio proveržio. Kurdama bendravimo sątus tarp gyventojų, įstaigų ir savivaldos institucijų, seniūnija gali numatyti ilgalaikius kultūrinio turizmo tikslus ir skatinti įvairias institucijas tuos tikslus įgyvendinti, rengiant įvairias su kultūriniu turizmu susijusias programas, tuo pačiu prisidėti prie praktinio tų tikslų įgyvendinimo: rengti įvairių institucijų ir gyventojų susitikimus, orientuotus į kultūrinio turizmo plėtrą, kartu su gyventojais ir institucijomis modeliuoti turistų srautų ir vietos gyventojų pritraukimo strategiją, ją kartu įgyvendinti. Seniūnija turi daug svertų šiems tikslams įgyvendinti: yra arti gyventojų, gali bendrauti betarpiškai ir, pasitelkdama savivaldos įstatymo numatytus seniūnijos įgaliojimus, skatinti vietovėje veikiančias institucijas, aplinkines seniūnijas, bendruomenės bei kitas įstaigas, gyventojus, dirbti kryptingai kultūrinio turizmo linkme. Bendraujant su vietos gyventojais, institucijomis ir verslu seniūnijai svarbu paruošti patrauklius paslaugų paketus, įtraukiant įvairius renginius ir veiklas, viešinti apie tai informaciją, didinti apgyvendinimo, maitinimo paslaugų sferą (sudaryti palankias tam sąlygas). Šiems tikslams pasiekti seniūnija turi aktyvinti palankius ryšius, galinčius turėti poveikį teigiamiems sprendimams seniūnijos atžvilgiu vietos savivaldos sistemoje, t.y. Kelmės rajono savivaldybėje, tinkamai atstovauti vietos bendruomenės interesus, bandyti įtikinti sprendimų priėmėjus (tarybos narius) skirti didesnę dėmesį ir finansavimą Tytuvėnams, bei, galiausiai, siekti, kad Tytuvėnams būtų sugrąžintas kurortinės vietovės statusas.
4. Atlikus kultūrinio turizmo plėtros galimybių analizę Tytuvėnų mieste, rekomenduojama:
 1. Lietuvos Respublikos Vyriausybei suteikti kurortinio miesto statusą Tytuvėnams.
 2. Lietuvos centrinės valdžios institucijoms daugiau dėmesio ir lėšų skirti vertingų kultūrinių paveldo objektų priežiūrai ir jų pritaikymui turistiniams tikslams.
 3. Kelmės rajono savivaldybei skirti didesnę dėmesį ir finansavimą iš rajono biudžeto Tytuvėnų miesto infrastruktūros gerinimui, viešųjų erdvių tvarkymui ir jų pritaikymui kultūrinio turizmo plėtrai.

4. Tytuvėnų seniūnijai:

- bendradarbiaujant su kultūrinio turizmo plėtra suinteresuotomis institucijomis, pritaikyti turistiniams tikslams kultūros paveldo paminklus, sukurti veiklų ir paslaugų paketus;
- gerinti turizmo infrastruktūrą, išnaudojant gamtos potencialą, įrūšiant pėsčiųjų, dviračių takus, daugiau automobilių stovėjimo aikštelių, įkuriant apgyvendinimo, maitinimo įstaigas;
- Skatinti vietos gyventojus aktyviau prisidėti prie kultūrinio turizmo planavimo ir įvairių paslaugų teikimo;
- Skleisti informaciją apie Tytuvėnų seniūniją ir čia vykdomus kultūrinio turizmo renginius ir kitas veiklas per Kelmės rajono informacinį centrą, Tytuvėnų miesto institucijų internetinius puslapius, spaudą, naudojant gyvą reklamą.

LITERATŪRA

1. *2012-2015 metų lankytojų monitoringo ataskaitos*. (2012-2015). Tytuvėnų regioninio parko direkcija.
2. Alford, J., Hughes, O. (2008). Public Value Pragmatism as the New Phase of Public Management. *American Review of Public Administration*, 38(2), p. 130–148.
3. Arimavičiūtė, M. (2012). Lietuvos savivaldybių strateginio planavimo problemos. *Viešoji politika ir administravimas*, 2(11) p. 272–286.
4. Astrauskas, A. (2002). Vietos savivalda ir vietos savivaldos problemos Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 3, p. 71–78.
5. Astrauskas, A. (2011). Vietos savivaldos raida Lietuvoje 1990–2010 metais. *Viešoji politika ir administravimas*, 2, p. 283–298.
6. Atkočiūnienė, V. (2011). Kaimo turizmo, kaip užimtumo multiplikatoriaus, kaimo vietovėse teorinis aspektas. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. Research Papers*, 5(29), p. 33–42.
7. Atkočiūnienė, V., Vaišnoraitė, R. (2012). Kaimiškųjų vietovių vystymo strateginio proveržio sąlygos: Dargužių kaimo atvejis. *Žemės ūkio mokslai*, 3, p. 180–191.
8. Bagdonas, D. (2012). Auganti turizmo sektoriaus reikšmė pasaulio ir Lietuvos ekonomikai. Prieiga per internetą: <http://www.analyst.lt/lietuva/auganti-turizmo-sektoriaus-reiksme-pasaulio-ir-lietuvos-ekonomikai-3/>. (Žiūrėta 2014-11-20).
9. Baležentis, A. (2008). Seniūnijos vystymo problemų analizė. *Viešoji politika ir administravimas*, 24, p. 72–78.
10. *Baltijos šalių kultūrinio turizmo politikos dokumentas (2001-2003)*. Trumpasis variantas. Prieiga per internetą: <http://www.unesco.lt/documents/kultura/baltijos%20saliu%20kulturi%20turizmo%20politikos%20dokumentas.pdf>. (Žiūrėta 2014-11-20).
11. Bitinas, B., Rušienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužo leidykla.
12. Buivydienė, D. (2010). *Kultūrinio turizmo samprata*. Kultūra gyvai. Prieiga per internetą: <http://www.kulturagyvai.lt/kulturinio-turizmo-samprata> (Žiūrėta 2014-11-20).
13. Burneika, D. (2013). *Regioninė politika Europoje*. Mokomoji knyga. Vilnius: Vilniaus universitetas.
14. Buškevičiūtė, J., Raipa, A. (2011). Sprendimai šiuolaikinio viešojo valdymo evoliucijoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 10(1), p. 17–26.
15. Csapó, J. (2012). The Role and Importance of Cultural Tourism in Modern Tourism Industry. *University of Pécs, Institute of Geography*, 10 (7), p. 201–232.
16. Dapkus, R. (2008). Kultūrinio turizmo plėtros perspektyvos. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 15 (4), p. 1–14.
17. *Druskininkų savivaldybės 2015–2017 metų strateginis veiklos planas*. Patvirtintas Druskininkų savivaldybės tarybos 2015 m. vasario 23 d. sprendimu Nr. T1-11.
18. Duobaitė, M. (2010). Kaimo vietovių socialinių – ekonominių pokyčių valdymas: teorija ir praktika. *Jaunasis mokslininkas 2010*. Studentų mokslinės konferencijos straipsnių rinkinys, p. 144–148.
19. *Europos vietos savivaldos chartija*. Valstybės žinios, 1999, Nr. 82-2418. Aktuali redakcija 1999-10-01.
20. Flick, U. (2007). *Designing Qualitative Research*. London: Sage Publications.
21. Grecevičius, P., Armaitienė, A., Junevičienė O., Labanauskaitė, D., Lukšaitienė, A., Slušnys, E., Vaidelys, A. (2002). *Turizmas*. Kaunas: Kauno kolegijos leidybos centras.
22. *Ignalinos rajono savivaldybės 2011-2018 metų strateginis plėtros planas*. Patvirtintas Ignalinos rajono savivaldybės tarybos 2011 m. kovo 31 d. sprendimu Nr. T-28.

23. Indriūnas, G. (2006) *Turizmo infrastruktūros vystymas*. Valstybinio turizmo departamentas. Prieiga per internetą: www.logincee.org/file/5354/library. (Žiūrėta 2014-11-29).
24. Jasaitis, J. (2011). Savivaldos šiuolaikinės sistemos kūrimas, formuojantis žinių visuomenei. *Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje*, 2, p. 323–339.
25. Karbauskienė, E. (2009) Kultūrinio turizmo svarba: Tauragės rajono savivaldybės atvejo analizė. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*, 6, p. 57–65.
26. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas.
27. *Kelmės rajono savivaldybės 2013–2020 metų ilgalaikis strateginis plėtros planas*. Patvirtintas Kelmės rajono savivaldybės tarybos 2013 m. lapkričio 26 d. sprendimu Nr. T-340.
28. *Kelmės rajono savivaldybės administracijos seniūnijos veiklos nuostatai*. Patvirtinta Kelmės rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2010 m. spalio 20 d. įsakymu Nr. A-862.
29. Khan, S. L. (2006). *Local Government and Participatory Rural Development: The Case Study of District Government in North Western Pakistan*. Doctoral dissertation. Dera Ismail Khan: Gomal University. Prieiga per internetą: <http://pr.hec.gov.pk/Thesis/742.pdf> (Žiūrėta 2014-11-29).
30. Kinderis, R. (2010). Socialinio turizmo, kaip alternatyvios turizmo formos, adaptacija Europoje. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, 6, p. 99–106.
31. Klajumienė, D. (2006). *Tytuvėnai. Istorija, kultūra, meno paminklai*. Vilnius: Dailės akademijos leidykla.
32. Krupickas, R. (2009). Turistinės erdvės skirstymas. *Verslo ir teisės aktualijos*, 3, p. 1–14.
33. Kudinovienė, J. (2008). *Meno edukologinių tyrimų metodologijos pradmenys*. Vilnius: Viniaus pedagoginio universiteto leidykla.
34. *Lietuvos Respublikos Turizmo įstatymas*. Valstybės žinios, 1998, Nr. 32-852. Aktuali redakcija 2014-05-22.
35. *Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas*. Valstybės žinios. 1994, Nr. 55-1049. Aktuali redakcija 2014-07-12.
36. *Lietuvos turizmo plėtros 2014–2020 metų programa*. (2014). Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. kovo 12 d., nutarimu Nr. 238. Prieiga per internetą: http://www.ukmin.lt/web/lt/turizmas/nacionaline_turizmo_plėtros_programa (Žiūrėta 2014-11-29).
37. *Lietuvos turizmo potencialo įvertinimo, nustatant didžiausias turistinės traukos vietas ir jų panaudojimo prioritetus, studija* (2011). VšĮ Lietuvos regioninių tyrimų institutas. Prieiga per internetą: www.tourism.lt/.../Turizmo_potencialo_ivertinimo_STUDIJA_2012.doc (Žiūrėta 2015-01-31).
38. Lynn, M., Maitland, R., Miller, G. (2013). *Social tourism – perspectives and potential*. New York: Routledge.
39. Luobikienė, I. (2001). Kultūros įtaka bendruomenės plėtrai. *Filosofija, sociologija*, 3, p. 31–35.
40. Maitland, R., Ritchie, B., W. (2010). Diversifying the Tourism Product in Brussels: European Capital and Multicultural City. In Diekmann, A., Maulet, G. (Eds.), *City Tourism: national capital perspectives*. (p. 246–248.), United Kingdom: CABI publishing.
41. Mak, J. (2004). *Tourism and the economy*. Honolulu, Hawaii: University of Hawai‘i Press.
42. Malviya, S. (2005). Tourism: leisure and recreation. (Eds.), *Tourism: Policies, Planning and Governance* (p. 183–184.) India: Gyan Publishing house.
43. Marcinkevičiūtė, L., Petrauskienė, R. (2007). Socialinių paslaugų teikimo tobulinimo aktualijos kaimiškose seniūnijose. *Viešojo politika ir administravimas*, 21, p. 28–37.
44. McCool, S., Moisey, R.N. (2008). *Tourism, Recreation and Sustainability: Linking Culture and the Environment*. Cambridge, USA: CABI North American Office.
45. Mckercher, B., Crosdu, H., (2002). *Cultural tourism. The partnership between tourism and cultural heritage management*. Haworth Hospitality Press.

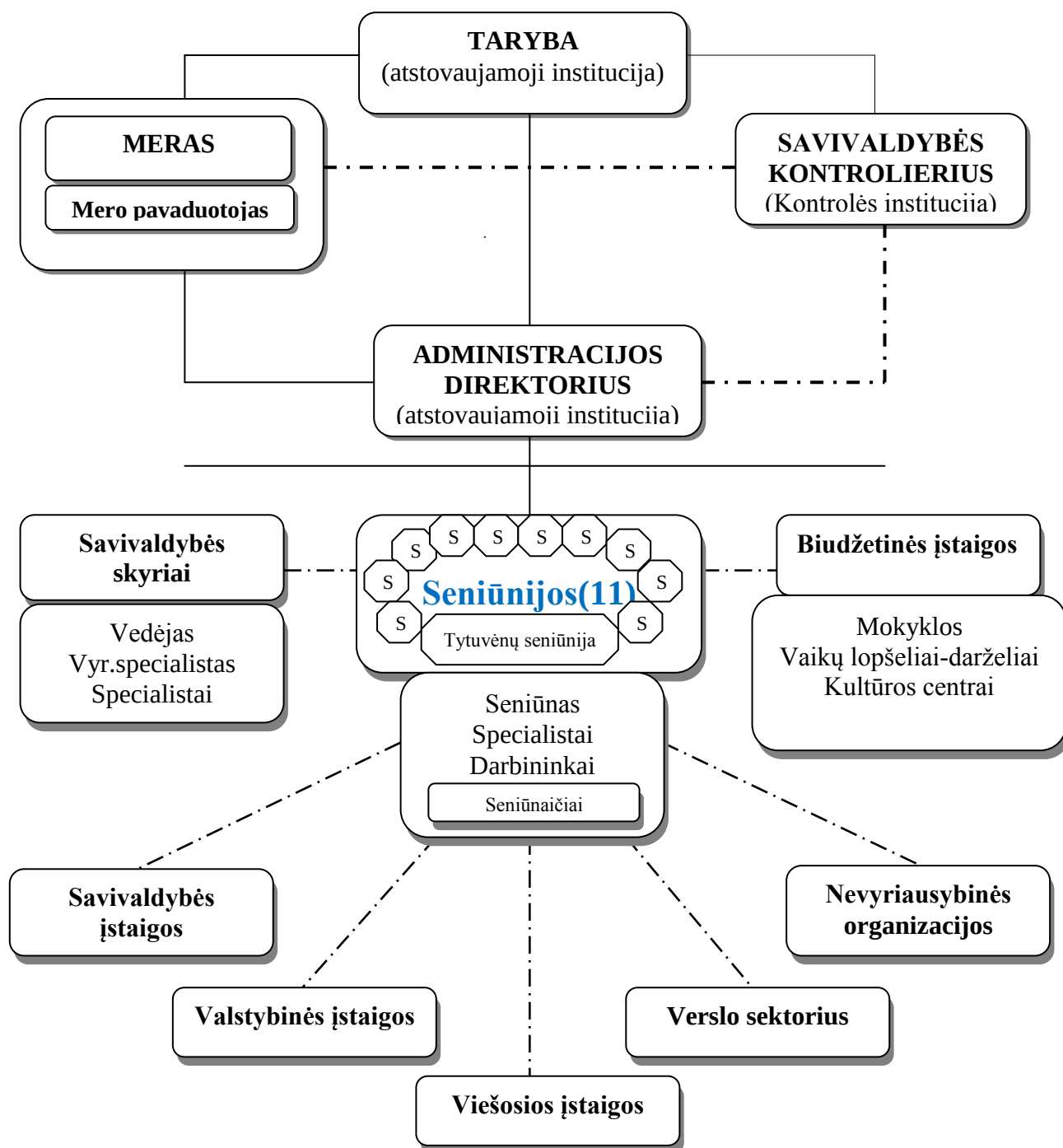
46. Merkys, G., Brazienė, R., Kondrotaitė, G. (2008). Subjektyvi gyvenimo kokybė kaip socialinis indikatorius: viešojo sektoriaus kontekstas. *Viešoji politika ir administravimas*, 23, p. 23–38.
47. Nefas, S., (2009). Funkcionalių vietos bendruomenių veiklą sąlygojantys veiksniai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3(16), p. 101–109.
48. Page, S.J., Connell, J. (2009). *Tourism: A Modern Synthesis*. London: Cengage Learning.
49. *Pakruojo rajono savivaldybės 2014–2020 metų strateginis plėtros planas*. Patvirtintas Pakruojo rajono savivaldybės tarybos 2014 m. balandžio 24 d. sprendimu Nr. 166.
50. Paliukevičiūtė, A., Raipa, A. (2014). Kultūros politikos įgyvendinimas: teorinis konceptualizavimas ir modeliai. *Viešoji politika ir administravimas*, 13(2), p. 243–257.
51. Paulauskienė, L. (2013). Turizmo valdymo principai ir funkcijos vietiniame savivaldybių lygmenyje. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. Scientific Journal*, 35(1), p. 99–110.
52. Raipa, A. (2002). Viešoji politika ir viešasis administravimas: raida, struktūra ir sąveika. *Viešoji politika ir administravimas*, 1, p. 11–20.
53. *Raseinių rajono savivaldybės plėtros iki 2020 metų strateginis planas*. Patvirtintas Raseinių rajono savivaldybės tarybos 2015 m. vasario 23 d. sprendimu Nr. TS-37.
54. Ribašauskienė E., Šalengaitė, D. (2011). Vietos identiteto raiška vietos plėtros strategijoje. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 5(29), p. 191–200.
55. Richards, G. (1996). *Cultural Tourism in Europe*. CABI. Wallingford.
56. Robinson, P., Heitmann, S., Dieke, P. (2011). Aspects of Tourism Development. In Dieke, P. (Eds.), *Research Themes for Tourism* (p. 16–31.) Cambridge, USA: CABI North American Office.
57. Romikaitytė, B., Kisieliauskas, J., (2012). Lietuvos turizmo sektoriaus plėtrai įtaką darantys veiksniai. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 2(31), p. 125–135.
58. Ruževičius, J. (2008). Tausojamojo turizmo plėtros problemos. *Verslo ir teisės aktualijos*, 1, p. 125–133.
59. Sharma, K.K. (2004). Cultural and Heritage tourism. *Tourism and socio-cultural development* (p. 115–135) Darya Ganj, New Delhi, India: Roshan Offset Press.
60. Staponienė, V., Žilinskas, G. (2012). Lietuvos Respublikos seniūnijų raidos aspektai. *Viešoji politika ir administravimas*, 1, p. 117–128.
61. *Šiaulių rajono savivaldybės strateginis plėtros planas 2011–2017 metams*. Patvirtintas Šiaulių rajono savivaldybės tarybos 2011 m. vasario 10 d. sprendimu Nr. T-11.
62. Šikšnienė, R. (2003). Kultūrinis turizmas-pažintinio turizmo dalis. *Kultūros aktualijos*, 3(32), p. 9–11.
63. Telešienė, A. (2008). II dalis. Įvadinio kurso į kompiuterizuotą kokybinių duomenų analizę mokomoji medžiaga. *Kompiuterizuota kokybinių duomenų analizė su Nvivo ir Text analysis suite*. Prieiga per internetą: [http://www.lidata.eu/index.php?file=files/mokymai/NVivonvivo.html&coursefile=nvivo III 322.html](http://www.lidata.eu/index.php?file=files/mokymai/NVivonvivo.html&coursefile=nvivo%20III%20322.html) (Žiūrėta 2015-01-05).
64. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimo metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
65. Tytuvėnų kultūros centras (2013). *Tytuvėnų kultūros centro tradicinių renginių aprašymai*.
66. *Tytuvėnų miesto kultūros įstaigų optimizavimas bei kultūros paslaugų prieinamumo didinimas*. Galimybių studija (2014). Užsakovas: Kelmės rajono savivaldybės administracija. Vilnius: UAB „Enero“.
67. *Tytuvėnų regioninio parko 2012–2015 metų veiklos ataskaitos (2012-2015)*. Tytuvėnų regioninio parko direkcija. Prieiga per internetą: http://trp.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=166&lang=lt (Žiūrėta 2015-02-05).
68. *Tytuvėnų seniūnijoje 2009 metais atlikti pagrindiniai darbai ir spręstinos problemos*. (2009). Tytuvėnų seniūnija.

69. *Tytuvėnų seniūnijoje 2010 metais atlikti pagrindiniai darbai ir spęstinos problemos.* (2010). Tytuvėnų seniūnija.
70. *Tytuvėnų seniūnijoje 2011 metais atlikti pagrindiniai darbai ir spęstinos problemos.* (2011). Tytuvėnų seniūnija.
71. *Tytuvėnų seniūnijos seniūno ataskaita už 2012 metus ir problemų analizė 2013 metams.* 2013-02-01 Nr. V1-2. (2013). Tytuvėnų seniūnija.
72. *Tytuvėnų seniūnijos seniūno ataskaita už 2013 metus ir problemų analizė 2014 metams.* 2014-02-10 Nr. V1-3. (2014). Tytuvėnų seniūnija.
73. *Tytuvėnų seniūnijos seniūno ataskaita už 2014 metus ir problemų analizė 2015 metams.* 2015-02-12 Nr. V1-2. (2015). Tytuvėnų seniūnija.
74. *Turizmo plėtos iki 2015 metų strategija.* (2002). VšĮ Lietuvos regioninių tyrimų institutas. Prieiga per internetą: www.lrti.lt/veikla/turizmostrat.doc. (Žiūrėta 2014-11-28).
75. *UNESCO World Heritage and Sustainable Tourism Programme. Action Plan 2013-2015.* (2013). Prieiga per internetą: <http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-669-6.pdf> (Žiūrėta 2015-01-29).
76. Vidrevičienė, I., Žukovskis, J. (2010). Lietuvos kaimo bendruomenių bei seniūnijų tikslai ir funkcijos. *Lietuvos kaimo vietovių konkurencingumo stiprinimas: geroji patirtis 4-oji mokslinė - praktinė konferencija*, p. 66–72. Akademija: LŽŪU.
77. Vilkončius, L. (2007). *Lietuvos kultūros politika ir kultūros įstaigų administravimas.* Šiuolaikinis kultūros įstaigų administravimas ir valdymas, Vilnius: Lietuvos kultūros darbuotojų tobulinimo centras, p. 55–92.
78. *VšĮ Tytuvėnų piligrimų centro 2013 metų veiklos ataskaita.* (2013). Patvirtinta dalininkų susirinkimo 2014 m. gegužės 20 d. protokolu Nr. 39.
79. *VšĮ Tytuvėnų piligrimų centro 2014 metų veiklos ataskaita.* (2014). Patvirtinta dalininkų susirinkimo 2015 m. kovo 27 d. protokolu Nr. 42.
80. Žalys, L., Žalienė, I., Iždonaitė-Medžiūnienė, I. (2010). Kultūrinis turizmas: esmė ir plėtrą skatinantys veiksniai. *Mokslas ir edukaciniai procesai*, 4(13), p. 121–135.
81. Žukovskis, J., Urmonienė, D., Jodenytė, R. (2013). Savivaldos institucijų įtaka kaimo raidai, taikant institucinės priklausomybės modelį. *Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje*, 1(5), p. 84–94.
82. Агалаков, Н.М. (2013.) Рекреационный бизнес и основные факторы обеспечения его конкурентоспособности (на примере туризма). *Материалы конференции "Актуальные вопросы повышения конкурентоспособности государства, бизнеса и образования в современных экономических условиях"*, p. 14–15.
83. Дмитриев, В. (2000). Партнерство культуры и туризма: вступление в XXI век. Теория и практика физической культуры, 8, p.1–2.
84. Колосинська М.И. (2011). Исследование теоретических подходов к определению категории «туризм». *Экономика. Управление. Инновации*, 2 (6), p.1–4.
85. Тайгибова, Т.Т. (2011). Влияние индустрии туризма на экономику страны и социально-культурную сферу. *Материалы международной научной конференции "Актуальные вопросы экономических наук"*. p. 125–128.

PRIEDAI

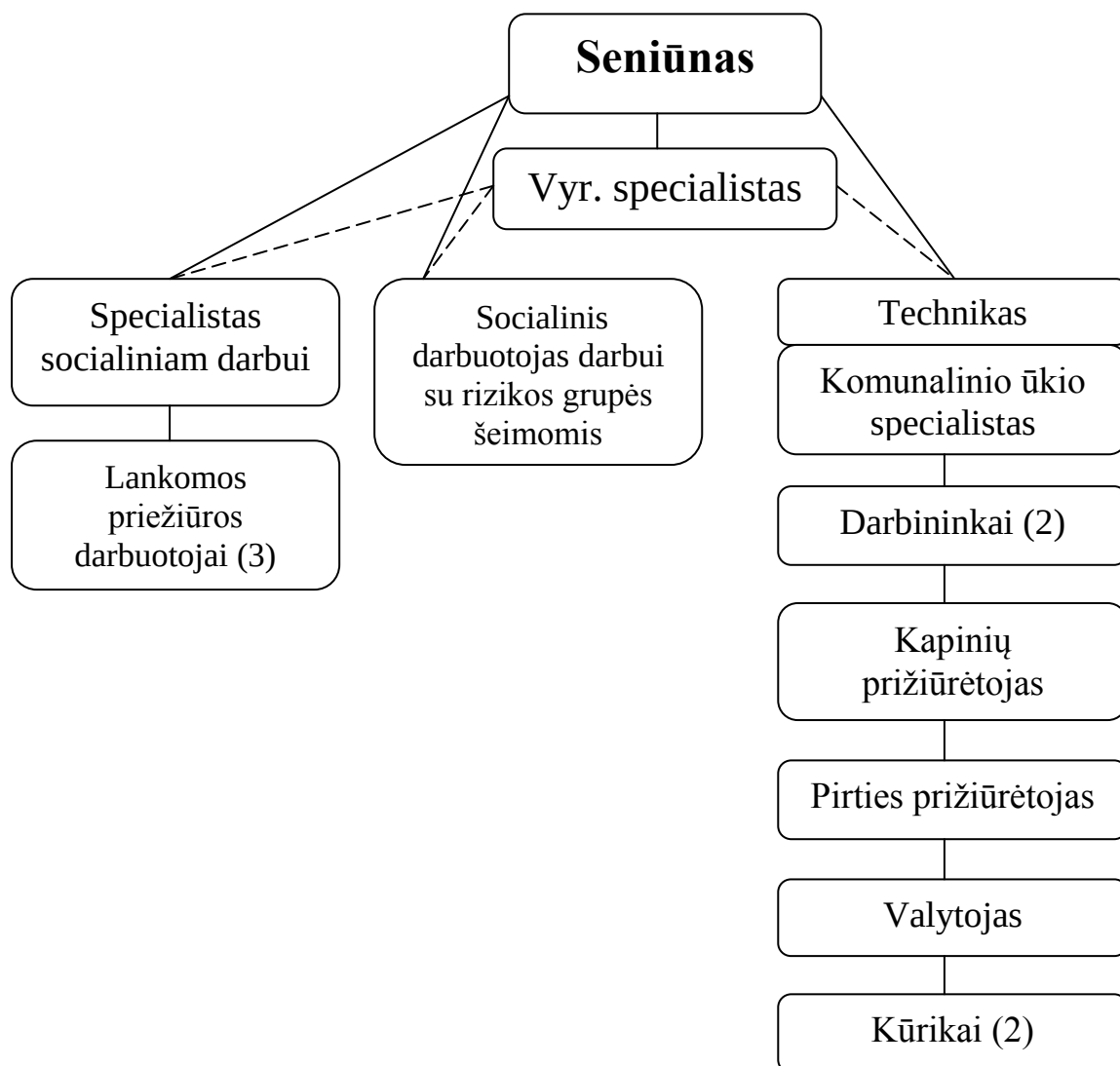
1 priedas

Seniūnijos vieta savivaldybės struktūroje ir instituciniai sąryšiai



Šaltinis: adaptuota autorės pagal Astrauską, A. (2002). Vietos savivalda ir vietos savivaldos problemos Lietuvoje; Kelmės rajono savivaldybės savivaldybės tinklapį www.kelme.lt/struktura ir kontaktai; Kelmės rajono savivaldybės tarybos 2014-12-19 sprendimą Nr. T-377; Vidrevičienė, I., Žukovskij, J. (2010). Lietuvos kaimo bendruomenių bei seniūnijų tikslai ir funkcijos.

Tytuvėnų seniūnijos struktūra



Šaltinis: adaptuota autorės pagal Kelmės rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2014-12-31 įsakymą Nr. A-1323

Pusiau struktūruotas INTERVIU

<i>Respondentas</i>		<i>Amžius</i>	
<i>Pareigos</i>		<i>Išsilavinimas</i>	
<i>Darbo stažas pareigose</i>		<i>Patirtis srityje</i>	

Gerbiamas respondente,

Šio tyrimo tikslas – atskleisti Jūsų nuomonę apie kultūrinio turizmo plėtros situaciją ir galimybes Tytuvėnų seniūnijoje. Jums yra garantuojamas anonimiškumas – Jūsų atsakymai bus koduojami ir tyrimo duomenys bus naudojami tik moksliniais tikslais.

Klausimyno gairės

1. Kokius objektus ar veiklą įvardintumėte svarbiausiais pritraukiant turistus kultūriniais tikslais?
2. Kuo Jūsų požiūriu išskirtinė ir palanki Tytuvėnų seniūnija yra turizmo plėtrai?
3. Koks Tytuvėnų seniūnijos potencialas Jūsų nuomone dar nepakankamai išnaudojamas pritraukiant turistus?
4. Kaip vertintumėte Tytuvėnų miestelio infrastruktūrą ir jos pritaikymą turizmo reikmėms? Kaip siūlytumėt ją tobulinti?
5. Kuo arba kaip Jūsų įstaiga prisideda prie kultūrinio turizmo paslaugų plėtojimo Tytuvėnų krašte? (įvardinkite konkrečias veiklas).
6. Kaip vertintumėte savo įstaigos turimus išteklius (materialiuosius, žmogiškuosius), kad galėtumėte realizuoti savo tikslus kultūrinio turizmo srityje? Su kokiomis problemomis susiduriate?
7. Kaip vyksta kultūrinio turizmo plėtros planavimo, derinimo veiklos, ar priimami sprendimai derinami su kitais (seniūnija, kitomis institucijomis, verslu, bendruomene, nevyriausybinėmis organizacijomis ir pan.)?
8. Kaip vyksta Jūsų institucijos bendradarbiavimas su seniūnija kultūrinio turizmo plėtros klausimais? Kaip vertintumėte komunikaciją, sprendimų priėmimą, bendradarbiavimą? Su kokiomis problemomis susiduriate? Ko Jums trūksta iš seniūnijos pusės?
9. Kaip manote, ką kultūrinis turizmas duoda, prisideda prie dabartinės seniūnijos gyventojų socialinės, ekonominės, kultūrinės situacijos?
10. Ką reiktų daryti ateityje siekiant seniūnijos gerovės didinimo, kultūrinio turizmo stiprinimo? Kaip Jūsų institucija ateityje planuoja prie to prisidėti?

Dėkoju už Jūsų laiką ir nuoširdžius atsakymus!

**Tytuvėnų seniūnijos užsakymu išleistos knygos,
reprezentuojančios Tytuvėnus**

Autoriai	Metai	Knygos pavadinimas	Leidykla
Baniulis, A., Butvilaitė, R., Iršėnas M., Klajumienė d., Šikaitė, J.	2006	„Tytuvėnai. Istorija, kultūra, meno paminklai“	Vilniaus dailės akademija
Kaljumienė, D.	2006	„Tytuvėnų Bernardinų bažnyčia ir vienuolynas“	Vilniaus dailės akademija
Kaljumienė, D.	2006	„Bernardine church and monasrey in Tytuvėnai“	Vilniaus dailės akademija
Vaitkevičiūtė-Kizienė, A., Krencienė, R., Motuzas, A., Saimininkienė, N., Griciūtė-Šveberienė, L.	2014	„Tytuvėnų bažnyčia ir vienuolynas 400 metų“.	VŠĮ Terra Publica“

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis nurodytais šaltiniais.

PROTOKOLAS Nr. 1 (Respondentas R₁)

1. Kokius objektus ar veiklą įvardintumėte svarbiausiais pritraukiant turistus kultūriniais tikslais?

Neabejotinai Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblis – pagrindinė kultūros traukos vieta ir su to objekto susijusi veiklos plėtra. Reiškia ne vien praveisti ekskursiją po bažnyčią ir vienuolyną, bet, kad atsirastų ir kitos paslaugos susijusios su kultūros paveldo puoselėjimu, paveldo plėtra, su vienuolių gyvenimo ypatumais su įvairiais vienuolių gyvenimo būdo etapais, amatais, kuriais buvo užsiimama siekiant pritraukti turistą ir parodyti tai, ko nėra kitur Lietuvoje. Kiek žinau Tytuvėnuose buvo ir vienuolių sodas ir vyno darykla ir archyvuose būtų galima atrasti kitų įdomių dalykų. Visa tai pritaikius šiuolaikiškai aplinkai būtų galima parduoti šią paslaugą. Kadangi Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblis patenka į piligrimų kelia ir yra vienas gražiausių Rytų europoje. Tai yra didžiulė dirva visai veiklai plėtoti. Tytuvėnuose yra ir daugiau kultūros paveldo objektų ir gana įdomių, apipintų įvairiomis legendomis. Pradedant nuo senesnių laikų, tai ir Bridvaišio piliakalnis, esantis prie Bridvaišio ežero ir įvairūs senkapiai, pilkapiai, esantys šalia Tytuvėnų miesto, Švento Jurgio kalnelis, Romerių mauzoliejinė koplyčia, senosios civilinės kapinės su koplyčia, dvarietės aplink Tytuvėnus: Pašakarnio ir Tytuvėnų dvarų sodybos, kurios yra įdomios savo istorija ir vertos aplankyti. Galima įtraukti ir toliau esančius maršrutus kaip Kubilių piliakalnis, vienas iš įspūdingesnių Lietuvoje. Nemažai yra ir padaryta, tai ekskursinės programos bažnyčioje, ekskursijos, kurias veda Tytuvėnų regioninis parkas, nes Tytuvėnai yra parko teritorijoje. Kad turistui būtų įdomūs, reikėtų siesti turizmą su edukologija, su mokymais, nes paprasta ekskursija, kurią gauna lankytojas yra išplėta, todėl būtų galima įtraukti keletą ekskursijų pėsčiomis po Tytuvėnų miestelį, nes pats miestelis yra įdomus. Tarpukario miestelio istorija labai įdomi. Istorija susipynusi ir su gamtos paveldu bei ištekiais. Paruošti pėsčiųjų maršrutą, kad būtų įdomu, bet tai turėtų būti susiję su jaunimu, nes parastas turistą nori pamatyti čia dabar ir greitai.

2. Kuo Jūsų požiūriu išskirtinė ir palanki Tytuvėnų seniūnija yra turizmo plėtrai?

Jeigu žiūrėti artimesnį regioną Šiaulių kraštą, ir kitų aplinkinių apskričių – Tauragės, Kauno regionų atžvilgiu, tai mes esame išskirtiniai turėdami miestelį su savo istorija ir išskirtiniu kultūros paveldu. Ne mažiau vertinga gamta ir gamtos paveldu, ko aplinkui dideliu kilometrų spinduliu to nerasi, nes to viename miestelyje, su tiek ežerų aplink ir kultūros paveldu nelabai rasi visoje Lietuvoje. Mes išskirtiniai turėdami tiek objektų sancaupų vienoje vietoje. Kita vietovė turi gražią bažnyčią, kita ežerėlį, dar kitą kokią kalvą, o mes turime viską vienoje vietoje: ir bažnyčia, ir istorija, ir ežerai, ir pilkapiai, menantys mūsų eros 2-4 amžių. Senosios Akmens amžiaus stovyklavietės radiniai prie Apušio ežero, kur dabar randama titnago nuolaužų. Čia yra kur plėstis. Senosios dvarvietės.

- 2.1. Kokia jūsų nuomonė apie gaminių savitumą?

Kad mes būtume išskirtiniai su kulinariniu paveldu, ar su liaudies meistrų darbais, mes nelaibai galime pasigirti, Ką buvome išgryninę, tai šiuolaikiška alaus darykla, naudojant senąsias alaus gaminimo technologijas Skogalio kaime. Dabar yra atsiradę keramikos meistrai Budraičiuose, kurie bando dirbti su moliu ir keramika, įtraukiant į veiklą vaikus. Budraičių bendruomenės ekologiškų produktų gamyba. Apylinėje yra likę keletas linų verpėjų.

3. Koks Tytuvėnų seniūnijos potencialas Jūsų nuomone dar nepakankamai išnaudojamas pritraukiant turistus?

Lankytojų turistus užimtumas per mokymus, edukacines programas. Galime išnaudoti piligrimų kelio (Popiežiaus Jono Pauliaus kelią) naudą. Tas jau yra daroma. Pradėtas tiesti dviračių takas tarp Tytuvėnų ir Šiluvos. Čia yra du didžiuliai kultūriniai židiniai, kurie vienas be kito sunkiai įsivaizduojami. Tas takas, manau, pritrauks daugiau lankytojų, sudarys galimybę daugiau apsigyventi tiek Šiluvoje, tiek Tytuvėnuose. Tai suartins Tytuvėnų-Šiluvos bendruomenės narius bendradarbiauti, suteiks galimybes naujoms idėjoms gimti. Čia yra labai svarbu, nes kuo daugiau žmonių, tuo daugiau idėjų, didesnė plėtra, lengviau gyventi.

4. Kaip vertintumėte Tytuvėnų miestelio infrastruktūrą ir jos pritaikymą turizmo reikmėms? Kaip siūlytumėt ją tobulinti?

Bendrai vertinant infrastuktūrą lankytojams ir gyventojams, palyginus su kitomis vietovėmis, jau tikrai pradėjo gėrėti ir plėtotis. Infrastruktūra gal jau 10 metų po truputį gerėja. Be seniūnijos, šiuo klausimu daug iniciatyvos yra parodę ir darbo idėję Tytuvėnų regioninis parkas. Pirmieji projektai, pirmosios informacinės sistemos įrengimai: stendai, rodyklės, pėsčiųjų takai, dviračių trasos, apžvalgos bokštai. Labai daug prisidėjo Tytuvėnų piligrimų centras atnaujindamas Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblio objektą, manau ir Tytuvėnų bendruomenė prisideda nors ir minimaliai, bet darydama renginius, mini darbelius. Mano žiniomis, dabar didžiulis projektas yra numatytas sutvarkyti Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblio teritoriją, ten esantį tvenkinį, miesto centrinę aikštę, nuo kurios atsivers nė vienam tytuvėniškiui nematytas vaizdas, nes dabar yra apžėlę medžiais ir ansamblis sunkiai matosi. Bus sutvarkytos miesto centro gatvės. Ir, žinoma, reikia Tytuvėnams dar daug pastangų. Reikia kažkokio amatų centro, mini muziejaus, nes bažnyčia visko negali priimti. Ateityje reikėtų atstatyti žydo Chvaideno namą, nes jis dabar avarinės būklės. Tytuvėnų augimas šiek tiek priklauso ir nuo planuose esamo pastatyti šiuolaikiško, modernaus, pritaikyto bendruomenei, kultūros centro pastato. Vis tai atlikus Tytuvėnams kažko ir nebereikia, tik veiklos, žmonių aktyvumo ir

tą aktyvumą reikia skatinti jau dabar, nes tušti pastatai nereikalingi. Esant žmonių aktyvumui, sustabdytume migraciją, išvykimą. Tada manau bus pasiekta viršūnė.

5. Kuo arba kaip Jūsų įstaiga prisideda prie kultūrinio turizmo paslaugų plėtojimo Tytuvėnų krašte? (įvardinkite konkrečias veiklas).

<...> turi didelę teritoriją, įspūdingų ir patrauklių kultūros objektų: Kubilių piliakalnis, Pagryžuvio dvaras, Tytuvėnų ir Pašakarnio dvarvietės, Pašiaušės, Mockaičių parkai, Pašimšės gynybiniai įtvirtinimai – retas objektas. Mes, kaip institucija, paslaugų teikti nelabai galime, tai nėra įtraukta į mūsų veiklos specifiką, bet papildoma, kaip darbuotojai, specialistai, galime papildomai reklamuoti, propaguoti. Tą mes ir darome per visokius renginius, arba jei kas užklausia - gyventojai, lankytojai ar žiniasklaida. Vienintelis konkretus darbas ką mes darome, tai juos prižiūrime tiek, kiek leidžia mūsų galimybės.

6. Kaip vertintumėte savo įstaigos turimus išteklius (materialiuosius, žmogiškuosius), kad galėtumėte realizuoti savo tikslus kultūrinio turizmo srityje? Su kokiomis problemomis susiduriate?

Ištekliai yra minimalūs. Pagrindinis darbas yra priežiūra. Kai kurie objektai yra ganėtinai dideli. Mes, kiek galime su savo biudžetu, su savo darbuotojais, darbininkais, vykdomė priežiūros darbus, bet tai yra minimalūs darbai. Tai priklauso nuo rajono valdžios, nuo jos požiūrio į kultūros paveldo objektus. Kaip pavyzdys Kubilių piliakalnis, turintis viršukalnėje 1 ha plotą ir didžiulius šlaitus. Ir, kaip pavyzdys, Medvėgalio piliakalnis Šilalės rajone. Aišku šis piliakalnis trigubai didesnis, bet vien jo šienavimo darbams metams yra skiriama 300 000 tūkst. Lt. (apie 100 000 eurų). Tuo tarpu mes Kubiliaus piliakalnio priežiūrai išleidžiame keletą šimtų eurų. Viskam reikia daugiau dėmesio ir daugiau lėšų.

7. Kaip vyksta kultūrinio turizmo plėtros planavimo, derinimo veiklos, ar priimami sprendimai derinami su kitais (bendruomenę, seniūniją, nevyriausybinėmis organizacijomis ir pan.)?

Kadangi kultūros paveldo objektuose, esančiose mūsų institucijos priežiūroje, veikla nėra vykdoma, objektai yra tik prižiūrimi, veiklą vykdo bendruomenės, kitos institucijos, o mes jiems tik padedame. Padedame pildant paraiškas projektams, tvarkant dokumentus, atstovaujame savivaldybėje rūpimais klausimais. Kaip pavyzdys: bendruomenė parašė paraiškėlę, mes nesamdydami brangių rangovų, su savo darbininkais kapinaites užtvėrėme. Derinimas vyksta. Bet kokie projektavimo darbai yra derinami su atitinkamomis institucijomis. Planuojamos veiklos ir svarbiausi darbai yra aptariami su bendruomenėmis, nevyriausybinėmis organizacijomis, gyventojais. Mes, pagal įstatymą privalome derinti visas seniūnijos veiklas su bendruomene. Turime 6 stiprias bendruomenes, 6 seniūnaičius, su jų nariais planuojame visą seniūnijos veiklą, teikiame jiems ataskaitas, išklausome kiekvienos individualios seniūnaitijos problemas ir jos sprendžiamos, ar tai būtų kultūros paveldas, ar kiti einamieji darbai.

8. Kaip vyksta Jūsų institucijos bendradarbiavimas su Tytuvėnų seniūnija kultūrinio turizmo plėtros klausimais? Kaip vertintumėte komunikaciją, sprendimų priėmimą, bendradarbiavimą? Su kokiomis problemomis susiduriate? Ko Jums trūksta iš seniūnijos pusės?

Bendradarbiavimo sutarčių nesame pasirašę, bet kadangi esame vienoje organizacijoje, tai natūraliai iškilus kokioms problemoms ar bendriems planams, tai aktyviai bendradarbiaujame. Deja, dar nebuvo pasitaikę, kas liestų kultūros paveldą. Dalyvaujame bendruose renginiuose, konsultuojamės iškilus problemoms, dėl bet kokios smulkmenos ar techninio dalyko. Komunikacija vyksta betarpiškai ir nuolat. Problemų susijusių su kultūros paveldu nėra, nes šiai dienai yra svarbesnių ir aktualesnių problemų.

9. Kaip manote, ką kultūrinis turizmas duoda, prisideda prie dabartinės seniūnijos gyventojų socialinės, ekonominės, kultūrinės situacijos?

Žiūrint į tai, kad Kelmės rajone vienas iš prioritetų yra turizmo plėtra, tai kas vyksta miestelyje ir apylinkėse, padedant Regioniniam parkui, Piligrimų centrui, tai matosi, kad judėjimas vyksta. Jei visą tą judėjimą nubrauktume, tikrai nematytume daug dalykų, kurie yra dabar. Nebūtų tiek parduotuvių ir jose darbo vietų, tušti regioninio parko pastatai ir piligrimų centro nebuvimo miestelis labai pajautų. Mes lyg ir nejaučiame, kad po truputį kyla mūsų miestelio ekonominė padėtis, tobulėjame kultūrine prasme, sprendžiasi socialinės problemos. Jei visas veiklas nubrauktume, tikrai pajustume miestelio nuosmukį ir netektume dar daugiau gyventojų. Dabar žmonės turi darbo vietas, išlaiko šeimas, pritraukia turistų. Vasarą atvyksta giminaičių, lankytojų, kuriuos priima namų ūkiai. Miestelyje suaktyvėja prekyba, paslaugos. Tą puikiai iliustruoja turizmo plėtra. Miesto centro sutvarkymas, sutvarkytos ežerų pakrantės. Prie Giliaus ežero įsikūrę nauji savininkai siūlo naujų vandens paslaugų, kiek žinau turi planų pasiūlyti paslaugas nebūdingas mūsų kraštui, kokių kitur Lietuvoje nėra. Visa tai rodo kad turizmo plėtra vyksta.

9.1. Kaip matote kintančią kultūrinę situaciją?

Kultūrine prasme. Pavyzdžiui piligrimai. Jie atvažiuoja į bažnyčią, apsižiūri ir išvažiuoja, bet jei bus paslaugų paketas ir jie turės laiko trumpai, greitai ką nors pamatyti, nes jie važiuoja, jie maldininkai, bet jei pasiūlysi sustoti papietauti, ar kokią veiklą susijusią su gamtos paveldu, nes su gamta jie turi stiprų ryšį, tai manau, kad susidomės, nes tiek gamtos turistai, tiek kultūros turistai sėveikauja ir ateityje sėveikaus.

10. Ką reiktų daryti ateityje siekiant seniūnijos gerovės didinimo, kultūrinio turizmo stiprinimo? Kaip Jūsų institucija ateityje planuoja prie to prisidėti?

Manau, kad pritaikyti lankymui kultūros paveldo objektus. Kubilių piliakalnio pritaikymas lankymui ir turizmui. Šis darbas jau bręsta ir, manau, jį atlikus bus naudingas tiek Tytuvėnams, tiek Kelmės rajonui. Ir visi kiti kultūriniai objektai, kurie verti dėmesio. Objektai yra įtraukti į Tytuvėnų regioninio parko, Tytuvėnų piligrimų centro turistinius maršrutus, jie nėra užmiršti.

11. Kokių dar turite kokių pasiūlymų, minčių pratęsiant mūsų pokalbį?

Sėkmės jums darbe.

Dėkoju už Jūsų laiką ir nuoširdžius atsakymus!

PROTOKOLAS Nr. 2 (Respondentas R₂)

1. Kokius objektus ar veiklą įvardintumėte svarbiausiais pritraukiant turistus kultūriniais tikslais?

Tytuvėnų seniūnijoje kaip svarbiausią ir vertingiausią kultūrinį objektą reiktų išskirti Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblį. Jį lanko piligrimai, turistai, čia vienuolyno ir bažnyčios erdvėse vyksta įvairūs renginiai. Reikšmingiausias kultūrinis renginys, mano nuomone, yra Tytuvėnų vasaros festivalis, kurio metu vykstantys renginiai pritraukia lankytojus bei garsina miestelio vardą. Kai kurie festivalio renginiai vyksta ne Tytuvėnuose, tačiau visur naudojamas tas pats juos siejantis vardas, kuriame naudojamas Tytuvėnų pavadinimas. Įvardijant veiklas, manau, kad išskirtinė, garsinanti Tytuvėnus, tai Tytuvėnų miestelio šventė „Tytuva“ turinti senas tradicijas. Ją žino ir lanko tytuvėniškiai bei miestelio svečiai. Jau penktus metus organizuojama šventė „Tytuvėlo“ taip pat turi didelį potencialą ateičiai. Pastaruosius du metus šios šventės metu vyko įvairūs sportiniai renginiai, varžybos, taip pat paskaitos apie sveiką gyvenimą, spektakliai, koncertai ir šokiai.

2. Kuo Jūsų požiūriu išskirtinė ir palanki Tytuvėnų seniūnija yra turizmo plėtrai?

Pirmiausia, tai kultūros objektai: nuostabus Bažnyčios ir vienuolyno kompleksas, greta kurio esantys tvenkiniai taip pat netrukus bus sutvarkyti. Manau, tai puiki kultūrinė erdvė įvairiems renginiams, koncertams. Prasipylus sutvarkytai erdvei, aplink bus galima tam išnaudoti daugiau, įvairesnių erdvių. Šis objektas įvairiapusiškas, priskirtinas ir istoriniams objektams, ir religiniams.

Išskirtiniai gamtos objektai – Tytuvėnuose yra puikūs ežerai, pušynas. Šias vietas galima išnaudoti ne tik rekreacijai, bet ir kultūriniam gyvenimui patvirtinti: gamtinėse erdvėse galima rengti renginius, plenerus ir t.t., pvz. išnaudoti sutvarkytą Giliaus ežero pakrantę, Bridvaišio piliakalnį, Šilo stadioną ir kt.

- 2.1. Kaip manote, ar Tytuvėnai turi savitų gaminių?

Išskirtinis ir jau žinomas prekinis ženklas – Tytuvėnų vasaros festivalis. Šie renginiai tam tikro sluoksnio žmonių žinomi visoje Lietuvoje. Išskirtinių pasiūlymų, edukacinių programų turi Tytuvėnų piligrimų centras. Tytuvėnų regioninis parkas – dar vienas gamtinės bei kultūrinės vertybės puoselėjantis centras. Jis prisideda tvarkant infrastruktūrą. Nemažai jo objektų yra už Tytuvėnų seniūnijos ribų, tačiau viskas yra susiję, ir piligrimai iš Šiluvos atkeliauja į Tytuvėnus, čia atvykstantys svečiai taip pat gali aplankyti Akmenų rūžos pažintinį taką, esantį netoli Tytuvėnų. Tytuvėnų regioninis parkas, kaip ir kiti Lietuvos parkai, turi savo produkto ženklą, kurio sertifikatą gali gauti ekologiškus, paveldo produktus gaminantys ir gamtai draugiškas paslaugas teikiantys asmenys, tačiau kol kas jis suteiktas dviem žmonėms visoje parko teritorijoje, nei vienas Tytuvėnų seniūnijos gyventojas jo neturi.

3. Koks Tytuvėnų seniūnijos potencialas Jūsų nuomone dar nepakankamai išnaudojamas pritraukiant turistus?

Manau, vertėtų labiau išnaudoti tai, ką davė gamta: ežerus, pušynus. Aišku, tai atsiremia į infrastruktūros kūrimą bei dideles investicijas. Taip pat, manau, Tytuvėnus galima būtų vystyti kaip aktyvaus poilsio centrą, kas jau yra po truputį daroma: įrengta dviračių trasa, jungianti gamtos ir kultūros objektus, informacinė sistema. Galima būtų siūlyti dar daugiau aktyvių pramogų. Vertėtų atsižvelgti į jaunimą: skatinti jaunimo turizmą, organizuoti stovyklas, plenerus, festivalius ir kitokią įdomią, netradicinę veiklą jaunimui.

4. Kaip vertintumėte Tytuvėnų miestelio infrastruktūrą ir jos pritaikymą turizmo reikmėms? Kaip siūlytumėt ją tobulinti?

Tytuvėnų miestelyje įrengta dviračių trasa, pastatyta informacinių stendų. Visą galima tobulinti – įrengti daugiau nuorodų, įdomiai, netradiciškai pateikti informaciją. Galbūt būtų smagu, jei tam tikrose miestelio vietose atsirastų įvairių žaismingų elementų: skulptūrėlių, lentelių su kokiais nors ženklais ar užrašais, ir visa tai galėtų įsiliesti į bendrą miestelio aplinką. Tai sukurtų netikėtą, žaismingą vietos aurą. Šiuo metu planuojami darbai prie vienuolyno, aikštės ir tvenkinio rekonstrukcija, taip pat labai prisidės prie miestelio infrastruktūros gerinimo, o, atsiradus naujiems kultūros namams, bendras vaizdas iš viso pasikeis į gerąją pusę.

5. Kuo arba kaip Jūsų įstaiga prisideda prie kultūrinio turizmo paslaugų plėtojimo Tytuvėnų krašte? (įvardinkite konkrečias veiklas).

Tytuvėnų <...> rūpinasi infrastruktūros, informacinės sistemos kūrimu bei saugojimu. Miestelyje jau ne vienerius metus stovi informaciniai stendai, įrengta dviračių trasa, atnaujinta Giliaus ežero pakrantė, kurioje vyksta įvairūs kultūriniai renginiai. Mūsų institucijos gidai taip pat veda įvairias ekskursijas parko teritorijoje, taip pat ir Tytuvėnų seniūnijos ribose.

<...> institucijos lankytojų centre vyksta renginiai, eksponuojamos parodos. Mes teikiame informaciją apie vietovę įvairiems suinteresuotiems asmenims ir organizacijoms – nuo pavienių interesantų, iki leidyklų bei turizmo agentūrų. Kuriame idėjas, teikiame pasiūlymus, rašome, įgyvendiname projektus, kurie prisideda prie šio tikslo. Padedame kitiems asmenims ar organizacijoms įgyvendinti savo idėjas, susijusias su turizmo paslaugų plėtojimu.

6. Kaip vertintumėte savo įstaigos turimus išteklius (materialiuosius, žmogiškuosius), kad galėtumėte realizuoti savo tikslus kultūrinio turizmo srityje? Su kokiomis problemomis susiduriate?

Materialiniai ištekliai yra gana riboti, kadangi Tytuvėnų <...> yra valstybės biudžetinė įstaiga. Didžiąją dalį pinigų įvairioms veikloms įgyvendinti gauname iš projektų, tiek ES, tiek vietinės reikšmės.

Žmogiškieji ištekliai taip pat riboti, kadangi direkcijoje dirba 6 darbuotojai: direktorius, ekologė, kultūrologė, reindžerė, buhalterė ir meistras, ir jie turi daug labai skirtingų funkcijų, o turizmas, darbas su lankytojais – tik viena jų. Dažniausiai susiduriame su laiko bei finansinių išteklių trūkumu.

7. Kaip vyksta kultūrinio turizmo plėtros planavimo, derinimo veiklos, ar priimami sprendimai derinami su kitais (seniūnija, kitomis institucijomis, verslu, bendruomenę, nevyriausybinėmis organizacijomis ir pan.)?

Taip, pasiūlymai ir sprendimai visuomet derinami su organizacijomis, kurios yra susijusios.

8. Kaip vyksta Jūsų institucijos bendradarbiavimas su seniūnija kultūrinio turizmo plėtros klausimais? Kaip vertintumėte komunikaciją, sprendimų priėmimą, bendradarbiavimą? Su kokiomis problemomis susiduriate? Ko Jums trūksta iš seniūnijos pusės?

Bendradarbiavimas vyksta, galbūt intensyviau Kelmės rajono savivaldybės lygmenyje. Pvz. kartu vykstama į parodą „Adventur, tačiau iškylančiais klausimais su seniūnija bendradarbiaujama visuomet, komunikacija yra gera, nes abi pusės visuomet yra nusiteikusios geranoriškai ir supranta, jog tai yra bendras tikslas.

Problemos – vėlgi laiko, finansų stoka, nes abi organizacijos turi daug veiklų ir įsipareigojimų, taip pat ribotus finansinius išteklius. Manau, abi pusės gali rodyti daugiau iniciatyvos ir skatinti viena kitą, tačiau čia susiduriama su ta pačia laiko ir išteklių problema.

9. Kaip manote, ką kultūrinis turizmas duoda, prisideda prie dabartinės seniūnijos gyventojų socialinės, ekonominės, kultūrinės situacijos?

Manau, kad taip, ne tik finansiškai. Galbūt neatkeliauja labai dideli, apčiuopiami pinigai, bet per visus vietinius verslus, pajamas per projektus ir panašius dalykus gaunamas teigiamas poveikis, bet ir prisideda prie įvaizdžio, „prekės ženklo“ gerinimo. Tytuvėnai, formuodami savo veidą kaip kultūrinio palikimo, kultūrinių renginių, kurortinis miestelis, kuria savo ateities gerovę.

10. Ką reiktų daryti ateityje siekiant seniūnijos gerovės didinimo, kultūrinio turizmo stiprinimo? Kaip Jūsų institucija ateityje planuoja prie to prisidėti?

Mano nuomone, reiktų bendromis jėgomis, kartu su kitomis institucijomis, miestelio gyventojais, verslininkais aptarti, tobulinti, kurti, generuoti idėjas. Tytuvėnų <...> darbuotojai visuomet galvoja, ką čia geriau padarius, sukūrus naudingą, kaip galėtų pritraukti lėšų ir pagerinti esamą situaciją. Taip pat stengiamės prisidėti organizuojant renginius, didinant vietovės žinomumą, saugant istorines žinias apie šį kraštą. Visuomet esame atviri idėjoms, pasiūlymams, naujovėms.

Dėkoju už Jūsų laiką ir nuoširdžius atsakymus!

PROTOKOLAS Nr. 3 (Respondentas R₃)

1. Kokius objektus ar veiklą įvardintumėte svarbiausiais pritraukiant turistus kultūriniais tikslais?

Visa infrastruktūra, gamta, žmogiškieji ištekliai, ir ten vykdomos veiklos. Viskas, kas gali apjungti ir skatinti turizmą. Pavyzdžiui, jei mes turime gražią gamtą, unikalų vienuolyną. Vienuolyne galime rengti edukacines ar koncertines programas būdingas Tytuvėnams, pavyzdžiui giesmių, būdingų Tytuvėnams programą. <...> galime jungtis su savo programa prie bet kurios institucijos. Pvz. su regioniniu parku galime daryti programas apie gamtą, teritoriją, apie iškilus žmones: rašytojus, viską kas būtų įdomu ir ką būtų galima pasiūlyti bendru paketu. Aš taip išsivaizduoju kultūrinį turizmą. Atskiras turizmas mūsų kultūrinis, mes keičiamės mainais. Pas mus atvažiuoja kolektyvai, aš siūlau ekskursiją į vienuolyną, galim parodyti regioninį parką. Jei ilgesniam laikui, sėdu į autobusą ir važiuoju aprodyma vietoves. Nes jei kolektyvas atvažiavęs pakoncertuos, atliks kaip pareigą jie nepažins Tytuvėnų. O kai aproda vietovę, supažindini, tai jei atveš visą autobusą, nes juos sudominai. Jie sudomins savo artimus žmones, bendradarbius, nes būtent geriausia reklama iš lūpų į lūpas. Turi būti paketas ir turi būti bendra turizmo vizija. Reikia sudaryti paketą, kad turistai galėtų rinktis. Buvo toks atvejis man paskambino ir pareiškė norą išgirsti Tytuvėnų vargonų muziką. Jie sutinka susimokėti. Mums belieka suorganizuoti, kad kažkas ateitų ir pagrotų. O tada galime pasiūlyti ekskursiją po regioninio parko teritoriją. Mūsų tikslas kuo daugiau įbrukti informacijos čia atvykusiems.

2. Kuo Jūsų požiūriu išskirtinė ir palanki Tytuvėnų seniūnija yra turizmo plėtrai?

Išskirtinė savo gamta. Nes turime ežerus, turime upes, miškus, girias. Turim idealią gamtą, turim išskirtinį vienuolyną, kaip didžiulį traukos objektą. Kultūra pasigirt negalim, nes visi žinome koks kultūros namų statinys. Iš tiesų infrastruktūra labai daug reiškia, Šiuo metu kultūros centro statinys labai didelė spraga. Mes pajėgūs daryti tarptautinius projektus, bet neturime kur. Atvažiavo Ukrainos cirkas. Salė pilna žmonių. Patalpos žemos, parodyti visos programos negali. O kokia pasiūla, toks ir atsakas. Turėdami geras patalpas galėtume pasiūlyti tarptautinių, respublikinių renginių. Turizmas plėstųsi. Atvažiavę žmonės palieka pinigus. Neseniai Tytuvėnuose koncertavusios kapelos nariai išreiškė susidomėjimą gamta, vasarą atvažiuoja su šeimomis. Jiems čia patinka, čia ramu.

3. Koks Tytuvėnų seniūnijos potencialas Jūsų nuomone dar nepakankamai išnaudojamas pritraukiant turistus?

Gal nėra bendro matymo. Visumos matymo. Verslo pajungimas. Mes galim verslui padėti, verslas – mums. Bendro matymo, kokius mes norime matyti Tytuvėnus, ką mes galime pasiūlyti turistui dabar, turėtų būti sudėliotos programos, kad galėtume pasiūlyti turistui. Pavyzdžiui Sedulos poilsio bazė. Mes turime žinoti kainas, kad galėtume pasiūlyti turistui apsistoti, bet turėtų būti grįžtamasis ryšis. Jei jūs atvažiavote į Sedulą, jie turėtų pasiūlyti, kad jūs galite aplankyti šį ar kitą objektą., ten galima dviračiai pavažiuoti ar kt. Kodėl su Seduloje poilsiaujančiais užsieniečiais nepadaryti draugystės vakarą, kad jie išsivežtų gerus įspūdžius? Šiuo atveju galime įsijungti mes su savo veiklomis. Lietuvos nenustebinsi su kapela, bet užsieniečiams būna įdomu.

4. Kaip vertintumėte Tytuvėnų miestelio infrastruktūrą ir jos pritaikymą turizmo reikmėms? Kaip siūlytumėt ją tobulinti?

Matau labai daug. Tikrai yra labai daug padaryta. Kas liečia ežerus, jie tikrai sutvarkyti kas liečia patį miestelio centrą, tai graudu: kultūros centras, biblioteka, centrinis skveras, teritorija už bažnyčios. Nes miesto centras tai miesto vizitinė kortelė. Bet jei pavyktų pagal projektą pagal atliktą Galimybės studiją, tai sublizgėtų visas centras. Juk atvažiavęs žmogus pirmiausia kur sustoja, ten ir mato. Sutvarkius centro infrastruktūrą susidomėtų kiekvienas atvykęs – o kas toliau?

5. Kuo arba kaip Jūsų įstaiga prisideda prie kultūrinio turizmo paslaugų plėtojimo Tytuvėnų krašte? (įvardinkite konkrečias veiklas).

Tiesiogiai leisdama kiekvienam, kas apsilanko <...> pažinti Tytuvėnus. Negailim nei laiko, nei energijos, kad parodyti tai, ką turim, sudominti žmogų. Ir tikimės, kad išvažiavę žmonės išsiveža gerus įspūdžius ir patys tampa gyva reklama. Būna įvairios stovyklos. Vaikų dainuojamosios stovyklos. Prisidedame savo renginiais, programa, įgarsinimu. Visur kur reikia, kuo mes pajėgūs. Bet mūsų sąlygos ribotos.

5.1. Kas riboja jūsų sąlygas?

Pastato trūksta. Kad žmogui būtų smagu ateiti, dalyvauti, kad galėtume kviestis kolektyvus ir nebūtų gėda. Dabar nėra kur.

6. Kaip vertintumėte savo įstaigos turimus išteklius (materialiuosius, žmogiškuosius), kad galėtumėte realizuoti savo tikslus kultūrinio turizmo srityje? Su kokiomis problemomis susiduriate?

Materialūs ištekliai yra minimalūs. Biudžetas skirtas tik išgyvenimui, kultūrinei veiklai. Instrumentams, rūbams finansavimo nėra. Juos nusiperkame tik iš savo spec. programų lėšų, surinktų gyventojų 2 proc. arba iš projektų. Dabar kolektyvai ruošiami Dainų šventei, tai iš Liaudies kultūros centro gauname rūbus. Dabartinė savivaldybės valdžia tikrai padeda. Duotavo siuvimo išlaidas kolektyvų rūbams. Pasiuvome vienam kolektyvui, dabar dar kapelai pasiūsim. Per tiek metų čia yra pirmi atvejai, kad skirta iš savivaldybės. Šiaip veiklai –nulis, visi renginiai daromi iš iniciatyvos iš rėmėjų, iš savo asmeninio biudžeto. Finansavimo labai trūksta.

Žmogiškieji ištekliai gana neblogi, tačiau labai reikėtų Tytuvėnams režisieriaus. Jei yra miestelis ir galvojama apie turizmo plėtrą, turi būti ir režisierius. Kultūroje negali vienas žmogus būti visų galų meistras. Nes pas mus taip galvojama, jei žmogus baigė pučiamuosius, tai jis gali ir chorui vadovauti ir choreografijos būrelius gali turėti. Kada pas mus dirbo režisierė Griciūtė, labai pasijautė. Regimantas susikoncentravo į muziką, įgarsinimus, Henrika į choreografiją, aš į stambesnius renginius, atvažiuojančius, į projektus, nes veiklos labai daug. O Andrėja Griciūtė sugebėdavo teatralizuotai viską apjungti, nes žmogus baigęs specialius mokslus, o dar ir papildomas žmogus. Nes jei bus naujas kultūros centras, tai režisieriaus etatas būtinai turi būti, o tada jau ir suaugę, ir vaikai galėtų būti įtraukiami į teatrą. Su teatru ir vėl labai gražiai galima apžaisti turistus. Pavyzdžiui teatralizuota prie Giliaus ežero takelio padaryti edukacines, pažintines programas. Kai kultūra įsijungia nepastebėta, bet kelionę padaro įsimintiną.

7. Kaip vyksta kultūrinio turizmo plėtros planavimo, derinimo veiklos, ar priimami sprendimai derinami su kitais (seniūnija, kitomis institucijomis, verslu, bendruomene, nevyriausybėmis organizacijomis)?

Manau, kad taip. nes iš tiesų derinam. Neturim tik patalpų. Šiuo metu Šarkauskas pasiūlė dailės parodą, mes neturime kus eksponuoti. Pasiūlėme Piligrimų centrui – mielai sutiko. Darėm parodą regioniniam parke. Bendradarbiaujam visuose renginiuose.

8. Kaip vyksta Jūsų institucijos bendradarbiavimas su seniūnija kultūrinio turizmo plėtros klausimais? Kaip vertintumėte komunikaciją, sprendimų priėmimą, bendradarbiavimą? Su kokiomis problemomis susiduriate? Ko Jums trūksta iš seniūnijos pusės?

Sudėtingas klausimas, nes visiems daug ko trūksta. Pirmiausiai trūksta lėšų ir seniūnijai, nes gali ateiti su bet kokia idėja, bet to neužtenka, reikia įgyvendinimo, tada reikia platesnių ieškojimų, galimybių sumanymas įgyvendinti. Kokios seniūnijos galimybės? Kad ir padėti įtikinti rajono valdžią, kad mums reikia, nes jeigu eina vieninga visuomenė, ar vieningi miestelio įstaigų atstovai, tai galimybės gauti ko nors didesnės. Reikėtų išlikti vieningiems šitam sprendime ir palaikyti vieniems kitus. O kol kas taip ir darome. Kai reikia sueiname, susiburiame, pasikalbame. Mes tarpusavyje labai sutariame, bet gal reikėtų stiprybės, kai reikia atstovėti, gal reikėtų vienyti ir aukštesnėse institucijose atstovauti kartu su seniūnu ir intensyviai siekti tikslų. Pirmiausia žinoti ko mums reikia. Gal nereikia kelių smulkių švenčių, bet padaryti vieną gerą miesto šventę.

9. Kaip manote, ką kultūrinis turizmas duoda, prisideda prie dabartinės seniūnijos gyventojų socialinės, ekonominės, kultūrinės situacijos?

Pirmiausia turistai atneša pinigus, kurie lieka rajone, mūsų įstaigose. Kurios gali iš tų lėšų daryti didesnę pasiūlą. Bet kuriuo atveju turizmas visame pasaulyje prisideda prie biudžeto. Ir stipriai. Naudinga visiems ir vietos verslininkams ir visiems žmonėms.

10. Ką reiktų daryti ateityje siekiant seniūnijos gerovės didinimo, kultūrinio turizmo stiprinimo? Kaip Jūsų institucija ateityje planuoja prie to prisidėti?

Mes tikrai daug pasiūlysiame, jei turėsime naują kultūros centrą, naują biblioteką. Viena idėjų įkurti stacionarią Stepono Varašiaus parodą, kuri veiktų nuolat ir ją galėtų lankyti bet kada atvykę į Tytuvėnus žmonės. Gal daryti renginius Varašiui paminėti, ne tytuvėniškiams, o atvykstantiems turistams, nes jiems viskas nauja. Tegul ateina 10 žmonių, bet gal tai virst tradicija, kad, pavyzdžiui, kiekvienų metų birželio ar liepos tokią dieną vyksta renginys Varašiui ir atvykę lankytojai žinos apie tokį renginį. Galima padaryti visą ciklą renginių. Atidirbti programas, skirtas turistui, kartu su bažnyčia, piligrimų centru, įtraukiant vargonų muziką. Ekskursija po Tytuvėnus, regioninį centrą, vakare – programa kultūros centre apie mūsų žymius žmones. Viską, ką turime reikia surinkti į vieną krūvą ir išdėlioti. Bet vis tik, infrastruktūra yra pirmiausia.

- 10.1. Gal dar turite kokių pasiūlymų, minčių pratęsiant mūsų pokalbį?

Manau, kad reikia ir gyventojus įtraukti į šią veiklą, nes atvykstantys ne vis gali apsistoti viešbutyje. Ne visiems patinka, ar per brangūs, Sedulos nameliai. Šeimoms su mažais vaikais reikia vieno kambario, virtuvėlės. Gyventojai galėtų pasiūlyti paslaugas. Manau, kad mes išmoksime gyventi. Gal dabartiniai vyresni žmonės baugesni, bet manau, kad likę jaunesni gyventojai užsiims apgyvendinimo paslaugų veikla, susikurs darbo vietas.

Dėkoju už Jūsų laiką ir nuoširdžius atsakymus!

PROTOKOLAS Nr. 4 (Respondentas R₄)

1. Kokius objektus ar veiklą įvardintumėte svarbiausiais pritraukiant turistus kultūriniais tikslais?

Senuose dokumentuose galima rasti laikmetį, kuriame Tytuvėnai minimi kaip kurortinis miestelis. Mus supa ežerai, miškai, tačiau, manau, kad neverta net abejoti, kad svarbiausias Tytuvėnų traukos objektas – vienas iš didžiausių kultūros paveldo objektų yra Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblis. Mūsų ansamblyje galėčiau išskirti turistų grupes į piligriminius turistus ir turistus ieškančius kažko naujo. Piligrimai yra turistai, kurie keliauja tikėjimo keliais, ieško sielos ramybės. Kita turistų grupė, būtų aktyvaus turizmo mėgėjai. Šiandien turizmo srityje nebeužtenka sauso istorijos žinojimo ir išdėstymo. Turistus, lankytojus reikia pritraukti naujomis idėjomis, naujais pasiūlymais, kurie ansamblį darytų dar patrauklesnį ir pritrauktų įvairaus spektro turistus.

2. Kuo Jūsų požiūriu išskirtinė ir palanki Tytuvėnų seniūnija yra turizmo plėtrai?

Mano nuomone seniūnija išskirtinė iš kitų seniūnijų savo bažnyčios ir vienuolyno ansambliu, švariais ežerais, pušynai. Žodžiu, švaria ir ramia gamta.

- 2.1. Jūsų nuomone, be objektų ir gamtos, kokiais savitumais (gaminiais) pasižymi seniūnija?

Kiek žinau, miestelis kažkokių išskirtinių gaminių neturi. Tačiau, žinant, kad tai gali būti vienas iš turistų traukos objektų, Vėl „Tytuvėnų piligrimų centras“ dirba tuo klausimu ir jau š.m. balandžio 10 d. pristatys naują edukacinę programą „Piligrimų gira“, kuri turėtų padidinti domėjimąsi Tytuvėnais, bei juose siūlomomis paslaugomis. Edukacinės programos metu bus pristatyta penkių skirtingų rūšių naminė gira, kuri išsiskiria skoniu, istorija ir edukacinės programos pravedimu. Labai tikimės, kad šis produktas taps išskirtiniu ženklu bei trauką skatinantis produktas.

3. Koks Tytuvėnų seniūnijos potencialas Jūsų nuomone dar nepakankamai išnaudojamas pritraukiant turistus?

Paminėsiu dar kartą, kad didžiausias potencialas yra Tytuvėnų ansamblis bei Tytuvėnus supantys ežerai, upės. Manau, kad sujungus šiuos du objektus, panaikinus sezoniskumą ir sukūrus tinkamas sąlygas, galima pritraukti daug lankytojų, kurie pasilikę Tytuvėnų miestelyje praleistų puikų laiką, bei papildytų Kelmės rajono biudžetą.

4. Kaip vertintumėte Tytuvėnų miestelio infrastruktūrą ir jos pritaikymą turizmo reikmėms? Kaip siūlytumėt ją tobulinti?

Kiekvieno miesto bei miestelio infrastruktūrą galima tobulinti nuolatos, tai nesustojamas procesas reikalaujantis daug piniginių lėšų. Labai džiaugiamės, kad šiai dienai infrastruktūros plėtimasis ir atsinaujinimas yra prasidėjęs. Tai labai svarbu plėtojant turizmą, kuriant naujus pasiūlymus, bet idėjas.

5. Kuo arba kaip Jūsų įstaiga prisideda prie kultūrinio turizmo paslaugų plėtojimo Tytuvėnų krašte? (įvardinkite konkrečias veiklas).

Mūsų įstaiga prisideda prie paslaugų plėtojimo Tytuvėnuose restauruodama Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblį, kurdama ir platindama turistinius maršrutus, edukacines programas, teikdama turizmo informaciją. Vedame ekskursijas po Tytuvėnų miestelį, po Tytuvėnų bernardinų vienuolyną turime sudarę du maršrutus. Darome ekskursijas po Kelmės rajono lankomus objektus. Pagal atskirus lankytojų ar grupių pageidavimus sudarome individualius maršrutus. Teikiame konsultacijas apgyvendinimo, maitinimo klausimais. Pagal pageidavimus vestuvėms ar krikštynoms atliekame bažnyčios puošimą.

- 5.1. Gal galite įvardinti konkrečias veiklas, skatinančias kultūrinio turizmo plėtrą Tytuvėnuose?

Aktyviai dirbame su įvairiomis programomis, siekdami, kad atvykę turistai kuo įspūdingiau ir įsimintiniau praleistų laiką. Turime gidus, kurie ekskursijas gali praveisti apsirengę vienuolių ar XIX a. pabaigos valstietiškais rūbais. Darome įvairias edukacines programas, tokias kaip: Šv. Pranciškaus paukšteliai, Žaliasparnio angelo gėlė, Su maldos vėriniais per pasaulį, Bitininkystės ūkio, medaus, midaus, žvakininkystės, bitininkystės edukacinės programos, jau minėta „Piligrimų gira“.

6. Kaip vertintumėte savo įstaigos turimus išteklius (materialiuosius, žmogiškuosius), kad galėtumėte realizuoti savo tikslus kultūrinio turizmo srityje? Su kokiomis problemomis susiduriate?

Mūsų įstaiga yra finansuojama iš Kelmės rajono savivaldybės biudžeto. Mūsų tikslams ir idėjoms įgyvendinti trūksta piniginių lėšų, taip pat idėjų įgyvendinimą apriboja ansamblyje esamų pastatų kultūros paveldo statusas. Šis statusas turi savų pliusų, savų minusų. Išskirtinis statusas bet kokių idėjų sąmatas padidina 200 kartų. Bet kokį tikslą, ar naują, įgyvendinant reikia daug investicijų, kurių centras neturi. Didžiausia problema Tytuvėnuose yra sezoniskumas, kuris turi didelę įtaką ne tik paslaugų vystymui, bet ir naujų idėjų įgyvendinimui.

7. Kaip vyksta kultūrinio turizmo plėtros planavimo, derinimo veiklos, ar priimami sprendimai derinami su kitais (seniūnija, institucijomis, verslu, bendruomene, nevyriausybėmis organizacijomis)? bendruomenę, seniūniją, nevyriausybines organizacijas ir pan.?
Visi sprendimai susiję su turizmo plėtra yra aptariami ne tik su Tytuvėnų seniūnija, bet ir su Kelmės rajono savivaldybe. Priimant kažkokius svarbius sprendimus, visada kreipiamas didelis dėmesys į miestelio bendruomenę.
8. Kaip vyksta Jūsų institucijos bendradarbiavimas su seniūnija kultūrinio turizmo plėtros klausimais? Kaip vertintumėte komunikaciją, sprendimų priėmimą, bendradarbiavimą? Su kokiomis problemomis susiduriate? Ko Jums trūksta iš seniūnijos pusės?
Mūsų <...> labai glaudžiai bendrauja bei bendradarbiauja su Tytuvėnų seniūnija. Mes jokių problemų neturime su Tytuvėnų seniūnija, ar jos kolektyvu. Mūsų atžvilgiu seniūnija labai geranoriška ir mūsų įstaigai padeda, kiek tai leidžia jos galimybės.
9. Kaip manote, ką kultūrinis turizmas duoda, prisideda prie dabartinės seniūnijos gyventojų socialinės, ekonominės, kultūrinės situacijos?
Kultūrinis turizmas yra aktualus kiekvienam rajonui, miesteliui ar jo apylinkei. Mūsų miestelio vietiniams gyventojams nelabai aktualūs kultūriniai renginiai. Vietiniai gyventojai daugiau dalyvauja valstybiniuose minėjimuose, gimnazijos mokinių rengiamuose koncertuose. Vasaros festivalio koncertuose bei Piligrimų centro organizuojamuose renginiuose dalyvauja atvykstantojo turizmo dalyviai ir žiūrovai.
10. Ką reiktų daryti ateityje siekiant seniūnijos gerovės didinimo, kultūrinio turizmo stiprinimo? Kaip Jūsų institucija ateityje planuoja prie to prisidėti?
Visų pirma reiktų mažinti gyventojų išvykimą iš Tytuvėnų, didinti darbo vietų skaičių, mažinti sezoniskumą. Mūsų įstaiga planuoja prisidėti kurdama naujas paslaugas, naujus paslaugų paketus, kurie turistui suteiktų galimybę apsistoti ilgesniam laikui Tytuvėnuose.

Dėkoju už Jūsų laiką ir nuoširdžius atsakymus!

PROTOKOLAS Nr. 5 (Respondentas R₅)

1. Kokius objektus ar veiklą įvardintumėte svarbiausiais pritraukiant turistus kultūriniais tikslais?

Mano nuomone tai Tytuvėnų vienuolyno ir bažnyčios ansamblis, S. Romerienės šeimos mauzoliejus, Bridvaišio piliakalnis, akmenų rūža, Tytuvėnų apylinkėje esančios „kabančios pelkės“ ir Tytuvėnus garsinantis Tytuvėnų vasaros festivalis.

2. Kuo Jūsų požiūriu išskirtinė ir palanki Tytuvėnų seniūnija yra turizmo plėtrai?

Tytuvėnų seniūnija yra strategiškai labai palankioje vietoje religinių objektų lankytojams, ypač turistams iš Lenkijos. Nuo Vilniaus Aušros vartų, per Šiluvą, aplankant Tytuvėnų bažnyčią ir vienuolyną vykti į Kryžių kalną prie Šiaulių. Istorijos mylėtojams – Tytuvėnuose vykusią kun. Mackevičiaus vadovaujamų sukilėlių takai, paminklas 1863m. sukilimui atminti. Kultūros gerbėjams – Maironio ir S. Romerienės, R. Mikutavičiaus kūrybos pėdsakai ir gyvenimo istorija Tytuvėnuose. Gamtos mylėtojams – ežerai, pelkės, apžvalgos bokštas, paukščių migracijos stebėjimo vietos.

3. Koks Tytuvėnų seniūnijos potencialas Jūsų nuomone dar nepakankamai išnaudojamas pritraukiant turistus?

Nesukurta infrastruktūra. Trūksta vietos prie ežerų autoturistams su nameliais ant ratų apsistoti, nėra veiklos aktyvaus vandens sporto entuziastams, nesukurtas paslaugų tinklas poilsiautojams. Jiems nėra ką veikti vakare – jokių boulingų, biliardų, gero lygio naktinio klubo su gera kultūrine programa, nėra net tinkamų kultūros namų. Avarinės būklės 50 metų iš klebonijos nuomojamas medinukas atspindi kultūros lygį.

4. Kaip vertintumėte Tytuvėnų miestelio infrastruktūrą ir jos pritaikymą turizmo reikmėms? Kaip siūlytumėt ją tobulinti?

Trūksta pasivaikščiojimo takų miestelio prieigose. Gali būti ir šiaurinio. Dabar daugiau vaikstoma aplink ežerus, bet tai nėra taip saugu. Takai ypač patraukli būtų mamoms su mažais vaikais ir vežimėliais, jaunos kavinukės su šviežiomis bandelėmis ir ledais, suvenyrų krautuvėlės su tik tai vietai būdingais daiktais. Nėra pakankamai autobusų, mašinų stovėjimo aikštelių.

5. Kuo arba kaip Jūsų įstaiga prisideda prie kultūrinio turizmo paslaugų plėtojimo Tytuvėnų krašte? (įvardinkite konkrečias veiklas).

Tytuvėnų <...> rengia tradicinę Alyvų šventę. Puoselėdami kultūrines ir istorines krašto vertybes, ant Bridvaišio piliakalnio organizuojame rudens lygiadienio, Baltų vienybės dieną. Turime paruošę tris edukacines programas. Priimame bendruomenių atstovus iš kitų rajonų ir kaimyninių šalių savo renovuotoje bendruomenės svetainėje su ištaigingu rūsiu. Tai mūsų <...> įvykdytas LEADER projektas už 160 tūkst. Lt. Interneto svetainėje reklamuojame visus savo ir kitų Tytuvėnų organizacijų – Tytuvėnų seniūnijos, Kultūros centro, Tytuvėnų gimnazijos, Regioninio parko, Piligrimų centro renginius.

6. Kaip vertintumėte savo įstaigos turimus išteklius (materialiuosius, žmogiškuosius), kad galėtumėte realizuoti savo tikslus kultūrinio turizmo srityje? Su kokiomis problemomis susiduriate?

Materialių išteklių turime labai nedaug, daugiausia viskas paremta savanorišku bendruomenės narių darbu. Turime labai veiklią, savo kraštą ir jo kultūrą dievinančių žmonių, jų pastangų dėka, dažnai remiami seniūnijos ir vietos verslininkų, vykdomė įvairius projektus. Veiklą ir idėjų daug, tik nėra finansavimo. Ir tai labai džiaugiamės žmonių iniciatyva, geranoriškumu, nes bendruomenės nariai ateina ne tik su savo idėjomis, bet dažnai ir su savo kitais ištekliais, įvairiomis priemonėmis ar produktais reikalingais vienam ar kitam renginiui.

7. Kaip vyksta kultūrinio turizmo plėtros planavimo, derinimo veiklos, ar priimami sprendimai derinami su kitomis institucijomis, organizacijomis (seniūnija, institucijomis, verslu, bendruomene, nevyriausybinėmis organizacijomis ir pan.)?

Labai sunkiai vyksta derinimo darbai, bandėme inicijuoti tradiciją susiplanuoti veiklą su gimnazija, kultūros centru, piligrimų centru, bažnyčia ir kt. suinteresuotom organizacijom, bet pavyksta susiplanuoti tik gruodžio mėnesiui, kai renginių ištis labai daug. Kadangi miestelis yra nedidelis, dažniausiai organizatoriai ir dalyviai dubliuojasi. Kad to išvengtume, turime planuoti. Šiais metais jau deriname ir gegužės mėnesio renginius. Nes šį mėnesį vyksta mūsų organizuojama Alyvų šventė, Tytuvėnų gimnazijos paskutinis skambutis, bažnyčioje organizuojama vaikų pirmoji Komunija. Bet iniciatyvos rinktis vieną kartą per mėnesį ir suderinti renginių datas liko neišgirsta. Paskui Regioninis parkas pyksta, kad gimnazijos angliškos dainos konkursas užgožia Žemės dienos renginius, mokiniai dalyvauja gimnazijos, o ne parko renginiuose.

8. Kaip vyksta Jūsų institucijos bendradarbiavimas su seniūnija kultūrinio turizmo plėtros klausimais? Kaip vertintumėte komunikaciją, sprendimų priėmimą, bendradarbiavimą? Su kokiomis problemomis susiduriate?

Ko Jums trūksta iš seniūnijos pusės?

Žinoma, visada galima bendradarbiauti dar geriau, bet ir dabar skūstis negalime. Mūsų šventės yra ir seniūnijos rūpestis, juk žmonės tie patys, be seniūnijos mes nei iš vietos. Elementariausi dalykai, tai yra vietos parinkimas šventei,

scenos pastatymas, transportas, valymas po šventės – seniūnijos rūpestis. Kaip ir seniūnija be mūsų idėjų, aktyvaus palaikymo viena nedalyvauja kasmetinėje tarptautinėje Lino šventėje. Kiekvienais metais iš seniūnijos sulaukiame ir materialinės pagalbos <...>. Vienais metais buvo nupirkti visi indai <...> svetainei. Dabar visos patalpos su visa virtuvės įranga yra nuomojama už simbolinę kainą miestelio gyventojams ir svečiams įvairioms progoms – klasės draugų susitikimams, asmeninėms šventėms, organizacijų susirinkimams ir kt.

9. Kaip manote, ką kultūrinis turizmas duoda, prisideda prie dabartinės seniūnijos gyventojų socialinės, ekonominės, kultūrinės situacijos?

Labai daug duoda. Kiekvienas kultūrinis renginys, ar tai būtų bendruomenės šventė, ar Tytuvėnų vasaros festivalio renginys, ar Tytuvos šventė, Tytuvelo, Lino šventė, nesvarbu kokia, sutraukia į miestą daugybę žmonių iš aplinkinių rajonų. Namo sugrįžta čia gimę ir augę tytuvėniškiai, supažindina savo vaikus su krašto tradicijomis. Tuo metu miestelėnai kviečiasi gimines ir draugus iš visos Lietuvos. Emigravę kraštiečiai grįžta namo atostogoms, derindami jų grafikus prie vykstančių renginių, parsiveža savo darbdavius parodyti lietuviškų tradicijų, supažindina su savo gimtąja aplinka. Vasarą, kai vyksta daugiau renginių, miestelyje nebepažįsti žmonių, nes labai daug atsiranda atvažiavusių. Tuo tarpu žiemą su visais sveikiniesi po kelis kartus per dieną. Šis vasarą vykstanti žmonių judesys ne tik pagyvina miestelį, bet čia būdami, čia pirkdami, nuomodami kelia ir miestelio ekonominę gerovę.

10. Ką reiktų daryti ateityje siekiant seniūnijos gerovės didinimo, kultūrinio turizmo stiprinimo? Kaip Jūsų institucija ateityje planuoja prie to prisidėti?

Reikia kuo skubiau pasinaudoti ES teikiama parama iki 2020 metų, įsirengti kuo daugiau patrauklių turizmui erdvių, susitvarkyti esamas, ypatingai atspindinčias tik tos vietos išskirtinumą. Manychiau, tikslinga būtų seniūnijoje turėti etatą žmogui, dirbančiam vien tik su europiniais projektais, todėl, kad tai labai imlus laikui ir žmogiškiems ištekliams darbas. <...> dirbdama savanoriškais pagrindais, tokio darbo imtis negali, nes žemės sklypai priklauso seniūnijai, todėl įsirengti vaikų žaidimų aikštes, stadioną, teniso kortą, boulingą, vandens atrakcionų parką po atviru dangum, yra daug paprasčiau seniūnijai.

Gal dar turite kokių pasiūlymų, minčių pratęsiant mūsų pokalbį?
Ne, deja.

Dėkoju už Jūsų laiką ir nuoširdžius atsakymus!

PROTOKOLAS Nr. 6 (Respondentas R₆)

1. Kokius objektus ar veiklą įvardintumėte svarbiausiais pritraukiant turistus kultūriniais tikslais?
Svarbiausias, vis tik galvočiau, kad yra mūsų architektūrinis ansamblis, bažnyčios ir vienuolyno ansamblis. Jau ir dabar jis pakankamai pritraukia turistų, bet kad pritrauktų jų dar daugiau, mums reiktų išvystyti infrastruktūrą, kad apart vienuolyno ir bažnyčios apžiūrėjimo, turistai gautų daugiau paslaugų. Tai ir maitinimą ir apgyvendinimą ir kitų paslaugų.
 - 1.1. Kokias išskirtines veiklas įvardintumėte, be šio objekto apžiūrėjimo?
Veiklą, tai matyčiau įvairias edukacines programas. Mūsų VšĮ Piligrimų centras yra paruošęs keletą edukacinių programų, porą programų yra paruošusi Tytuvėnų bendruomenė, taip pat keletą programų yra paruošusi Tytuvėnų regioninio parko direkcija. Nemažai lankytojų, klasikinės muzikos mylėtojų, į Tytuvėnus pritraukia Tytuvėnų vasaros festivalis, mūsų miesto tradicinė šventė „Tytuva“.
2. Kuo Jūsų požiūriu išskirtinė ir palanki Tytuvėnų seniūnija yra turizmo plėtrai?
Palanki ir išskirtinė savo gamta, tai nepaliesitu senoviniu šilu, ežerais. Nemažai yra padaryta ta kryptim, kad galima daug kur privažiuoti: yra pėsčiųjų takai, dviračių takai. Sakyčiau, kai tai ir turėtų traukti turistus. Dar ir tyrelio pelkės regioniniame parke vaidina savo vaidmenį. Be to pati seniūnija yra palankioje geografinėje vietovėje, ją kerta respublikinės reikšmės keliai jungiantys didžiuosius miestus. Seniūnija patenka į popiežiaus Jono Pauliaus piligrimų kelių.
 - 2.2. Gal turime kokį gaminių savitumą?
Gaminių savitumas, tai Tytuvėnų bendruomenė moko lieti rankų darbo žvakes.
3. Koks Tytuvėnų seniūnijos potencialas Jūsų nuomone dar nepakankamai išnaudojamas pritraukiant turistus?
Manau, kad per silpna yra viešoji informacija. Reiktų, kad elektroninėje erdvėje būtų daugiau informacijos apie mūsų objektus, apie lankymo galimybes ir apie paslaugas. Ir, aišku, reiktų reklamos.
4. Kaip vertintumėte Tytuvėnų miestelio infrastruktūrą ir jos pritaikymą turizmo reikmėms? Kaip siūlytumėt ją tobulinti?
Šiandienai infrastruktūrą vertinčiau vidutiniškai, gal net truputėlį žemiau nei vidutiniškai. O tobulinti, tai visų pirma gatvės, šaligatviai, apšvietimas, kad būtų saugu, kad galėtų neįgalieji aplankyti ir pravažiuoti ir mamos su vaikų vėžimėliais. Tie darbai yra pradėti, tai šaligatvių ir aikščių tvarkymas. Ir reiktų daugiau paslaugų prie ežerų. Ir mašinų stovėjimo aikštelių, ir geriamo vandens ir, sakykim, kažkokie maži nesudėtingi kioskeliai, mažos maitinimo įstaigėlės.
5. Kuo arba kaip Jūsų įstaiga prisideda prie kultūrinio turizmo paslaugų plėtojimo Tytuvėnų krašte? (įvardinkite konkrečias veiklas).
Mes, kaip <...>, tvarkome viešąsias erdves, renkame šiukšles. Pagal išgales prižiūrime ir tausojame kultūros objektus. Medžių genėjimas, takų, gatvių, šaligatvių priežiūra guli ant mūsų pečių. Aišku mums trūksta ūkinio potencialo, kaip ir visiems trūksta finansų. Tačiau ta linkme yra dirbamas ir ateityje bus dirbama ta kryptimi.
6. Kaip vertintumėte savo įstaigos turimus išteklius (materialiuosius, žmogiškuosius), kad galėtumėte realizuoti savo tikslus kultūrinio turizmo srityje? Su kokiomis problemomis susiduriate?
Problemos, tai per mažai turime technikos ir per mažai turime darbo jėgos. Ir visa tai atsiremia į finansavimą. Stengiamės kažką padaryti iš ES lėšų, iš projektų rašymo.
 - 6.1. Gal galite konkrečiai įvardinti kokius projektus įgyvendinote?
Tam, kad pagerinti infrastruktūrą, pritraukti turistus, tai nutiestas tiltas į Bridvaišio ežero salą, suremontuotos seniūnijai priklausančios patalpos Maironio gatvėje. Bendradarbiaujant su bendruomene, įruoštos patalpos bendruomenės veiklai.
7. Kaip vyksta kultūrinio turizmo plėtros planavimo, derinimo veiklos, ar priimami sprendimai derinami su kitomis institucijomis, organizacijomis (seniūnija, institucijomis, verslu, bendruomene, nevyriausybinėmis organizacijomis ir pan.)?
Visi projektai, kad jie ir priimami seniūnijoje, vis tiek yra derinami ir su bendruomene, ir su seniūnais, ir su visomis kitomis suinteresuotomis organizacijomis, kurios vienaip ar kitaip orientuotos į turizmą, tai ir su Tytuvėnų regioninio parko direkcija, ir su VšĮ Tytuvėnų vasaros festivalis ir su Tytuvėnų piligrimų centru, ir, be abejo, neapšėinama be savivaldybės administracijos.
8. Kaip manote, ką kultūrinis turizmas duoda, prisideda prie dabartinės seniūnijos gyventojų socialinės, ekonominės, kultūrinės situacijos?
Vienaip ar kitaip turizmas yra verslas ir kuo mes labiau išvystytume turizmą, tuo jis daugiau prisidėtų prie mūsų gyventojų socialinių reikmių tenkinimo, prie verslininkų savo veiklos išplėtojimo. Tai ir apgyvendinimo, ir maitinimo

paslaugos. Nemažai yra miestelyje gyventojų turinčių gidų pažymėjimus, kurie gali vesti ekskursijas. Vietiniai gyventojai dalyvavo ne viename apgyvendinimo paslaugų teikimo seminare. Ir žinoma, iš to galėtų teikti tas paslaugas, ir gauti iš to pajamų.

9. Ką reiktų daryti ateityje siekiant seniūnijos gerovės didinimo, kultūrinio turizmo stiprinimo? Kaip Jūsų institucija ateityje planuoja prie to prisidėti?

Manyčiau, kad visų pirma savo seniūniją, savo objektus gražiai pateikti ir, aišku, nenuvilti atvažiavusių turistų. Labai palankiai vertinu profesoriaus Kęstučio Masiulio prieš keletą metų iškeltą idėją Tytuvėnus pripažinti kurortu. Paskelbimas kurortine teritorija padėtų pritraukti naujų valstybės, ES fondų ir privačių investuotojų investicijų. Valstybė, skirdama finansavimą, linkusi teikti prioritetą kurortams. Šiuo metu rajono politikai ieško galimybių Tytuvėnams gauti kurorto statusą, o mes galime tik paraginti, priminti, kad ši idėja neliktų tik idėja.

Dėkoju už Jūsų laiką ir nuoširdžius atsakymus!